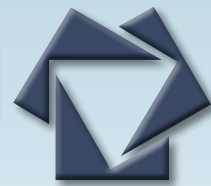


# חבנתח"ח



כתב-עת לענייני מודיעין ובטחון מבית המרכז למורשת המודיעין | גיליון 90, כסלו תשפ"ב, נובמבר 2021



## עוזבים ומודים...

האלוף תמיר הימן, ראש אמ"ן הפורש  
וד"ר צביקה שטאובר יו"ר המל"ם היוצא  
מסכמים



ועוד בגיליון:

אבי מושבי על המודיעין - המזא"רי - אתגר סיכולי



קובי וידר על השת"ף בין תורכיה לרש"ף



אהוד ערן על ה-11.9



48 שנים למלחמת יום כיפורים



45 שנים לאיסוף המודיעין במבצע יונתן



ד' מאמ"ן על התא האדום של CIA-



## למשפחות ולחברים שלום,

אנו נמצאים בתהליך הבחירות למוסדות הע"מ.

אני קורא לכולכם להשתתף ולהצביע! הצביעו והשפיעו.

ראוי לציין כי לראשונה אנו מציעים חלופה מועדפת של הצבעה דרך רשת האינטרנט, במקום בדואר. עם זאת, אופציית ההצבעה דרך הדואר עדיין קיימת, כמובן.

במהלך אוקטובר הוחלפו שני ראשים בארגוני הקהילה - באמ"ן ובשב"כ. נאחל הצלחה לראש אמ"ן הנכנס אלוף אהרון חליהו ולראש השב"כ הנכנס רונן בר. ובמקביל, לראש אמ"ן היוצא אלוף תמיר הימן ולראש השב"כ היוצא, נדב ארגמן. נוקיר תודה, גם בש"מכם, על שירות של עשרות שנים בשמירה על ביטחון המדינה ואזרחיה, ונאחל להם דרך צלחה בהמשך דרכם!

אנו חוזרים אט אט לפעילות רגילה במרכז על פי מגבלות הממשלה. חזרנו עם אירוע השקת הספר "רהב", עם פאנל על תוכנית המתקפה של מצרים ביום כיפור ושורה של אירועים נוספים המתוכננים בהמשך.

בתי הספר חוזרים אלינו ל"יום חווייה מודיעינית" וכך גם קבוצות המבוגרים, ויש לברך על כל הפעילות הזו שאותה מלווים המתנדבים.

בכל חודש אוקטובר אנו חוזרים, כתמיד, אל אותה מלחמה, גם 48 שנים אחרי. במסגרת זו, המל"מ קיים מספר אירועים באודיטוריום ובזום ("זומל"מ):

- השקת הספר "רהב", שכתב הפרופסור יואב גלבר, המתאר את התהליך שעבר על מדינת ישראל בין הניצחון הגדול במלחמת ששת הימים ועד לניצחון הקשה במלחמת יום הכיפורים. בספר עולות מספר סוגיות מעניינות, וביניהן האם המלחמה הייתה באמת בלתי נמנעת - האם סאדאת הציע שלום או רק אילווחמה, האם המלחמה היא טראומה לאומית או צבר עצום של טראומות אישיות ועוד...

- הענקת תעודות הוקרה לשני קצינים מיחידה 8200 ששירתו בתל אביטל. בעקבות שידור ב"זומל"מ לפני מספר חודשים, על אירועי המלחמה בבסיס 8200 בתל אביטל, פניתי למפקד 8200 הנוכחי בהמלצה להעניק לאנשים שהיו שם תעודות הוקרה על חלקם, מעבר לדרוש והמובן מאליו. על בסיס פנייה זו, קיבל מפקד היחידה החלטה להעניק תעודות הוקרה למפקד הבסיס צור שפי ולקצין הטכני אמיר בן-אשר.

- שידרנו בזום את סיפורו של אל"ם (בדימוס) חגי מן, מנקודת מבטו כמי שהיה קמ"ן פיקוד צפון במלחמה - על החסר במידע מודיעיני מתריע שלא הגיע לידי, למרות שהיה קיים באמ"ן באותם ימים קריטיים שלפני פרוץ המלחמה, ועל כשלים נוספים.

- שידור בזום על התיקון שעשו אמ"ן וחיל המודיעין לאחר מלחמת יום הכיפורים, בראשות האלופים ז"ל, שלמה גזית ואחריה יוהשע שניא, ועל החזרת האמון של צה"ל והדרג המדיני באמ"ן. את השידור העביר תת-אלוף (מיל) דר' אפרים לפיד.

כתבות מפורטות בנושאים אלה הופיעו במהדורת "רואים מל"מ" 66 שהופצה לפני כחודש באתר האינטרנט שלנו.

עוד בהקשר למלחמה ההיא: בטקס החלפת ראש אמ"ן בחמישה באוקטובר 2021, ביקש ראש אמ"ן היוצא, אלוף תמיר הימן, סליחה מפדויי השבי של מלחמת יום הכיפורים, בשם צה"ל ואמ"ן, על היחס הלא ראוי שבו התקבלו עם חזרתם ארצה. התנצלות זו באה בעקבות פנייתו האישית של תת-אלוף (מיל) רון כתר לשר הביטחון, לרמטכ"ל ולראש אמ"ן בנושא רגיש זה. בעניין זה ראוי להזכיר כי המל"מ כבר יום אירוע ייחודי שבו אירח (בנובמבר 2019) מפגש עם פדויי השבי אנשי חמ"ן, במעמד יו"ר המל"מ והקמ"ר.

מאחל לכולנו הליך בחירות מוצלח ותוצאות טובות למל"מ.

תא"ל (מיל) דודו צור  
מנכ"ל. המל"מ



1 2720001469 6  
דאגאקוד 1272-1469

## כתב העת "מבט מל"מ" יוצא לאור ביוזמת הוועד המנהל של העמותה -

המרכז למורשת המודיעין ואתר ההנצחה הממלכתי לחללי קהילת המודיעין

כתובת: ת.ד. 3555, רמת השרון, 4713402, טל' 03-5497019, פקס' 03-5497731

דוא"ל: [www.intelligence.org.il](mailto:www.intelligence.org.il) , [mlm@intelligence.org.il](mailto:mlm@intelligence.org.il) , האתר -

## מערכת והפקה

עורך אחראי: רון כתר

עורך: אופיר שהם

עורכי משנה: יוכי ארליך, אבנר אברהם, דר' שולי בינה, איתן גלזר, דר' בני מיכלסון

רון קרניאל, נעם שפירא

עורך גרפי ומעצב: דודי כהן, "קווים"

הנהגה: צופית מלצר-טסלר

תיאום: צילה ענבר

דפוס: דפוס וכריכה מאירי, חולון

פיקוח דפוס: צאלה מלצר

הפקה: ספרי ניב

**חברי המערכת:** צלילה אבנר-הלמן, אבנר אברהם, יוסף ארגמן, יוכי ארליך, דר' שולי בינה, אמנון בירן, דר' ברק בן-צור, יהודה ברקן, איתן גלזר, מישל דגן-בינט, יואב דייני, יוסי לבקוב, גדעון מיטשניק, דר' בני מיכלסון, חגי מן, דוד נוימן, לב ניב, קובי סגל, רון קרניאל, אהוד רמות, סטלה שדות, נעם שפירא

- שימוש בחומר המתפרסם בכתב-עת זה, מכל סוג שהוא, אסור בהחלט, אלא אם ניתן אישור בכתב מהעורך האחראי.
- כל המאמרים והכתובות המופיעים בכתב-עת זה הם על-דעת כותביהם בלבד.
- זכויות יוצרים - אנו נעשים מאמץ לאתר את מקור הצילומים והוידואים המופיעים בכתב-עת זה, חלקם ישיגו מאוחר. נשמח לציין את הקרדיט לכל יוצר או מקור שזידיחה ולפרסם את שמו כראוי.

## עמותת המל"מ

אלוף מאיר עמית ז"ל - מקים העמותה והמרכז, הנשיא והיו"ר הראשון;

אפרים הלוי - יו"ר העמותה 2005 - 2012;

ישעיהו שייקה דליות-בלומברג - המנכ"ל הראשון, 1983 - 2005;

## הנהלת העמותה:

יו"ר - דר' צבי שטאובר

מנכ"ל - דוד צור

סמנכ"ל מנהל אתר ההנצחה - חנן מזור

מזכירת העמותה - רקפת פאר

## חברי הוועד המנהל של העמותה:

עיריית אליגון, דר' דני אשר, אמנון בירן, דר' ברק בן-צור, איציק ברזילי, יהודה (בלכר) ברק, רולי גרון, עודד חביב, יובל חלמיש, אלי כהן, מנחם כהן, יקותיאל לביא, עפר לונברג, רפי מלכא, דר' אמנון סופרין, יגאל סימון, חיים קניג, מאיר שגב, מירי שד"ר, אריה שור, ריבה שניידר-טסלר, עודד תבור

## בצי המשפחות השכולות בוועד המנהל:

אלי גרינברג, ניסן לב-רון, חגי מן, עדה גילן-שחם, סטלה שדות

## ראשי וועדות ומכונים בעמותה:

ועדת הנצחה - אריה (ליבו) ליבנה; ועדת קרנות - יגאל סימון;  
ועדת מורשת ותוכן - דר' ברק בן-צור; ועדת סרטים - עודד חביב; ועדת כספים - מנחם כהן;  
ועדת השקעות - עמרם אהרוני; ועדת גיוס ופעילות חברים - עפר לונברג;  
ועדת התקשורת ורכש - מאיר שגב; ועדת תשתיות ובינוי - ריבה שניידר-טסלר;  
ועדת ביקורת - אשר קרן;  
מ"מ ראש מרכז המידע ע"ש מאיר עמית למודיעין וטרור - יוסי קופרוסר;  
ראש המכון לחקר המתדולוגיה של המודיעין - יוסי קופרוסר;  
ראש המכון לחקר המורשת והעורך האחראי של "מבט מל"מ" - רון כתר;  
עורכת אגרת המידע באינטרנט "רואים מל"מ" - יוכי ארליך

## המרכז למורשת המודיעין ואתר ההנצחה הממלכתי לחללי קהילה:

מאז ראשית ימי התבוננות היישוב החדש בארץ-ישראל, ובכל מערכות ישראל, מאז ועל הקמת המדינה ועד ימינו, עמדו אנשי ונשות המודיעין בחמ"ן, המוסד, "נתיב", השב"כ וחיל האיסוף הקרבי, בחזית העשייה הביטחונית וחרפו נפשם. לוחמים ולוחמות עלומי-שם, ביניהם כאלה שקיפחו את חייהם בארצות עוינות, מהם שטרם הובאו למנוחת-עד בישראל. בשנת 1983 חברו יחדיו וותיקי קהילת המודיעין, המשפחות השכולות וזרועות קהילת המודיעין, להקים מרכז הנצחה לחללי קהילה ומרכז להנחלת מורשת המודיעין - המל"מ.

מאז נחנך המרכז למורשת המודיעין, ב-1985, מהווה האתר מוקד פעיל לנוער, חיילים, מבוגרים ותיירים - להנצחה, להנחלת המורשת, וזירת תיעוד חינוכי-הסברה וליצירה מחקר-רב-תחומי, כדי להטביע את חותמם של חברי העמותה והקהילה בארץ ובחו"ל.

מלבד אתר זיכרון ייחודי לנופלים ומרכז נתונים ממוחשב לשירות המשפחות השכולות, מתקיימים באתר אירועים מיוחדים להמחשת מבצעי המודיעין, הארת אנשי קהילה והשיפתם על לב העשייה הביטחונית, המורשת וההנצחה. הפעילות המגוונת כוללת הפקת סרטי תעודה ומורשת, ניהול מרכז המידע למודיעין וטרור, הוצאה לאור, אתר אינטרנט בינלאומי, מפגשי דעת, מורשת יומי עיון בנושאי המזרח-התיכון, המודיעין וממשקו. במרכז פועלים ספרייה עשירה וארכיון ולצידם תצוגות ותערוכות מגוונות, מקצועיות ותרבותיות. המל"מ פועל כעמותה רשומה. פעילים בה רבים מוותיקי קהילת המודיעין ובכיריה, כמתנדבים - בניהולה ובוועדותיה, בהדרכת המבקרים המארחו ומחז"ל, ובכל זאת פעילות תחומי ההנצחה, החינוך, הנחלת המורשת, הסברה רב-לשונית, מחקר וכך גם בבטאונים - "מבט מל"מ" ו"רואים מל"מ".



## שלום לקוראינו,

"אחרי החגים" מאחורינו ובעודנו מדשדשים ביציאה מהקורונה, הנה מונח לפניכם גיליון הסתיו של כתב העת שלנו, מספר 90.

הפעם אפתח במסכת התודות לחלק ניכר מהמעורבים - על המקצועיות, האחריות ובעיקר האכפתיות - בהכנת החומרים לפרסום ובגיבוש הגיליון הזה, כקודמיו, לדפוס. בראש ובראשונה - לעורכנו הנמרץ, אופיר שהם, שטביעת ידו וניסיונו הרב מניפים את איכות כתב העת אל על.

אחרי שני גיליונות שיוחדו לשב"כ, גיליון זה מגוון בתכניו.

אנו נפרדים בראיונות מקיפים ואישיים מראש אמ"ן היוצא, אלוף תמר הימן, הפותח את הגיליון, ומיז"ר המל"ם הפורש, ד"ר צביקה שטאובר, שאת דבריו ניתן לקרוא בלב הגיליון... צביקה העתיד להתחלף ממש בקרוב, אחרי שנים רבות השראה ופעילות פורה.

לשניהם - ברכת הצלחה באשר יפנו!

בגיליון הסתיו, מיוחד כתמיד מקום נכבד למלחמת יום הכיפורים, שזה עתה מנינו לה 48 שנים: פסח מלובני על אודות ההתמודדות המצרית עם צליחת כוחותינו את התעלה; דר' דני אשר מסכם את הדיון המיוחד שיזמנו בסוגיית המודיעין על כוח המשלוח העיראקי לרמת הגולן, בעקבות תגובות שהגיעו אחרי פרסום שני חלקי עבודתו במכללה לביטחון לאומי של יענקל'ה שחם ז"ל; ומאמר על תרומת - מה הם ידעו לפני - יחידת 8200 להתרעה. אלוף משנה ד' מאמ"ן מתארח ב"מודיעין" וכותב על "התא האדום" ב-CIA ודר' שולי בינה מתארכת במדור המתחדש על שירותי ביון זרים ומציצה לנבכי המודיעין הדני; דר' אהוד ערן עוסק במפגש מרתק שבו דנו בפגיגה הטראומטי במגדלי התאומים.

גדי זוהר מביע דעתו בסוגיית ההתרעה לקראת האינתיפאדה הראשונה וח' מהשב"כ משתפנו בפרשת "המכשפה מהשומרון" עם הפתעה ויזואלית משובבת עיניים...

זווית גאופוליטית ומדינית מעניינת, שאיננו עוסקים בה די ובהשלכותיה, מביא בפנינו קובי וידר: שיתוף הפעולה שבין תורכיה לרשות הפלשתינאית. עודד כהן סוקר את איסוף המודיעין בחצרות המלוכה של ספר הספרים. אבנר אברהם ואנוכי מסכמים את האירוע שקיימנו במל"ם לא מכבר - ההיה מודיעין לכוחות שיצאו לאנטבה, במבצע "יונתן"?

אנו משלימים גם (חלקי ב) מאמרים שפורסמו בגיליון הקודם: אבי מושבי על אודות סיכול הריגול המזארי; בני מיכלסון על "נערי ריצ"י"; וגם השלמות עימנו, בנושא המנהרות ותקיפת הכוחות הישראליים את ספינת הביון האמריקאית "ליברטי". ואין זו רשימה סופית...

שב ומזמינכם לכתוב לנו: לסקור נושא מסקרן ולנתחו או לשתף בסיפורים אישיים, להסיר את האבק מהצילומים האותנטיים ולשתף את חברי העמותה בפנינים מתוך האוצר הבלום של קהילת המודיעין.

איחולינו לקריאה נעימה ומועילה וחורף גשום!

שלכם,

עמוד 4 - האלוף תמר הימן מדבר ומסכם כראש אמ"ן היוצא

עמוד 9 - קובי וידר על השת"ף בין תורכיה לרשות הפלשתינאית

עמוד 13 - אודי ערן מדווח מדיון מעודכן על ה-11 בספטמבר

עמוד 16 - יוסי בן-ארי בדעה אישית על "פגסוס" ו-NSO

עמוד 18 - אבנר אברהם ורון כהרי מסכמים דיון - המודיעין במבצע אנטבה

עמוד 21 - אפי יער על מבצע "רודוס" כמבוא לקונספציה

## 48 שנים למלחמת יום הכיפורים:

עמוד 22 - פסח מלובני מציג את הצליחה הישראלית בעיניים מצריות

עמוד 25 - סיכום של 8200 על המידע המודיעיני בזמן אמת

עמוד 28 - תקציר סיכום של דני אשר על כשלי המודיעין באיתור חיל המשלוח העיראקי

עמוד 30 - אבי מושבי עם חלק ב' של מאמרו על המודיעין המזארי" כאתגר סיכולי

עמוד 34 - צביקה שטאובר, יז"ר המל"ם היוצא, מסכם את מסעותיו עד עתה...

עמוד 38 - לזכרם

עמוד 40 - בני מיכלסון עם "נערי ריצ"י" חלק ב'

עמוד 43 - ח' מהשב"כ מספר על "המכשפה מהשומרון"



עמוד 46 - אבנר ברנע תוהה אם צריך מרגלים בעידן "מיקור המונים"

עמוד 49 - "מודיעין" מארח את ד' מאמ"ן והתא האדום של ה-CIA

עמוד 51 - שולי בינה על שירותי הביון הדניים

עמוד 54 - עודד כהן על מלכים ומרגלים בספר הספרים

עמוד 56 - גדי זוהר מספר על ההתרעה שנדחתה לפני האינתיפאדה הראשונה

עמוד 58 - עירא נתן מספר ומאיר "רצח בנג'ריה"

עמוד 60 - נעם טפר שאל, דן זיו ענה על כיבוש סכר דוכאן העיראקי

עמוד 62 - יאיר כהן בסיקורת על "סייבר מאניה" של אביתר מתניה ועמיר רפפורט

עמוד 64 - מעניין לעניין באותו מודיעינין - תגובות

עמוד 67 - מי היה האישי שהיה בעריכת יואב "פישי" דיגי



## מה ביקשנו מראש אמ"ן?

הגענו לשוחח עם ראש אמ"ן היוצא על כמה נושאים, בייניהם:

מורשתו בתפקיד, התובנות שגיבש כראש האגף ומה הם האיומים על מדינת ישראל; הטכנולוגיה המתפתחת וממשקיה עם אנשי המודיעין; מ"ח שנים אחרי מלחמת יום הכיפורים - איך דואגים שהאירוע לא יחזור, מה יהיה המסר שלו למחליפו, ראש אמ"ן, האלוף אהרון חליוה וגם מסר קצר לעמותה.

האלוף תמיר הימן צמח ב"חממת הגידול" המיוחדת של השריונאים, הטנקיסטים, ב"ערוגה" גדולה של משמעת חסרת פשרות, סמכות והיררכיה ברורות, שילוב עמוק בין אדם למכונות כבירות עם עוצמת אש אדירה. הימן זכה למסלול שונה של תפקידי פיקוד בכירים, עד מינויו לכהונה של ראש אמ"ן. באמ"ן, הוציא לפועל את מהפכת "היסוד החמישי", שבה הפך חזון למציאות ביצירת מודיעין רב-תחומי אשר ממצה את המודיעין בשותפות בין גופי המחקר והאיסוף. ל"מבט מל"מ" הוא מספר:

# "החוכמה והמומחיות לא מגיעות עם דרגות"

ראיינו: תת-אלוף (מיל') דודו צור, תת-אלוף (מיל') רון כתרי ואופיר שהם

## האלוף תמיר הימן סיים בעת הזו את תפקידו ומעביר את התפקיד לאלוף אהרון חליוה.

"כל ראש אמ"ן בטוח שתקופתו הייתה האינטנסיבית, הקשה והמאתגרת ביותר, גם אני מצטרף לרשימת קודמיי". הימן מספר שבתקופה זו הם נגעו במגוון רחב של אתגרים ומפרט רשימה ארוכה של זירות פעולה קרובות ורחוקות, כשהוא מעיף מבט על המפה הגדולה, של המזרח התיכון כולו, המכסה את רוב הקיר מימינו.

הגענו ללשכת ראש אמ"ן בחול המועד סוכות. פגשנו בקצינים וחילות מסבירי פנים, מדברים מעט ובשקט. אווירה עניינית. ואנו, כקצינים ותיקים מאוד, שביקרו בלשכות לאין ספור של בכירים, לא חשנו במתיחות כלשהי במבואת הלשכה. על הקיר, הפורטרטים של כל ראשי אמ"ן מאז הקמת המדינה: איסר הראל ז"ל הראשון, האלוף הרצי הלוי האחרון. בשורה השנייה, ענף ירוק, המיתמר מעציץ גדול, מסד תיר, דרך מקרה, את המשבצת המיועדת לראש אמ"ן המסיים את משמרתו, "אל דאגה, את העציץ הזה יזיזו", אומר מישהו.





לראות שלמרות הכול האזור פורה, מחירי הנדל"ן עולים וההתיישבות בשיאה - בשביל זה אנחנו עמלים. המציאות הנוכחית מחייבת ניהול מהודק מאוד של הממשק עם הרצועה".

הנושא האיראני חוזר לחלל החדר, "במסגרת המב"ם (המערכה בין המלחמות) אנחנו פועלים לא מעט. המטרה היא להביא להישגים הגבוהים ביותר, כדי למנוע היווצרות איזמים על ישראל, אך לא להוביל בדרך למלחמה. אמ"ן הוביל בע"נין הזה, יחד עם גופים נוספים בצבא, מאות מבצעים, ועזר לשמור על האיזון העדין הזה".

## ב"שומר החומות" הכול התחבר

"מבצע 'שומר החומות' היה שיא הפעילות במשמרת שלי, בהיותו אתגר לכל אפיקי הכוח שהפעלנו במשך שלוש השנים האחרונות. היה מדהים לראות איך לאחר שנים של היערכות לחירום, ברגע האמת הכול מתחבר ועובד להי ספקת מודיעין, שנתן לצבא יתרון בכל מפגש עם האויב. חמאס לא הצליח להוציא לפועל אף אחת מההפתעות שתכנן לנו. התהליך שעשינו במעבר למודיעין רב-תחומי, בדיגיטל והנקודות שעליהן שמנו דגש לפני המערכה, כמו התווך התת-קרקעי, הם אלו שהביאו לביצועים הגבוהים יחד עם כוח האדם הפנטסטי של אגף המודיעין".

"גם על דעתם של אחרים, מחוץ לאמ"ן, ומשיחות עם בכירים בסיכומי המבצע - אין ספק כי הייתה לנו עליונות מודיעינית מוחלטת. אפשרנו מודיעין טוב מאוד, בהתרעה וגם

"אנחנו בהתכתשות גוברת והולכת עם איראן וכוחותיה, אך הם לומדים שהכללים השתנו. כשהם תוקפים אונייה 'ישראלית' הם מגלים שאונייה בימינו היא ישות בין לאומית וגלובלית, ושזו התקפה על העולם החופשי ונתיבי השיט, ולא על ישראל. במיוחד כשיש הרוגים שאינם ישראלים. הם נבוכים מהאירוע הזה".

## המאבק בקורונה

על המאבק בקורונה, מספר ראש אמ"ן היוצא, "ממרץ 2020 אנחנו עוסקים בקורונה והיינו הראשונים שנכנסו לכך באופן מערכתי, כך מצופה מגוף המסתכל קדימה, שתפקידו לחזות את המציאות המתהווה. היושרה והממלכתיות של אמ"ן הופכות אותו למקובל על משרד הבריאות ולאמין בעיני הציבור. כולם מבינים שלאנשים הצעירים הפועלים מטעמנו בתחום הקורונה אין אינטרסים זרים. סייענו בטרנספורם רמציה דיגיטלית של רבים מהגופים הפועלים בתחום ואנחנו עדיין שם".

## המודיעין מסייע לשמירה על האיזון העדין בזירה הפלשתינאית ובמב"ם

"הזירה הפלשתינאית תוססת כל הזמן", מבהיר ראש אמ"ן היוצא, "יש חוסר יציבות שנובע מהמצב הפנימי הרעוע בעזה. כשותפים פעילים ברקמת תהליך ההסדרה, אפשרנו שורה של צעדים במטרה לשמור על יציבות. אני מבין את האתגר של החיים בעוטף ושמח

## תקיפה קינטית או הידברות חשאית

בפתח דבריו הימן מדבר על קאסם סולימני, החיסול שבוצע על ידי האמריקאים, אך למודי עין הישראלי היה בו חלק, "סיכול סולימני הוא הישג, מאחר שהאויב העיקרי שלנו, בעיניי, הם האיראנים. ניתן לציין שני סיכולים משמעותיים וחשובים בקדנציה שלי. האחד, כפי שכבר הזכרתי, הוא של קאסם סולימני - נדיר לאתר מי שהו כה בכיר, שהוא גם הארכיטקט של הכוח הלוחם, גם האסטרטג וגם האופרטור, זה נדיר. החיסול השני היה של בהאא אבו אל-עטא (בנו במרץ 2019, שהיה מפקד בכיר בכוחות הג'יהאד האסלאמי ברצועה), באמצעות מודיעין איכותי. להבדיל ביחסי הגודל, גם הוא אחז באסטרטגיה לצד יכולות מרשימות לניהול 'אופרציה בשטח'. המדידה היא על פי פוטנציאל הנוק וסולימני ני היה דמות עם פוטנציאל נזק גדול ליציבות האזורית והיה הקטר של רכבת ההתבססות האיראנית".

"בנוגע להתבססות - ביצענו הרבה סיכולים ושיבושים של צירי העברת כסף ואמצעי לחימה, וגולת הכותרת של מאמצים אלה היא מניעת הניסיון של האיראנים להכות שורשים בסוריה, הצלחנו בזה", הוא מסכם בשתי מילים את התוצאה.

הימן מדבר, על כמעט הכול, בלשון רבים, "הכול התחיל, בעצם, מרגע שהאמריקאים יצאו מההסכם. האיראנים העבירו חוק במג'לס (הפרלמנט האיראני) שסיגל אותם, חוק המחייב התקדמות בגרעין, כהתרסה, ובשאיפה להחזיר לשולחן את המשא ומתן".

שאלנו אותו, איך אפשר למנוע פצצה גרעינית מאיראן?

"ישנה האפשרות של תקיפה קינטית, במקרה ביל אפשר לקיים ערוץ חשאי, שבו ינסו להגיע להסכם, אך יש פערים גדולים בין שני הצדדים", מסביר הימן את האתגר. את ישראל ותוכניותיה הוא מותיר מחוץ לריאיון ומחדד את הבעיה, "המעבר וארצות הברית לא יכולים לחזור למתווה ההסכם הקודם, כי המציאות השתנתה, ובה שורה של הפרות מצד האיראנים".

"אנו (הישראלים) מבינים את משמעות ציר הזמן האיראני. 'הזמן האיראני' הוא ארוך טווח והם סבלניים. האיראנים מאמינים שהצדק איתם ויזמו אירועים שעיצבו את תקופת השיחות שלי, מראשיתה".

ראש אמ"ן בתרגיל





מקצוע לעומק - חשוב לתת להם את הבמה ולא לדכא יצירתיות ויוזמה. השילוב של איכות האנשים, יחד עם טיפוח סקרנות וסביבה המאפשרת יזמות ויצירתיות - הם מרכיבי הקסם של אגף המודיעין בימינו."

"מפקד אשר מציג חזות יודע כול - יוצר קו נפורמיסטיות המחלחלת מטה, ואילו מפקד הפועל בצניעות וסקרנות - מעודד אווירה של למידה וחקרנות תחתיו. צניעות היא לא המטרה, היא אמצעי להגיע ללמידה כנה. ההסכמה להשתנות, בהשפעת פקודיך, זו המטרה, עם סבלנות להקשיב."

"לגבי היושרה, זהו עניין חשוב ואפילו מורכב. אל תחשוש לומר את דעתך. זה עדיף על המחשבה, מה לומר או שלא לומר. חובתי לומר את מה שאני חושב, וזה אכן יוצר קונפליקטים, לעיתים לא נעימים, גם בדרגים גבוהים. את דגל היושרה העבירו זה לזה גם קודמיי."

## ובאשר לחשיפה בתקשורת?

**דודו צור**, מנכ"ל המל"ם, מציג את דאגתם של רבים מחברי עמותת המל"ם לנוכח החשיפה, המוגזמת לדעתם, בתקשורת, בעת האחרונה.

אומר הימן, "אם יש חשיפה שאינה באה מאמ"ן, החשיפה נעשתה שלא ברשות וללא סמכות, וזה דבר חמור. יש חשיפה ברשות ובסמכות מנימוקים מודיעיניים וגם מנימוקי כוח אדם. תחום מוגדר לחשיפה הוא עידוד מגדירי המודיעין רוצה יותר נשים לתפקידי פיקוד באמ"ן. זה מאוד מצליח. יש גם ארכיטקטורת מסרים תחבולנית, חשיפה של עובדה כזו או אחרת, או פרטים כאלה ואחרים, כדי ליצור תגובה נדרשת. זו שיטה מאוד אפקטיבית."

מלא. גישה חדשנית זו, יחד עם הטכנולוגיה הדיגיטלית והשימוש הנרחב לראשונה בבנייה מלאכותית, הביאו לקפיצת מדרגה וייעול תהליך ייצור המודיעין. החששות בתחילת הדרך משחיקת הגבולות המקצועיים, התחלפו בחידוד ובהבנה טובה יותר בקרב הקצינים את תפקידם בתוך השלם האמ"ני. בסיום תפקידו, תמיר הימן יכול לסמן הישג משמעותי - בד"ר ובצפון כנגד הזירה האיראנית ובעולם ייצור המטרות, מתנהלים תהליכי מודיעין בצורה רבת תחומית. ההצלחה האמיתית היא לא בעצם הקיום, אלא בתגובות הקצינים הצעירים המומצות באמירה הרווחת עתה, "לא מצליחים להבין איך עבדו לפנינו..."

**עם שב"כ אנו פועלים על גבי 'מצע של רעות' - זו אינה פריווילגיה, אלא חתירה משותפת להצלחה של כולנו, לא מחפשים קרדיטים.**

מה ישמע ממך ראש אמ"ן הנכנס? "שני הערכים המובילים בעיניי הם למידה ויושרה. למדתי שאני חייב להקשיב. יש הרבה מה ללמוד מהצעירים. החוכמה והמומחיות אינן מגיעות עם דרגות. הנחת העבודה היא שראש אמ"ן לא יודע הכול. קרה לי שיצאתי מלשכתי אחרי דיון בפורום מצומצם לדיון מורחב. הגעתי למסקנות ראשוניות, אך בדיון הרחב מצאתי עצמי משנה את דעתי. כאשר ראש אמ"ן נמצא ב'מוד' של סבלנות להקשיב, זה מאפשר לצעיר להציג את התזה שלו ואת הנתונים שיש ברשותו. יש באגף המודיעין קצינים צעירים מבריקים בצורה יוצאת דופן, אשר מתמקצעים ולומדים



ראש אמ"ן עם ראש אכ"א קצייני שיריון

בזמן אמת, כמערכת מודיעינית המתפקדת מול הכוח המבצע בפועל ועימו. גם את הירי הצפוי לירושלים גילינו מבעוד זמן והתרענו. מה שקרה למעשה, שדווקא הפלשתינאים ביהודה ושומרון חישקו את החמאס והובילו להצהרות מאוד קיצוניות לפני המבצע."

"אני חושב שיחיא סינואר שגה בהערכת חסר, למכה חזקה בהרבה ממה שהוא שיער, שהונחתה על הרצועה", עונה הימן לשאלת בניי של הצוות.

לשאלתנו על רמת שיתוף הפעולה עם שב"כ וחיל האוויר בכלל ובמבצע בפרט, התייחס הימן כך, "ראוי לציין את שיתופי הפעולה של אמ"ן עם שב"כ אנו פועלים על גבי 'מצע של רעות' - זו אינה פריווילגיה, אלא חתירה משותפת להצלחה של כולנו, לא מחפשים קרדיטים. הקרדיט אינו מעניין, המטרה היא ביטחון מדינת ישראל ובמבצע הייתה שותפות עמוקה מאוד בין גופי הביטחון."

"שיתוף הפעולה עם חיל האוויר תמיד היה טוב ויש עבודה שהתחזקה מאוד בייצור המטרות. גורל אמ"ן קשור בגורלו של חיל האוויר. מטרה ללא מודיעין אינה שווה כלום ולהפך. יש התארגנות שהתקבעה בשנים האחרונות של בסיס מודיעין רב-תחומי בתוך בסיסי חיל האוויר, ובנוסף 'מפעל המטרות' של אמ"ן יצר מאות מטרות חדשות תוך כדי לחימה. האמירה 'אנחנו את שלנו עשינו', לא קיימת יותר, אלא מתנהלת חתירה משותפת להצלחה."

ניתן לקבוע כי דבריו של הימן מגדירים את המורשת והמהפכה שהוביל, ראש אמ"ן היוצא. בתקופתו נשברו תקרות זכוכית ונופצו החומות בתוך אמ"ן ומחוצה לו. התפישה של מודיעין רב-תחומי, אשר גובשה במשך שנים, יושמה באופן

בפעילות שוטפת



# גם הסיפור שלך יכול להפוך לספר!

אם יש לך סיפור מעניין שהעולם צריך להכיר,  
אנחנו בספרי ניב מזמינים אותך ליצור עימנו קשר  
כדי להוציא אותו לאור:

ספרי ניב

info@nivbook.co.il  
אבא אבן 16, קומה 2, הרצליה

\*3948  
www.nivbook.co.il



בשנים האחרונות הוצאת ספרי ניב היא הגוף הספרותי  
המוביל בישראל, עם אלפי סופרים וסופרות  
ומאות רבי-מכר שיצאו לאור!



\* הספרים ניתנים לפרסום  
גם בעילום שם או בשם עט.



## טכנולוגיה בשירות המודיעין

"כשנכנסתי לתפקיד, קסם לי לעסוק בע"יניים הטכנולוגיים, במיוחד בשיפורים חיוניים שעדיין לא נעשו. אחד מהקצינים שפגשתי הס' ביר לי על השקעת זמן ב'צמצומים מגניבים' על חשבון זמן ועיסוק בתורת המודיעין. אני שמח שהקשבתי לו והגעתי למסקנה שיש להש' קיע את הזמן בבניית הארגון, באנשי המודיעין הצריכים לעבוד זה עם זה. ומכאן, שהטכנול' גיה צריכה לשרת את התכלית הזו. הגישה לא החלה במשמרת שלי, אלא בזו של האלוף אהרן זאבי-פרקש וכך כל מי שהתיישב על כיסא ראש אמ"ן אחריו. אני חושב שזה משותף לחמשת ראשי אמ"ן, מזאבי-פרקש ואילך, שדיברו על כך וחתרו לשינוי."

"כל מכונה, ותהיה המתקדמת ביותר, לעו' לם לא תצליח לדמיין, אלא תבחר בין אחת לאפס. המכונות, גם בעידן הבינה המלאכותית, מיועדות לחסוך לנו עבודה של חודשים וש' נים ובאמת עושות כך. מה שמדהים ורצוי הוא הציוות בין האדם למכונה, המביא לתוצאות מדהימות. המכונה חוסכת שנים של עבודה טכ' נית וקשה, ומאפשרת לאיש המודיעין לנתח ול' קבל החלטות בצורה יותר אפקטיבית. לא סתם חלק גדול מההצלחה של אמ"ן וצה"ל ב'שומר החומות' היא העובדה שמדובר במלחמת ה'AI (Artificial Intelligence) הראשונה."

## מסר קצר לחברי עמותת המל"ם

לתמיר הימן חשוב להעביר מסר לחברי העמו' תה, שרבים מהם היו מבוני היסודות של האר' גון המורכב הזה, אגף המודיעין. הוא מציג דעה מעשית הממקמת את המל"ם כגורם חיוני בתוך

כל התצרף המודיעיני ומשבח את העוסקים בתחום, במרכז מאיר עמית למודיעין וטרור וב' מכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין, "אמ"ן יודע להסית קשב מהדבר החשוב לדבר החשוב הבא. ניקח לדוגמה את דאע"ש, נושא המטופל במרכז מאיר עמית למודיעין וטרור, בנושא הזה נעזרתי במסמכים שהמרכז הוציא. המכון לחקר

**"אם יש חשיפה שאינה באה מאמ"ן, החשיפה נעשתה שלא ברשות וללא סמכות, וזה דבר חמור"**

המתודולוגיה של המודיעין, עוסק גם הוא בנו' שאים שעל הפרק, כמו בינה מלאכותית ועוד, בעבודה משותפת עם קצינים בסדיר. המל"ם מהווה חלק מהעבר ומההווה של אגף המודיעין. כשביצעתי את מהפכת 'היסוד החמישי', היה חשוב לי להציג בפני חברי העמותה ולשמוע את דעתם."

## והתחנה הבאה?

כך שאלנו והימן ענה, "בעתיד? אני רוצה למ' צוא מקום נוסף עם משמעות, עם השפעה. כפי שעשיתי בשירות הצבאי. זה מה שיוביל אותי במה שאבחר."

לאחר כמעט ארבע שנים בלשכת ראש אמ"ן, עם לילות רבים נטולי שינה, האלוף הימן יכול לשחרר חיוך נדיד. למרות כל ההישגים, בדי' גיטל, בסייבר וברב'תחומי, לתמיר היה חשוב לסכם במילה אחת - רעות! והוא קובע, "זה ההישג הגדול ביותר, הרעות בתוך אמ"ן ומחור זה לו. כוחו של אמ"ן מוכפל כאשר יחידותיו פועלות יחד, וכך גם ביטחון המדינה". נפרדנו מהאלוף לאחר שעה ארוכה של מפגש מרתק, ערכי, בגובה העיניים וחף מ'מניירות'."

פורום ראשי אמ"ן, בתחילת תשפ"ב



## כמה עובדות ותובנה אחת אבני דרך במסע של האלוף הימן

- תמיר נולד בשנת 1968
- ב-1987 התגייס לחיל השריון
- בין 1999 ל-2001 שרת בחטיבת "בני-אור" כמפקד גדוד בקורס קציני שריון
- בין 2001 ל-2003 פיקד על עוצבת המילואים "ראם" וכראש פרויקט "קו התפר"
- בין 2003 ל-2005 מפקד החטיבה המרחבית "אפרים"
- ב-2005 - 2006 מפקד עוצבת "בני אור"
- בין 2006 ל-2008 קצין אג"ם בפיקוד צפון
- בין 2009 ל-2011 מפקד עוצבת "המפץ", מפקד הקורסים למפקדי פלוגות, מפקדי גדודים ומפקדי חטיבות
- בין 2011 ל-2013 מפקד עוצבת "נעש"
- בין 2013 ל-2015 ראש חטיבת התורה וההדרכה באגף המבצעים
- בין 2015 ל-2018 מפקד הגיס הצפוני והמכללות הצבאיות
- מ-2018 עד 2021 ראש אמ"ן
- בוגר המכללה הבין-זרועית לפיקוד ומטה
- תואר ראשון במדעי המדינה וכלכלה מאוניברסיטת בר-אילן
- תואר שני במדעי המדינה מהמכללה לביטחון לאומי
- נולד וגדל בבתי-ים
- נשוי לשרון ואב לשניים
- מתמיד להתאמן בתחילת כל יום לפני תדרוך המודיעין היומי







## מיקום ההסכמים במכלול הפעולות האזוריות של טורקיה

טורקיה פועלת נמרצות להשבת כבודה ומיקומה כמעצמה אזורית, ככוח המשפיע גאוגרפית מזה מספר עשורים. הדוגמה שאליה היא נושאת עיניה היא עוצמתה, עד תחילת המאה העשרים, של האימפריה העות'מאנית, שלאחר מלחמת העולם הראשונה הצטמצמה לממדיה של הרפובליקה הטורקית המודרנית בראשותו של מוסטפה כאמל אטאטורק. אחת הדוגמאות הוויזואליות לכך היא שבכל אירוע, משרד או מצגת, תמונתו היא זו שנמצאת ברקע ולא תמונת הנשיא המכהן. ציטוטים נבחרים שלו הם אלו המופיעים באתרים רשמיים של הממשלה, תעשיות ביטחוניות, הצבא ועוד. יצוין כי בתחילת שנות החמישים, על רקע מלחמת קוריאה, צורפה טורקיה לברית נאט"ו והיה לה תפקיד חשוב במאון הכוחות במהלך המלחמה הקרה, לאור מיקומה החולש על מצרי הבוספורוס והדרדנלים.

נחזור להסכם הטורקי-פלשתינאי. ההסכמים כגון אלו, הסכמי שיתוף פעולה ביטחוני והגנה אזרחית, הם חלק מרכזי מ"חבילת" ההסכמים אשר נחתמו על ידי טורקיה ובמהלכי פיתוח וחתימה עם מדינות שונות, ומקיפים את כלל תחומי העניין, כגון: חינוך, כלכלה, חקלאות, ייצור מזון, משק האנרגיה, מסחר, מסחר ימי, ביטחון, צבא ועוד.

בשנים האחרונות נחתמו חבילות הסכמיות שכאלו (בהיקפים ובתכולות משתנים, המותאמים ראשית לאינטרסים של טורקיה באותה מדינה או אזור, וגם לאינטרסים של כל מדינה על מנת לייצר את הפיתוי לחתימה) עם מדינות רבות באזור, כגון: איראן, פקיסטן, אפגניסטן, גוש הקווקז, לוב, סודן ואחרות. זו היא רק רשימה חלקית עוד לפני שהתייחסנו למדינות שבהן יש לטורקיה נוכחות צבאית קבועה, בדמות בסיסים או כוחות קרקעיים פרוסים.

הניסיונות של הטורקים לפרוס את השפעתם על מרחבי המזרח התיכון ועל חלקים מאפריקה, לרבות בים האדום, באוקיינוס ההודי ובמפרץ עדן, מהווים עדות לשאיפה החזונית של המשטר הנוכחי להחזיר את עטרת האימפריה העות'מאנית ליושנה, כבשנות השיא שלה, שבהן שלטה על המזרח התיכון ועל חלקים נרחבים בקרן אפריקה, תוך התמודדות עם הצי הפורטוגזי באוקיינוס ההודי. לכן, יש לראות בהסכמים החדשים במאמר זה, זווית

במהלך אוקטובר 2018 נחתמו באנקרה, בירת טורקיה, שורת הסכמי שיתוף פעולה בין-אזוריים בתחומים שונים, בין ממשלות "מדינת" פלשתיין וטורקיה. בין ההסכמים בולטים שניים, שיש בהם איומים וסיכון פוטנציאלי על ישראל...

# הסכמי שיתוף הפעולה הביטחוני בין הרשות הפלשתינאית וטורקיה

קובי יודר



אבו-מאזן - שותף על תנאי? (ארכיון המל"ם)



ארדואן - "מים כלכליים" כמסכה (ארכיון המל"ם)

נציין כי למרות חשיבותם הרבה של ההסכמים אלו בהיבט האופרטיבי-טקטי של ביטחון מדינת ישראל, הם אך חלק ממארג גדול יותר של מהלכים אסטרטגיים וגאופוליטיים, המציגים איומים חמורים הרבה יותר על המדינה והאזור. מאמר זה, בשל טבעו ואורכו, יעסוק אך ורק בסוגיות ההסכמים הספציפיים הללו ועיקרי הסיכונים הגלומים בהם. הוא לא ירחיב בנושאים האסטרטגיים, הגאופוליטיים ואף לא במשמעויות של הפרטים הטקטיים.

על "הסכם שיתוף פעולה ביטחוני" חתמו הגנרל מוחמד מנסור, סגן שר הפנים הפלשתינאי ואיסמעיל קאטאקלי, סגן שר הפנים הטורקי. ועל מזכר הבנות (Memorandum of Understanding) "לשיתוף פעולה בתחום ההגנה האזרחית" חתמו הגנרל יוסוף נאסר, ראש ההגנה האזרחית הפלשתינאית ודר' מחמט גולוגלו (Mehmet Gulluoglu), נשיא הסוכנות לניהול אסונות ומשברים (Disaster and Emergency Management Authority, AFAD), הכפופה למשרד הפנים הטורקי ולמשרד הנשיא.



ראייה אחת במכלול רחב יותר של אירועים המשנים מאזני כוחות באזור (ולא רק כהסכמים "מנותקים מהמכלול"). לתהליך יש משמעות כפולה לישראל: יכולות הצד השני בעימות עתידי והמשמעות הרחבה של תמהיל היחסים האזוריים.

## ההיבט האסטרטגי של הסכמים אלה

לכאורה, ההסכמים מול הממשלה הפלשתינאית נעדרים משקל אסטרטגי, אך יש להם חשיבות אופרטיבית לחיזוק יכולותיה של זו האחרונה. אולם אם נבחן את התמונה הרחבה, בראי מטרותיה של טורקיה בחתימות על הסכמים אלה, קל להבין שהם הנדבך האמצעי באסטרטגיה הטורקית:

1. הנדבך האסטרטגי - טורקיה מתחילה ברטוריקה "תומכת" ואט אט מייצרת דיאלוג של בכירים לבחינת שיתוף פעולה כזה או אחר מול מדינת היעד. לרוב, שיתופי הפעולה יתחילו בסיוע הומניטרי ואזרחי. כך קונה טורקיה את לב האזרחים ומשפיעה על הממשל באותה מדינה. הסוכנות הבינלאומית לשיתופי פעולה ופיתוח בנתה שני בתי חולים (כיום), אחד בטובס ואחד ברצועה. כך גם מצייר עצמו ארדואן (כולל בהסכם שחתם מול איראן) כמגן המקומות הקדושים לאסלאם. קיימים גם היבטי בניין הכוח וההתעצמות הטורקיים עם קשר ישיר לתעשיות הביטחוניות והצבאיות.

2. הנדבך האופרטיבי - יצירת דינמיקה של פגישות עבודה וביקורים של דרגי ביניים (לרוב סגני שרים וראשי סוכנויות), לגיבוש וחתימה על הסכמים, כגון השניים הנדונים במאמר זה, יחד עם היבטי בניין הכוח וההתעצמות של בנות הברית ה"נבחרות", באמצעות ותמיכת ממשלת טורקיה והתעשיות הביטחוניות והצבאיות שלה.

3. הנדבך הטקטי - הוצאה לפועל של ההסכמים להעמקת אחיזה, השפעה ושליטה טורקית ישירה ועקיפה על מוסדות ומנגנוני ממשל במדינת היעד. כך למשל, אחיזה בעתודות הנפט והגז הלא מנוצלות של לוב, המוערכות כגדולות ביותר.

4. באנלוגיה להסכם הטורקי-לובי בעניין מרחב "מים כלכליים" משותף, שאותו הגה תת-אדמירל טורקי בשם צ'יהאט יאיצי (Yayci). אותו אדמירל, בהשראת ההנהגה הטורקית, הגה רעיון דומה של שכלול הסכם דומה ויצירת "מסדרון" של מים כלכליים משותפים לטורקיה ולרצועת עזה.

## מהות ההסכמים

כאשר בוחנים את תוכן שני ההסכמים, בין טורקיה לרשות הפלשתינאית מחד גיסא, ומאידך גיסא את הגופים שנבחרו ליישם (כפי שיפורט בהמשך), הרי שהסכמים אלו מציעים קפיצת מדרגה משמעותית לממשלת פלשתיין, לרשות הפלשתינאית ולחמאס (גוף אשר טורקיה רואה בו מייצג לגיטימי של העם הפלשתינאי כפי שעולה מפרוטוקול ישיבת ממשלה). כאשר מחברים זאת לעובדה שנכון להיום טורקיה גם חברה מובילה במרכז למצוינות להגנה והתמודדות נגד טרור של נאט"ו (Centre of Excellence Defense Against Terrorism, nato.int) ומחזיקה במוקדי ידע וכוח בארגון, כגון: ראשות חטיבת ההדרכה והאימונים, משרד פיתוח תורת לחימה ותקנים, אחריות על פרסומי המרכז, אחריות על משרד המודיעין של המרכז, אחריות על המשך להפקת לקחים ושיפור, תוכניות עבודה, אמצעי לחימה, תקציבים ועוד כמה משרדים "זוטרים" יותר, הרי שהלכה למעשה נוצרת מציאות שבה יד ימין הטורקית "נלחמת בטרור" ואילו יד שמאל הטורקית מאמנת, מדריכה ומשפרת יכולות של ארגוני טרור (על פי הגדרות בין לאומיות) וארגונים חתרניים ורדיקליים (בין אם ישירות ובין אם דרך שלוחיה).

## ההיבט האופרטיבי של הסכמים אלו

עיקרי "הסכם שיתוף פעולה ביטחוני" (המובא כאן הוא תמצית הדברים האמורים בהסכם):

פרק 1 - המחויבות לשיתוף פעולה - שני הצדדים ישתפו פעולה במלחמה בטרור ובפשעים שונים.

פרק 2 - תחומי שיתוף הפעולה:

• סעיף 1 - הצדדים יעשו ככל שבידם ובאמצעים שלהם לחקור ולהילחם בפשעים שונים (מפורטים במסמך).

• סעיף 2 - הצדדים יפעלו למניעת ולהשתקת פעולות טרור ומימון טרור, ויפעלו בנושא מול מוסדות בין-לאומיים ומועצת הביטחון של האו"ם; הצדדים ינקטו אמצעים אפקטיביים למניעת פעולות טרור ופעולות אחרות המכוונות נגד אזרחי הצד השני והפוגעות בביטחון אזרחים אלו.

• סעיף 3 - בתחום ההתמודדות בטרור, יתמקדו הצדדים במיוחד בתחומי החלפת מודיעין, ניתוחי יכולות הצד השני ותורות הלחימה שלו. במיוחד אלו המשפיעות על הערכות הצדדים בהסכם, ביטחון אזרחים ופיתוח תורות הלחימה להתמודד עם מעשים אלו.

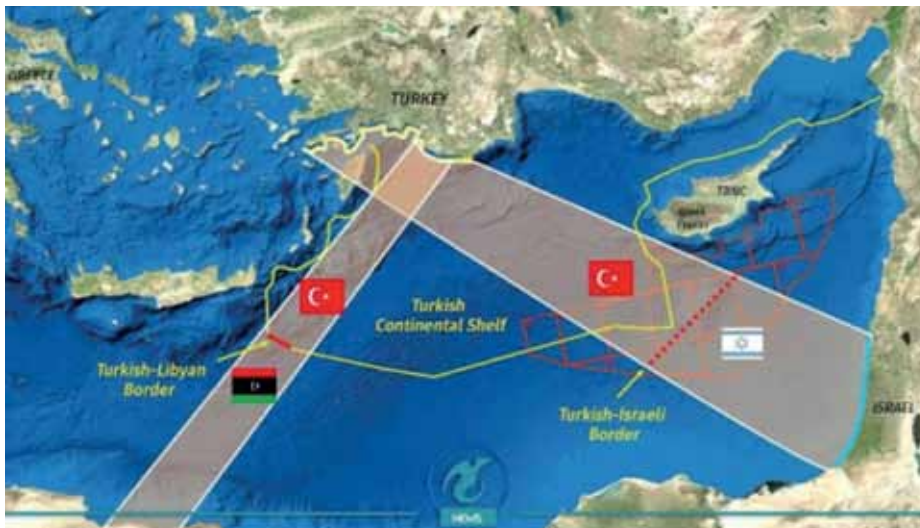
סעיף a לסעיף 3 מחדד את ההתמודדות עם טרור במדיה הדיגיטליים והגדרת פעולות בתחומים אלו כפעולות טרור שיש להילחם בהן על פי החקיקה המקומית בלבד.

סעיף b לסעיף 3 מציין כי על הצדדים לפתח ולהטמיע יכולות לחימה אפקטיבית נגד יחידים וארגונים המפעילים טרור נגד הצדדים.

סעיף c לסעיף 3 מדבר על החלפות מידע וידע בתחומי לוחמה בטרור וקיום אימונים משותפים.

סעיף d לסעיף 3 מדבר על החלפת ידע, מידע, מודיעין וטכנולוגיה ללוחמה בטרור.

סעיף e לסעיף 3 מדבר על מעקב והעברות ידע ומידע על אמצעי לחימה, יכולות וטכנולוגיות





roketSAN



**SOM-J**  
JSF-COMPATIBLE  
STAND-OFF  
MISSILE

מתוך אתר החברה

על מנת להבין את הצורך והאמביציה של טורקיה להפוך למעצמת ייצור ביטחוני וצבאי שאינה תלויה (ככל האפשר) בגורמים זרים, צריך לחזור לשנות השישים, לזמן שבו החל המשבר עם קפריסין. את שורשי ההתעצמות של תעשייה זו מתאר יפה **סאדיק פאיאדי** (Sadik PAYADE), סמנכ"ל הקרן לכוחות Turkish Armed Forces (Foundation) שכל מטרתה היא חיזוק, קידום ומימון התעשיות הביטחוניות והצבאיות הטורקיות. כאשר הוא פורס את הרציונל והחזון הטורקי שהחל ב-1965 עם ארגון הצי הטורקי, כשהמוטו היה "נבנה לבד את ספינותינו",

בתרגילים באופן מעשי ו/או כמשקיפים, הנערכים על ידי אחד הצדדים להתמודדות עם מצבי קיצון ומשברים.

פרק 4 - מנגנוני תיאום.

פרק 5 - נשיאה בעלויות ההטמעה של המזכר - מאופן הניסוח ניתן להבין כי אם לממשלת פלשתיין יחסרו משאבים, תכסה טורקיה את השלמתם.

## בניין הכוח הטורקי (תעשיות ביטחוניות וצבאיות) ומשמעותו להסכמים אלו (ודומיהם)

כדי לבחון האם בהסכמים אלו, המגלמים לכאורה איום טקטי ואופרטיבי ממשי על מדינת ישראל (צבא ואזרחים), חובה עלינו לבחון את יכולתה של טורקיה לממש ולקיים את ה"התחייבויות" שהיא לוקחת על עצמה, בהסכמים אלו בדמות ידע, ציוד, אמצעים, טכנולוגיה והדרכה. אך אין בדבר הניתוח בסעיף זה לרמז כי "כל" יכולות התעשייה הביטחוניות והצבאית של טורקיה אכן יגיעו לידי הרשות. סעיף זה מדבר אך ורק על הערכת יכולות התעשייה הביטחוניות והצבאית הטורקית.

הערכת כותב המאמר היא כי בפרקטיקה של הרחבת הציוד ברשות הפלשתינאית, ינהגו הטורקים במשורה וביד קפוצה ו"יסתפקו", לפחות בתחילת הדרך, בשדרוג הידע והעברת "אמצעים קטנים וקלים" כגון חימוש, טילי נ"ט ואמצעים לכוחות מיוחדים. טורקיה נמצאת בהחלט במקום המאפשר לה לממש הסכמים אלו בהיקפים המתאימים לתוכניתיה ולאסטרטגיה הכוללת שלה לגארהגמוניה באזור (ודאי שבהיקפים הנדרשים לרשות הפלשתינאית ולחמאס).

אשר גופים וארגונים אחרים יכולים לעשות בהן שימוש לביצוע פעולות טרור נגד הצדדים להסכם ולפעול למניעת השגת אמצעים אלו ואחרים.

- סעיף 4 - הצדדים ימנו קציני קישור.
- סעיף 5 - הצדדים ישתפו פעולה בתחומי הכשרה והדרכה שונים, מהדרכה בסיסית ועד הדרכות מתקדמות, הן אקדמיות והן טקטיות.
- סעיף 6 - הצדדים יפעלו לפיתוח תוכניות הכשרה והדרכה, הן קצרות מועד והן ארוכות טווח, מותאמות אישית לצורכי הצד המבקש.
- פרק 3 - מרחיב על מנגנון הבקשה או הקריאה לסיוע מכל אחד מהצדדים והחבויות הלוגיסטיות על כל צד.
- פרק 4 - עוסק באבטחת מידע הנגזר מההסכם.
- פרק 5 - מרחיב בנושא מתאמנים ולוגיסטיקה באימונים.
- פרק 6 - סמכויות ואחריות בעלי תפקיד לעניין ההסכם.
- פרק 7 - ייעוץ ופגישות עבודה.

עיקרי מזכר הבנות ל"שיתוף פעולה בתחום ההגנה האזרחית" (המובא כאן הוא תמצית הדברים האמורים בהסכם):

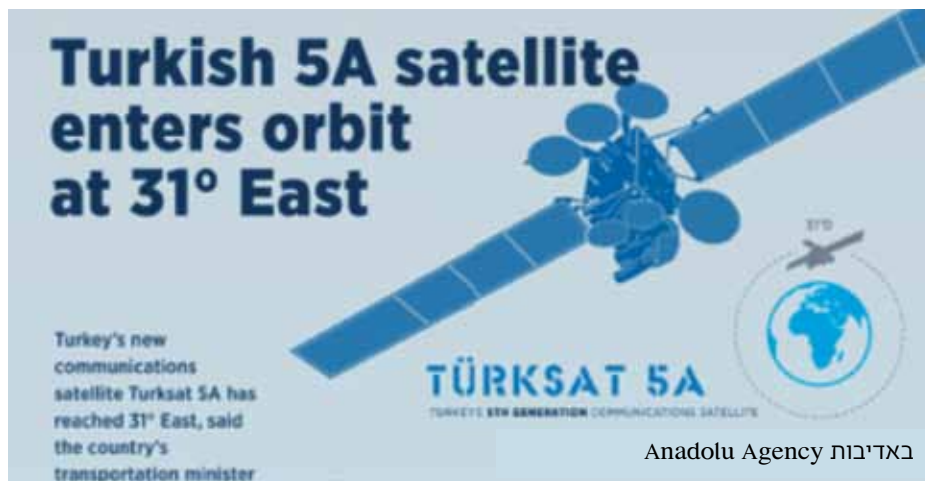
במבוא להסכם נאמר שהצדדים מכירים בצורך:

- לתרום ולשפר את ביטחון האזרחים מפני אימים.
- לשפר את המודעות כדי לספק מענה אפקטיבי למקרי קיצון, אסונות ומשברים, תוך הקטנת הנוזק לאוכלוסייה, לרכוש ולטביבה.

פרק 1 - מטרת המזכר - יצירת מנגנון לחיזוי, מניעה, הנמכה ותגובה לאירועי קיצון טבעיים או שנוצרו על ידי אדם והמשפיעים על אחת ממדינות ההסכם.

פרק 3 - פעולות שיבוצעו תחת ההסכם:

- החלפת ידע ומידע טכנולוגי ומדעי בתחומים רלוונטיים, תוך ייזום וניהול פרויקטים משותפים.
- חילופי מומחים ותחומי התמחות.
- פיתוח אסטרטגיות ותהליכים להקטנת סיכונים בתחומי ההגנה האזרחית.
- ארגון וביצוע הדרכות וסדנאות בתחומים מוסכמים שיבוצעו הן בטורקיה והן בשטחי פלשתיין.
- הגדרת מנגנונים ותהליכים לסיוע לצד השני בהתרחשות אירוע טבע או שנוצר בידי אדם, המתרחש בצד השני.
- תמיכת כל צד בצד השני להשתתפות



באדיבות Anadolu Agency



פלשתינאית-טורקיה. לכן, אין ספק שאימונים והדרכות כל הגורמים ברשות הפלשתינאית ובחמאס (אשר מתנהלים כבר מ־2012 לפחות) יימשכו, ואיתם מעורבות הטורקים בנעשה בשטחי הרשות תימשך ותגבר (לראייה בתי החולים שנבנו מכספיה ובניהולה של TIKA), ואף ניסיונות הברחת אמצעי לחימה יימשכו ואולי אף יגברו.



באדיבות Anadolu Agency

הסכמים אלו נותנים מסגרת "פורמלית" לכל פעולות אלו, אשר ביכולתן לא רק לשפר את יכולות ההתגוננות והלחימה של הפלשתינאים, אלא אף חושפים אותם לידע ולתורת לחימה מערבית, מאחר שטורקיה היא חלק בלתי נפרד מפיתוחה בהיותה חברה בנאט"ו ומעורבת בעולם הלוחמה בטרור של האיחוד האירופי המשותף ונאט"ו.

ההסכמים בין טורקיה לרשות הפלשתינאית, הגם שהם כוללים רבדים תאורטיים ובלתי-ריאליים, מהווים נדבך משמעותי שיש לעקוב אחריו הלכה למעשה, במיוחד לאור כינון קונפדרציית המדינות האסלאמיות (אשר "במלואה" תמנה כ־61 מדינות) באסיה ובאפריקה וכינונה (בראשית דרכה) של ברית צבאית אסלאמית בין מדינות אסיה ואפריקה (בשנת 2020 הוסכם על מבנה הארגון ופרוטוקול הניהול שלו, והתחילו תהליכי העבודה על יישום שיתופי פעולה שונים, שפה משותפת, הדרכה, מחקר ופיתוח, ערבות הדדית ותמרונים משותפים).

חובה עלינו לתת הדעת ולהמשיך לעקוב אחר התפתחויות אלו בכלל, וסימנים המעידים על קיום וקידום האמור בהסכמים אלו בפרט.



כל שנותר להסיק מהמפורט לעיל שאכן יש ממש ביכולתה של טורקיה (ברצותה ועל פי האג'נדה שלה) לממש את ההסכמים. ולגבי הלא ידוע, ניתן להעריך כיצד, איזה ציוד ובאילו היקפים ועוצמה נפגוש יכולות אלו בחצר האחורית של מדינת ישראל.

## המשמעות הטקטית (האפשרית) של הסכמים אלו

המשמעות הטקטית, המגולמת בהסכמים אלו, עומדת על שלוש הנחות יסוד: הבנת הפירוט של סעיפי ההסכמים ופרשנותם הפרקטית; הכרת הגופים אשר בהם משתמשת ממשלת טורקיה להטמעת וליישום הסכמים שכאלה, כך שגורמים פלשתינאים (הרשות הפלשתינאית) והחמאס יהיו נגישים למידע וידע בתחומי ביטחון פנים, טרור, לוחמה בטרור, אמצעי לחימה מתקדמים והידע או האמצעים לייצורם, וידעו לפתח טקטיקה ולהפעיל ציוד ברמות מתקדמות ביותר. מסלולי ההדרכה וההכשרה המפורטים בהסכמים כמו אלו הנרמזים בהם, הם מסלולי הכשרה ברמה צבאית ונעשים במרכזי הדרכה טורקיים מתקדמים, במיוחד כאשר מחברים לכך את העובדה כי טורקיה חברה משפיעה במרכז ללוחמה בטרור של נאט"ו.

בחינת תוכניות הדרכה שכאלו, אשר הועברו לארגונים ולמדינות אחרות, מגלה משטר אימונים צבאי לכל דבר.

המשמעות הטקטית של הסכמים אלו ככל שיתממשו, על פי מודל האימונים הלובי, היא שבפרק זמן של כשנה וחצי אימנה טורקיה מעל אלפיים לוחמים לוביים, הדריכה ולימדה אקדמית עוד מספר מאות והתהליך עדיין ממשיך. בהשלכה סבירה לרשות הפלשתינאית, מדובר על מספרים נמוכים יותר, אך נקייטת אחת משתי האסטרטגיות הבאות: "הדרך את המדריך" ו"שדרוג" יכולות נקודתיות, כגון תו"ל (תורת לחימה) מגננה, קומנדו, רקטות, סייבר או שילובן, יביאו לשינוי פני העימות הבא.

## האיום הפרקטי והחתרנות הטורקית בחצר האחורית (עזה)

להערכת כותב המאמר, הסבירות כי הסכמים אלו יתממשו במלואם הוא נמוך (לפחות בשנים הקרובות), אך יש לזכור את האינטרס הביטורלי של שני הצדדים ליצור מאזן כוחות חדש במשולש: ישראל-רשות



מתוך אתר החברה

וב־1970 עם הקרן לחיל האוויר הטורקי עם המוטו "נבנה לבד את מטוסינו" ובשנת 1974 (לאחר הפלישה לקפריסין והחרם שהוטל על טורקיה) הוקמה הקרן לכוחות היבשה הטורקיים.



מתוך קטלוג מערכות הנשק הטורקי בהוצאת משרד נשיא הרפובליקה

בשנת 1987 הוחלט מתוקף חוק ("TAF Law" No. 3388) על הקמת הקרן לכוחות הצבא והביטחון הטורקיים (TAFB) אשר מטרתה היא "מתן תמיכה מוסרית, תמיכה חומרית ומשאבים לאומה הטורקית על מנת לתרום להגדלת העוצמה הצבאית, בניין הכוח של הכוחות הטורקיים, דרך חיזוק התעשיות הביטחוניות והצבאיות המקומיות". כאשר מצרפים לזאת את אמירותיו של נשיא טורקיה (אשר הקרנות הללו כפופות אליו) האומר ביולי 2021, "אנחנו נמשיך להגדיל את ההשקעות שלנו בתעשיות הביטחוניות והצבאיות עד שנהיה משוחררים לחלוטין מכל תלות ברכש ביטחוני וצבאי זר", יחד עם בחינת התעשיות, המערכות ותתי המערכות שהן מייצרות:



הכנס נפתח בדברים של פרופ' פיל זליקו (Zelikow) שהיה, בין היתר, מנכ"ל הוועדה הלאומית לחקירת התקפות הטרור. זליקו הציג תמונה רחבה, השזורה בחוויותיו האישיות, של האירוע ושל התגובה האמריקנית - המלחמה הגלובלית נגד הטרור. בין היתר, הצביע על האופן שבו תגובה זו הציגה פנים שונות של ארצות הברית - הישגים מבצעיים אדירים, לצד שאלות מוסריות, כגון היחס לעצורים במחנה גואנטמו.

## התרעה אסטרטגית הייתה, ללא התרעה קונקרטיית

הפאנל הראשון כלל שני אישים שעבדו בממשל בעת ההיא: מייק מורל (Morrel), איש סוכנות הביון המרכזית, ששירת כמתדרך הנשיא ג'ורג' בוש ושהה עימו לאורך כל יום ההתקפה. מורל שימש לימים כממלא מקום ראש הסוכנות ג'יימס קלאפר (Clapper), שעמד בראש סוכנות



אוסאמה בן לאדן - היכה את האמריקאים בבטן הרכה ובגדול (ויקיפדיה)

המודיעין החזותי/הלווייני בעת ההתקפה ולימים היה למנהל המודיעין הלאומי. הפאנל כלל גם את **דיוויד סנגר** (Sanger), איש הניו יורק טיימס, ששימש ככתבו של העיתון בבית הלבן בעת ההתקפה. הפאנל ביקש לחזור ולתאר את התגובות הראשונות נוכח ההתקפות. חלק מן ההתייחסויות נגעו לא רק לרשמים הראשוניים, אלא גם לשאלות יסוד שעלו מן האירועים, בייחוד לשאלת מהות ההתרעה האסטרטגית, שהדוברים סברו כי קהילת המודיעין העניקה לממשל טרם ההתקפה.

מורל תיאר, בין היתר, איך הבין מייד כי מדובר בהתקפות של אליקאעידה, בהתבסס על ההתקפות הקודמות של הארגון על מטרות אמריקניות. מורל גם ציין כי הסוכנות הצביעה

תוכנית המודיעין במרכז בלפר, בבית-הספר לממשל על שם קנדי, באוניברסיטת הרווארד, ערכה בעשרה בספטמבר 2021, יום עיון בנושא ביטחון לאומי ומודיעין, לקראת ציון יום-השנה ה-20 להתקפות הטרור של אליקאעידה בארה"ב ב-11 בספטמבר 2001.

# עשרים שנה לאירועי הטרור של ה-11.9: מחשבות חדשות באוניברסיטת הרווארד

דר' אהוד ערן

דגש נרחב ניתן לשאלת אפגניסטן, בין היתר, לנוכח סיום הנוכחות האמריקנית במדינה בימים שקדמו לכנס. הכנס כלל דברי פתיחה, חמישה פאנלים ואירוע צוהריים נוסף. כל אלה, העניקו מבט רחב על התקפות טרור, משמעותן למקצוע המודיעיני והשפעותיהן על עיצוב המדיניות האמריקנית בהמשך.



ההרס הנורא והאבדות בנפש זעזעו את אמריקה והעולם כולו - קולאז' - מעלה יצירה



של צבא היבשה, של מטרות לתקיפות אוויריות באפגניסטן. הדוברים הצביעו על הערך הרב שהופק מהשילוביות הבין-לאומית, ביחוד עם בריטניה ואוסטרליה, והבין-ארגונית, ביחוד בין סוכנות הביון המרכזית לכוחות המיוחדים האמריקניים. הדוברים ציינו כי שיתוף פעולה קודם בין הסוכנות לבין הצבא, כמו גם תחושת האחדות בביצוע המשימה (לנוכח התקפות הטרור), תרמו להצלחה המשותפת.

הפאנל השלישי כלל נרטיבים אישיים של אנשים בעלי זיקה מיידית לאירוע, שהקדישו חלקים ניכרים מחייהם לזיכרון: ניצול ההתקפה, קצינת כבאות ואלמנת כבאי שנרצח בפיגוע. השלושה תיארו בפירוט את חוויותיהם האישיות ביום ההתקפה.

## בבעיות מורכבות חיוני לחשוב על הטווח הארוך

הפאנל הרביעי, שכלל גם את זליקו, את היסטוריון המודיעין הבריטי הנודע **כריס אנדרו** (Andrew) ואת המנהל לשעבר של סוכנות מודיעין הסיניגט הבריטית, **דיוויד אומנד** (Omand), בחן את ההשפעות ארוכות הטווח של האירועים. הפאנל כלל דיון בגישה הבריטית (שאותה חלקה לונדון עם וושינגטון מייד לאחר ההתקפות) להתמודדות עם התקפות הטרור של הצבא האירי הרפובליקני בעשורים שלפני 11.9, שניצבה על ארבע רגליים: מאמץ למנוע ממגויסים פוטנציאליים להפוך לטרוריסטים; מאמץ לאתר את מי שעומד לבצע התקפה; הגנה על תשתיות חיוניות; היערכות מראש למענה על התקפות טרור. אנדרו הלן על ראייה קצרת טווח של ממשלות ושל ארגוני מודיעין, והדגיש כי גיבוש מענה לבעיה מורכבת (כמו הטרור האסלאמי או משבר האקלים) מחייב ראייה ארוכת טווח. עוד ציין אומנד כי המדיניות הבריטית, כפי שנוסחה על ידי ראש הממשלה **טוני בלייר**, הייתה להמשיך בחיים רגילים תוך ניהול הסיכון של הטרור. זאת, בשונה מגישה אפשרית של מאמץ למנוע אירועי טרור באופן מוחלט.

הפאנל החמישי והאחרון התבסס על הגישה של **"היסטוריה יישומית"** (לה מוקדש פרויקט מחקרי במרכז בלפר), לפיה יש לעשות שימוש בהיסטוריה לזיהוי תובנות לשאלות מדיניות עכשוויות. מנחה הפאנל, פרופ' **גרהם אליסון** (Allison), שעמד שנים רבות בראש מרכז בלפר, ביקש מן המשתתפים (זליקו, מורל וקרומפטון) לחלץ תובנה אחת או שתיים, מאירועי 11.9,

התקיפות עיצבה גם את אופי הפעולה האמריקנית: תחת צבירה איטית ומסודרת של כוח צבאי (כפי שנעשה, למשל, לפני הפלישה לעיראק ב-1991), וושינגטון נעה במהירות לפעולה שנשענה על בעלי ברית מקומיים. יושב ראש הפאנל, **רולף מואט-לארסן** (Mowatt-Larssen), איש סוכנות הביון המרכזית לשעבר, סיים את הדיון בפנייה לדור הצעיר, בעיקר לסטודנטים הצופים באירוע, להרים את הנטל ולהמשיך את המסע האמריקני, כמשתמע, בתוך ממסדי החוץ והביטחון.

דיון הצוהריים (שלא נכלל במניין הפאנלים) התמקד בנרטיבים אישיים בראשית הלחימה באפגניסטן, דרך עיניהם של אנשי סוכנות הביון המרכזית (CIA). **פיליפ ריילי** (Reilly), שהיה, בין היתר, ממפקדי הצוות הראשון של ה-CIA שפעל באפגניסטן, תיאר את תחושותיו האישיות (כניו יורקי שאיבד קרוב משפחה בהתקפה המדוברת) וציין כי החיסול של אל-קאעידה (יומיים לפני ההתקפה) של **אחמד שאה מסעוד** (Massoud) ממנהיגי ה"חזית הצפונית", הלעומתית לאל-קאעידה, באפגניסטן, הקל מאוד על צוות הסוכנות, היות שאנשי "החזית הצפונית" זיהו את אבלם עם האבל האמריקני על ההתקפות בניו יורק, בוורג'יניה ובוושינגטון.



פרופ' גרהם אליסון - תובנות רלוונטיות להווה (ויקיפדיה)

**מייקל הרלי** (Hurley), איש ה-CIA שהיה מעורב במצוד אחרי **אוסמה בן-לאדן**, תיאר, בין היתר ובגילוי לב, איך זמן קצר לאחר ההתקפה החלה היערכות ב-CIA לאיתור ההתרעות שהארגון סיפק בתקופה שלפני ההתקפה. הרלי סקר בקצרה את האיסוף הטקטי של אנשי הסוכנות, בשיתוף פעולה עם אנשי הכומתות הירוקות



האנק קרומפטון - יש להגדיר מי האויב (ויקיפדיה)

בשנים שקדמו להתקפה על האיום שהציב הארגון לארצות הברית והעניקה, למעשה, התרעה אסטרטגית לצמרת המדינית, הגם שלא ידעה לספק התרעה קונקרטיה לגבי השיטה, המועד והמיקום של התקפות המטוסים. מורל ציין כי הנשיא היוצא, **ביל קלינטון**, הזהיר את הנשיא הנכנס בוש, בעת חילופי השלטון ביניהם בינואר 2001, כי אל-קאעידה תהיה הסכנה הראשונה במעלה לביטחון הלאומי האמריקני. מורל האשים, במובלע, את ממשלי קלינטון ובוש, שלא פעלו לקדם את פני הרעה שעלתה מן ההתרעה האסטרטגית שקיבלו. זאת, בשונה מן ההנחיה שנתן הנשיא קלינטון בערב השנה החדשה של שנת 2000, נוכח התקפת טרור אפשרית במועד זה. הסוגיה העקרונית שעלתה מן הפאנל היא שאלת מקומה של קהילת המודיעין בעיצוב מדיניות: האם עליה להסתפק רק במתן התרעה, או להיות מעורבת בעיצוב המדיניות, או לכל הפחות להתעקש מול מקבלי החלטות כי עליהם לנקוט בפעולה נוכח התרעה אסטרטגית.

## אפגניסטן כמבוא לפקיסטן

הפאנל השני כלל בין היתר את הנרי **האנק קראמפטון** (Crumpton), שהוביל את מאמצי ה-CIA באפגניסטן בראשית המערכה האמריקנית שם, ואת הגנרל בדימוס **ויקטור ג'ין רנו** (Renuart), שהיה קצין בכיר בחיל האוויר. הפאנל ביקש לבחון את היבטי המודיעין של צעדי המדיניות שבהם נקטה ארצות הברית בהמשך להתקפות. קרומפטון הזכיר כי מייד לאחר אירועי ה-11.9 נוצר חשש ממתקפות נוספות, שדחף לפעולה מיידית באפגניסטן.

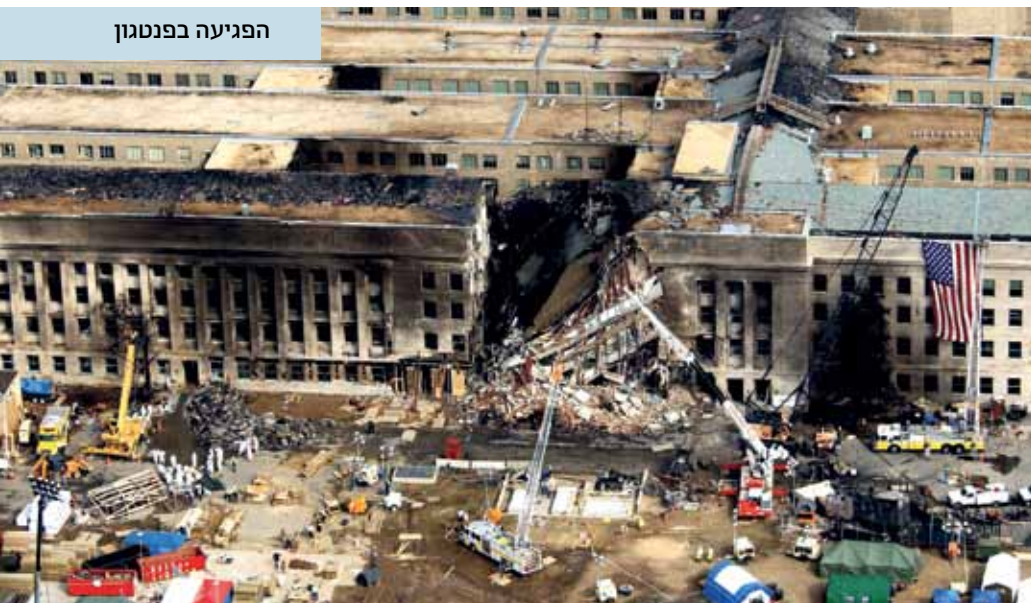


ובהתאם לחפש את הסימנים המעידים לכך. זליקו הוסיף כי לממשל היו מספר הזדמנויות להרוג או לעצור את בן־לאדן עוד לפני ההתקפה של ה-11.9, והעריך שגם הצלחת מבצע כזה - לא הייתה פוגעת בהתקפה המיועדת. מייק מורל הצטרף להערכה זו, אך אמר שלא היו אפשרויות ממשיות לפגיעה מוקדמת בו. אליסון הזכיר בדבריו את עמדתו של הווארד רייפה, מגדולי החוקרים של קבלת החלטות, כי מי שמבקש לחזות אירועים ספציפיים (Point prediction) אינו מבין הסתברות מהי.

גם אוניברסיטאות אחרות הציגו סביב יום השנה להתקפות ימי עיון דומים, אך הכנס של מרכז בלפר העניק משקל מיוחד לשאלות יסוד הנוגעות למקצוע המודיעיני, לרבות יחסי הגומלין בין מודיעין לדרג מדיני ושילוביות מודיעינית פנים־מדינתית ובין־לאומית. הכנס העניק גם משקל ניכר לזווית האישית של המשתתפים. זאת, כפי שהשתקף מחוויותיהם של דרגי עבודה מודיעיניים, אך גם דרך החוויות של מי שהושפעו באופן ישיר מן ההתקפות ולא היו קשורים כלל לקהילת המודיעין. דומה, שיש בכך הכרה שאל להם לאנשי המודיעין ולמי שעוסקים במחקר עליהם, לשכוח כי מעשיהם ומחדליהם של ארגוני מודיעין משפיעים בסופו של יום על מעגלים רבים - אולי אפילו על דור שלם, כפי שבוודאי חשים ישראלים רבים סביב אירועים דרמטיים, כמו מלחמת יום הכיפורים או האינתיפאדה השנייה.



## הפגיעה בפנטגון



חיילים אמריקנים באפגניסטן



לוחם אפגני

הרלוונטיות להווה. מורל גרס כי בכל תהליך לעיצוב מדיניות יש להבין את ההיסטוריה של הסוגיה, ואמר שכבכיר בסוכנות הביון המרכזית ביקש תדיר מהחוקרים לייצר תקציר היסטורי של הסוגיות שבהן דנו. בהקשר עדכני, מורל טען שאין בארצות הברית הבנה טובה מהי התפיסה הסינית של המערכת הגלובלית האידאלית ומה המשמעות של ראייה סינית זו לארצות הברית. קורמפטון הזכיר כי הניצחון באפגניסטן הושג בייחוד בזכות הפעילות הקרקעית של בעלי ברית מקומיים. "זו לא הייתה פלישה, אלא 'ניצחון אפגני'". כלומר, בעלי ברית הם חשובים. שנית, הוסיף שהכישלון הטקטי בהיעדר מתן התרעה על התקפות טרור, היה בתוך וחלק מכישלון מקבלי החלטות, שלא נקטו בשום סוג של מדיניות שיכולה הייתה למנוע את ההתקפות. זאת, למרות התקפות מוקדמות של אל־קאעידה באפריקה - על מטרות אמריקניות. שלישית, קבל על היעדר הגדרה ברורה של "מי האויב?" בעת מלחמה עולמית על הטרור. זליקו חזר לסוגיה, שעלתה בפאנל הראשון, וטען שאנשי המודיעין צריכים להיות שותפים לעיצוב המדיניות. לתפקד לא רק כספקי התרעות, אלא גם כגששים ונווטים (Scouts and navigators). לדבריו, ארגוני מודיעין לא יכולים ולא צריכים לחזות אירועים ספציפיים, אלא לסייע בעיצוב התוצאה הרצויה למקבלי החלטות. לפיכך, מודיעין צריך לחפש אפשרויות ולא תחזיות.

באפשרויות, זליקו מכוון לפיתוח יכולת להצביע על אילו חלופות עומדות בפני היריב, לנתח מה הם התנאים לקיומן של האפשרויות,



# פרשת "פגסוס"/NSO חששות, שאלות וקושיות מודיעיניות

יוסי בן-ארי\*

המאמר נכתב לפני השלושה שבועות, עת ארה"ב הכניסה את NSO וקנדירו הישראליות לרשימת החברות שפעילותן נוגדת את אינטרס הביטחון הלאומי האמריקאי

• זו אכן התופעה המדהימה מכול - מעצר מספרי ענק של אויגורים (יש מספרים על מאות אלפים עד מיליון), שלמרביתם המוחלטת של העצורים כלל לא ברור מה הייתה הסיבה לכך. בני אדם נוהרים איש מרעהו מחשש מהלשנות, ונמנעים משימוש בטלפון, ודאי סולרי, כיוון שנמצאים בפיקוח האזנה הדוק. אכן, אלה מהטילים שכאשר אתה חוזר מהם ארצה, נותר לך רק לנשק את האספלט בנתב"ג...

## השאלות הנוקבות...

פרשת "פגסוס", כמייצגת את דילמת מערכת הסייבר, מעוררת שאלות אינספור, ובכללן: האם בכלל הכצקתה? אולי זו אדווה קלה על פני גלים, שתשקוט בקרוב או לאורך זמן? או: האם יש מקום להגדיר כלי סייבר מסוג זה כ"מערכות נשק"? אם כן, האם הן "הגנתיות", או "התקפיות-הורגות"? או מעבר לכך - היש בהן ממד לחימה לגמרי חדש, שאף חורג מהתחום הקונבנציונלי? האם השימוש במערכות סייבר כאלו מנוגד לאמנות בין-לאומיות (לרבות בתחום זכויות אדם)? האם ישראל בכלל חתומה על אמנות שכאלה? ונשאל עוד: הייתכן שהרגולציה הישראלית בנושא תקינה, אך "מפגרת" אחר קצב ההתפתחות הטכנולוגית, וכל שיש לעשות הוא לעדכנה? או: האם רצוי וצריך להגביר את הרגולציה והפיקוח של אפ"י (האגף לפיקוח על הייצוא הביטחוני) על ייצוא טכנולוגיות או מערכות נשק ישראליות שכאלו? או בכלל - אולי להטיל איסור חלקי או גורף על כך? מה יהיו הקריטריונים לבניית מדרגות "סולם האיסורים" (למשל, קרבה או ריחוק ממשטר דמוקרטי)?

דומה שאין מקום ברחבי הגלובוס, שבו פרשת "פגסוס"/NSO לא עוררה רעידת אדמה תודעתית. מדינאים, פוליטיקאים, חברי ארגונים חברתיים, אנשי תקשורת וסתם "עמך", לפתע הבינו כי בחיי היומיום שלהם, הם חשופים לכל מי שעלול לרצות ברעתם, ובעצם - הם עירום ועריה בהתנהלותם, ובכל אשר הם עושים.

NSO לחמוק מאחריות, שעה שתוכנת הריגול "פגסוס", שאותה היא מכנה "נשק סייבר רעיל", נתן בידי מנהיגים אוטוריטריים כלי למעקב, פלישה לפרטיות, להפחדה ורדיפת העיתונות החופשית, ובידיים הלא נכונות, אפילו לרצח.

## סין כמשל?

ובכל זאת, ברמה האישית, זה הזכיר לי תחושות מטיל מסע שעשינו בקיץ 2018, בחלק הסיני של "דרך המשי". במשך למעלה משבוע שהינו בפרובינציית שינג'יאנג במערב המדינה, סביב אורומצ'י, יינן, קשגאר, טורפאן ואתרי טבע שונים. לתדהמתנו, בכל אשר פנינו הזדקרו לעין ולאוזן סממני הדיכוי הסיני-האני, כלפי המיעוט האויגורי-מוסלמי: אינספור תחנות משטרה, מבצרי ענק בוהקים בפנסי כחול-אדום; נחילי ניידות משטרה הנעות ברחובות בכלל שעות היום; נקודות ביקורת שבהן חייבים אנשים בתנועה או במעבר להציג תיעוד ולהירשם (כולל תיירים); אלפי מצלמות CCTV הבולשות אחר כל אדם, מוצבות בכל פינת רחוב, כולל סמטאות נידחות ביותר (יש אומרים - יחס של מצלמה אחת לעשרה תושבים); גדרות תלתליות צפופות סביב כל מתקן ציבורי; עשרות חנויות מוגפות תריסים במרכזי המסחר המסורתיים, כמו בעיר העתיקה של קשגאר; ובתי ספר שהפכו ל"מתחמי שמרטף" לילדים, כיוון שציבורי מורים הועברו, כמו סוחרים רבים שאיבדו פרנסתם, ל"חינוך מחדש" במתקני כליאה רבים שהוקמו לצורך זה ברחבי הפרובינציה.

פתאום הסתבר לציבורי ענק כי באמצעים כמו טכנולוגיית ה"פגסוס", מדינות עלולות (או עושות בפועל) לעשות שימוש לא רק (או בהכרח) לצורך ייעודם המוצהר (סיכול טרור ופשע), אלא לחדירה לעומק חיי הפרט של רבים, אולי רבים מדי. בעולם שבו התרבו כל כך משטרים אוטוריטריים, העושים כל שביכולתם כדי לשמר את שלטונם, ההכרה בקיומם המעשי של כלים טכנולוגיים שכאלה, הביאה אלפים רבים של אנשים להבנה כי פרטיותם תמה וחייהם עלולים להיות תחת סכנה מתמדת. זוכרים את 1984 של אורול? הנה אנו שם...

## האשמות כבדות...

פנסיונים מזדקנים כמונו, שכנראה כבר לא מעניינים אף אחד, לא באמת יכולים לחוש זאת. אך מקצת מתחושת המאוימים אפשר ללמוד אולי מהעיתונאית היהודית סואטי צ'אטרוודי, המשמשת גם כפרשנית פוליטית על מרקעי הטלוויזיה בתת היבשת. במאמר

האם לידע המיוחד, שאותו משוחררי צה"ל אלה מביאים לחברות דוגמת NSO, אין מחיר?

שפורסם ב"הארץ" (ב־30 ביולי), היא האישימה את ממשלת ישראל במתן אפשרות לחברת

האם מוסרית יש הבדל מהותי בין נזקי תוכנות של סייבר התקפי ובין כלי נשק "זורים" והורגים? במובן המסורתי המוכר לנו?

ואם כן להגביל או לאסור באופן גורף, מה תהיינה השלכות צעד כזה על ייצוא מערכות נשק אחרות - האם מוסרית יש הבדל מהותי בין נזקי תוכנות של סייבר התקפי ובין כלי נשק "זורים" והורגים? במובן המסורתי המוכר לנו? ואיזה נזקים יהיו לכך לצה"ל ולמערכות הביטחון, באשר להגבלת יכולות מחקר ופיתוח





## בני אדם נזהרים איש מרעהו מחשש מהלשנות, ונמנעים משימוש בטלפון, ודאי סלולרי, כיוון שנמצאים בפיקוח האזנה הדוק.

ועוד נשאל: עד כמה קיומם של מוצרי מדף של חברות אזוריות פרטיות, כמו תוכנת ה"פגסוס", מיתר את מאמצי המו"פ, הייצור וההפעלה האדירים, המושקעים ביחידות הטכנולוגיות והאיסופיות של גופי הקהילה? האם לא הגענו לשלב שבו אפשר לוותר ולחסוך משאבים "בתוך הבית", ובמקום - לקנות גם מוצרים כאלה במיקור חוץ? עד כמה מסורות ואינטרסים מסתירים לנו אולי לראות את המציאות, המחייבת מהפך (דוגמת ההתעקשות של חיל האוויר לקיים מערך ענק של מטוסי קרב, למרות השימוש ההולך וגובר בפלטפורמות שונות ללא טייס)?

עבורנו, רב הנסתר על הגלוי, רבות השאלות על התשובות הקיימות. לא נותר לנו אלא לקוות ולהאמין כי מי שמופקד על כך בצמרת גופי הקהילה והמדינה, נותן דעתו על כך, באופן שייצור בסופו של דבר את המיטב.

\* בשיתוף עמיתיו הצנועים בפרלמנט המודיעין על שם יורם הסל ז"ל.

הטכנולוגי ולא ממש מחוברים ל"עטיני הידע המעודכן" בעולמות תוכן דוגמת הסייבר, יתיימרו להביע דעה. לכן, עדיף לעשות זאת גם כאן, באמצעות הצגת מספר שאלות, כמו: מה מהות הקשר בין NSO וחברות הדומות לה, העוסקות במודיעין וסייבר, עם גופי הקהילה, ועד כמה הוא הדוק? האם לחברות כאלו יכול היה בכלל להיות קיום, לולא הזננו בבוגרי היחידות הטכנולוגיות של אמ"ן (ואולי גם גופי הקהילה האחרים)? האם לידע המיוחד, שאותו משוחררי צה"ל אלה מביאים לחברות דוגמת NSO, אין מחיר?

## עת לחשיבה מחודשת ומעודכנת בעובדות

מאחר וברור שכן - מדוע שהוא לא ישולם חזרה למערכת הביטחון, שהשקיעה בהם כה רבות? כיצד מנטרלים ידע מסווג במעבר מהעיסוק בתחום הצבאי-ביטחוני לזה האזרחי, הפרוץ לכול? ואם נלך עוד צעד לאחור: האם יש עדיין הצדקה לפעולות האיתור האינטסיביות הנעשות בבתי הספר התיכוניים, אחר אותו פוטנציאל "גאונים" שבעמל ובכסף רב מערכת הביטחון מכשירה להיות "תלפיונים"? מדוע שאותן חברות מרשימות לא תקבלנה את אותו כוח אדם צעיר ויחודי כמועמדים לשירות ביטחון (במתכונת "עתודאים לומדים ועובדים"), ותיקחנה על עצמן את הכשרתם? הרי ממילא אותם צעירים יגיעו לאותן חברות לאחר שחרורם מצה"ל...

(מו"פ) ביטחוני ואחר? מה תהייה ההשלכות הכלכליות של הצרת צעדים כאלה, חלקיים או מלאים? ומה באשר לפגיעה אפשרית במערכות יחסים מדיניות של ישראל המושתתות על שיתוף פעולה או סיוע למדינות זרות, כולל בתחום זה? ולהבדיל - מה באשר להשלכות המדיניות והציבוריות של שימוש באמצעים אלה, המחולל הרג אזרחים של מדינות שלישיות, אויבות, יריבות או גם עמיתות לישראל? והיכן סוגיית לקיחת האחריות? האם טוב להותיר את המעורבות הישראלית, ולו העקיפה, עמומה במשכים, או לחשוף ולהסביר אותה?

## הזווית המודיעינית

אלו שאלות גדולות מאוד המונחות לפתח מקבלי ההחלטות במדינה. ואכן, יש בהן אתגר של ממש...

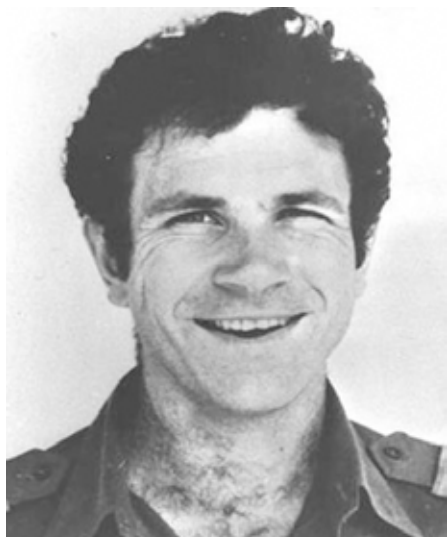
## אלפי מצלמות CCTV, הבולשות אחר כל אדם, מוצבות בכל פינת רחוב, כולל סמטאות נידחות ביותר

ואי אפשר כמובן מבלי לגעת ב"זווית שלנו", זו המודיעינית. יהיה זה ממש לא אחראי, אם הדיוטות כמוני, שאינם אנשי מקצוע בתחום

מה קורה במרחב הסייברנטי? איפה זה מתחיל והיכן זה מסתיים? מי משגיח וסובע את הכללים???



**בי 20 ביולי 2021 התכנסנו במל"ם להזכיר את המבצע הייחודי כל כך - מבצע "יונתן" - שבו יצאו כוחות צה"ל למרכז אפריקה, לשחרר בני ערובה שנחטפו במטוס "אייר פראנס", מידי מחבלים גרמנים ופלשתינאים. התמקדנו הפעם בסוגיית המודיעין... ואלו העדויות משם**



יוני נתניהו, מפקד סיירת מטכ"ל,

## 45 שנים למבצע "יונתן" באנטבה

**היה מודיעין? ואם כן מהו? / חלק א'**

**רשמו: אבנר אברהם ורון כתרי  
צילומים: ארכיון המל"ם**

ראשון הדוברים היה אל"ם (בדימ') יוסי דסקל, שפתח בסקירה היסטורית על אודות חטיפת מטוסים בעולם בידי ארגוני טרור. בשנת 1919 אציל הונגרי חטף מטוס לאוסטריה, תוך שימוש באקדח. פעולה זו נחשבת לחטיפה האווירית הראשונה. בין 1958 ל-1967 בוצעו 40 חטיפות ברחבי העולם, כשהמוטיב המרכזי היה להגיע מנקודה אחת לשנייה. בין השנים 1968 ל-1972 נרשמו לא פחות מ-326 חטיפות, בכוונה לייצר חשיפה תקשורתית, לגייס תומכים, להביא לשחרור מחבלים תמורת בני הערובה ולתרום לחיזוק הארגונים הטרוריסטיים. בזירת המאבק בין ישראל לפלשתינאים זכורה חטיפת מטוס "אל על" לאלג'יריה, באוגוסט 1968. לאחר משא ומתן, שוחררו 24 מחבלים. גם ישראל לא נמנעה משיטה זו: בניסיון ללכוד את אחד מבכירי המחבלים, ג'ורג' חבש, הונחת (יותר מפעם אחת...) מטוס אזרחי זר ואנשי המודיעין ניסו לאתר את המחבל בין הנוסעים, לשווא.

ועוד על אודות הרקע לאירוע שבו אנו עוסקים: בראשית יוני 1976, בסופו נחטף מטוס "אייר פראנס" לאנטבה, פלשה סוריה ללבנון. בשבעה ביוני ביקר נשיא אוגנדה, **אידי אמין**, בסוריה ונפגש עם נשיאה אסד. על הקשר - אם יש כזה - בין אירועים אלה לבין פרשת אנטבה, רב הנסתר על הגלוי...

האלוף (בדימ') מתן וילנאי, באותה עת מפקד חטיבת הצנחנים, התבקש להתייחס למענה המבצעי שנדרש לאירוע החריג, "במבצע באנטבה שימשתי סגנו של מפקד המבצע,

**נתן דביר** - טייס שנטל חלק במבצע ונמנה גם על הצוות המתכנן. הועלה גם זכרם של חללי אנטבה: לצד נפילתו של **יוני נתניהו**, מפקד סיירת מטכ"ל, ורצח **דורה בלוך** על ידי אנשי אידי אמין, קיפחו עוד שלושה בני ערובה את חייהם שם, בטרמינל: **דר' פסקו כהן**, **ז'אן ז'אק מימוני ואידה בורוכוביץ**. יהא זכרם ברוך.

**רון כתרי**, ראש המכון לחקר המורשת במל"ם, בירך את הנוכחים והדגיש כי הכנס יתמקד בתמונת המודיעין שעמדה לרשות הדרג המחליט והכוחות המבצעים. בצד תודה לצוות המל"ם ולדוברים, ציין כתרי כי בין האורחים בקהל נמצא עורך־דין **עקיבא לקסר**, שהיה בין החטופים באנטבה, וכן שיתף בצער את דבר פטירתו באותו שבוע של

### המשתתפים בדיון:

- האלוף **מתן וילנאי** - אלוף פיקוד הדרום; סגן הרמטכ"ל
- אלוף־משנה **יוסי דסקל** - רז"ר (ראש זירת) טרור; סגן רח"ט מחקר; קמ"ן פיקוד המרכז
- תת־אלוף **גדי זהר** - רע"ן טרור; מפקד יחידה 504; ראש המנהל האזרחי באזור יהודה ושומרון
- סגן־אלוף **אלי דקל-דליצקי** - מומחה בחקר השטח; בכיר בענף 1 במחקר
- **אבנר אברהם** - איש המוסד
- סגן־אלוף **אבי ליבנה-וייס** - בעל צל"ש ראש אמ"ן בעקבות השבי במצרים; בכיר במוסד
- תת־אלוף **דני ארדיטי** - בכיר באמ"ן; ראש המל"ל (המטה לביטחון לאומי)



היה זה מבצע שצמח מן הדרג הזוטר למעלה: אמרנו ש'אפשר לעשות את זה'. הנחיתה הייתה 'פיקס'. היחידה פעלה מצוין. הפגיעה ביוני הייתה נקודת התורפה במבצע ויכלה לסכלו, אך היחידה התגברה ומוקי בצר הוביל."

את תמונת המודיעין ברמת המטכ"ל, סקר תת־אלוף (בדימ) גדי זהר, בעת ההיא ראש ענף 4, שעסק בפעילות חבלנית עוינת (פח"ע), "הייתה זו 'המצאה' של ראש אמ"ן דאז, **שלמה גזית**. מרגע החטיפה התחלנו לעקוב ותפקידנו היה לרכז את נושא הטרור במטה הכללי. לא ידענו מהו יעדו הסופי של המטוס החטוף, שכזכור נחת בבנגאזי (לוב) לצורך תדלוק. היה חשש שיחזור לשדה התעופה בלוד, או ינחת בעמאן, בירת ירדן. בדיווח על נחיתה באנטבה שאלנו: 'איפה זה?', לא ידענו כלום על אנטבה. קנינו מייד מפות של אפריקה. פנינו לבדוק - מי

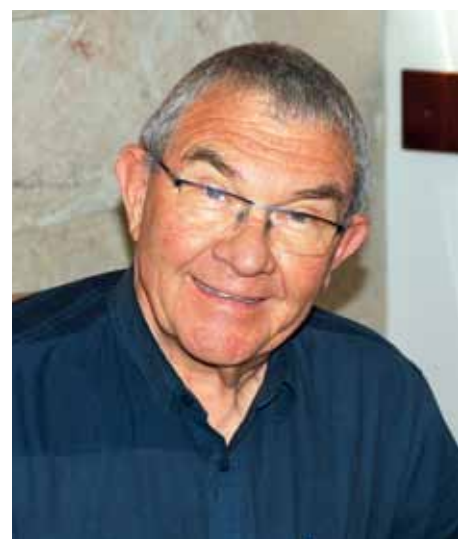
תוך קיום אימונים עם מטוסי 'קרנף' ונחיתה על מסלולי עפר. **יצחק רבין**, ראש הממשלה, קרא לנו והצגנו בפניו אפשרות להצנחת גדוד... רבין, שהיה 'בעל מקצוע', פשוט גירש אותנו... בשתיים לפנות בוקר הציע דן שומרון לקיים פקודה ותרגול על מודל בבסיס הסיירת. המבצע נכנס להילוך צה"לי: קבוצת פקודות, אישורי תוכניות וכולי. בצוהריים רבין קרא אליו את דן שומרון. הקושי בהשתלטות סער על מבנה, הציף ביחידה את תחושת הכישלון במעלות, שהלוחמים סחבו עימם: להשתלט בשטח שאינו 'שלך', הוא אפילו קושי גדול עוד יותר. **מוקי בצר** הוביל את התכנון ויוני הגיע מסיני והצטרף."

"נקודות התורפה שניצבו מולנו בברור היו הנחיתה והפריצה. אחרי שביצענו 'מודל' ביום שישי בלילה, זה נראה די 'מצ'וקמק'. הרמטכ"ל, רב־אלוף **'מוטה גור**, לא האמין במבצע, אך יאמר לזכותו כי נתן לכולנו גיבוי מלא. הוא אסף סביבו את המפקדים וביקש לשמוע את דעתם. אף אחד מהם לא תמך במבצע במאת האחוזים. מוטה ביקש לצמצם את מספר הלוחמים בכלי הרכב וזיהה נכון את הצורך בירי לעבר מגדל הפיקוח. באותה עת, קיבל ביטחון

הקחצ"ר (קצין חי"ר וצנחנים ראשי) **דן שומרון** (לימים הרמטכ"ל). עת הגיעה הידיעה על חטיפת המטוס פתחתי מפה ונוכחתי שאנטבה רחוקה 'רק' כ־4,000 קילומטרים מישראל. נפגשנו, אנשי חי"ר (חיל רגלים) ואנשי חיל אוויר, אצל סגן הרמטכ"ל 'קותי' (**יקותיאל אדם**). לא היה בידינו מודיעין כלשהו. לטייסים היו אוגדנים עם פירוט כל שדות התעופה בעולם. ראינו שבאנטבה קיימים מסלול ישן ומסלול חדש, וכך גם טרמינל, חדש וישן ומגדל פיקוח, חדש וישן. התחלנו 'להשתעשע' בתוכנית פעולה. יוני נתניהו, מפקד סיירת מטכ"ל, היה עסוק באותה שעה עם אנשיו בפעילות בסיני."

## ההיתכנות צמחה מלמטה אל הדרג המחליט

"כפי שצוין קודם, שמונה שנים לפני כן נחטף מטוס 'אל על' לאלג'יריה וישראל שחררה מחבלים תמורת שחרור המטוס ובני הערובה. ואף אחד לא התעסק עם זה... והיה זה, יש



**רון כתרי** - "מבצע יונתן" - חוליה מוזהבת בשרשרת המבצעים המוצלחים של צה"ל לדורותיו... הנחיית אירועי מורשת במל"ם

לזכור, אחרי ניצחון צה"ל במלחמת 67'. לעומת זאת, צה"ל של 76' הוא צה"ל של אחרי מלחמת יום הכיפורים (1973)".

"זיהינו שתי בעיות: האחת - איך מגיעים מדויק ונכון ליעד. למזלנו, אחרי 1973 בנינו אוגדות משוריינות רבות ובתוך כך צוות (במילואים) של אוגדה מוטסת, על בסיס מפקדת קחצ"ר,



**יוסי דסקל** - היסטוריה של חטיפות מטוסים

הם המחבלים? מה הם רוצים? לי היה ברור שזו פעולה של **ודיע חדאד**, הטרוריסט האולטימטיבי שנחלץ מחסותו של **ג'ורג' חבש** והפך לעצמאי, תוך שהוא מרכז סביבו חבורה בין־לאומית. הוא היה 'טרוריסט לענייני טרוריסם', כמה שיותר. באותו זמן, הפטיק אש"ף את פיגועי חוץ לארץ משיקולי דעת הקהל הבין־לאומית. האירוע האחרון היה חטיפת מטוס 'סבנה'. בינואר 1976 נעשה ניסיון פיגוע בקניה. התכנון היה להפיל מטוס 'אל על' בהמראתו, באמצעות טילים."



**אבנר אברהם** - מלווה את המבצע במיזמים ותצוגות כדי להעצים את המורשת.

והייב את המבצע. 'קותי' והאלוף **בני פלד**, מפקד חיל האוויר, האמינו במבצע. פלד טען שזה 'כמו לשדוד בנק, לא צריך לכבוש אותו...' הבנו ופעלנו בהתאם. בישיבת ממשלה רבין הציג את המבצע וביקש שלא תהיה התנגדות.

"הפיגוע סוכל על ידי המוסד, באמצעות מקור בארגונו של חדאד. הסיכול נעשה בשיתוף עם



יצחק רבין, ראש הממשלה, מקבל את פני המטוסים והלוחמים צילומים: אורי הרצל סחייק, ארכיון צה"ל

כי חיילים אוגנדים שהו מעל האולם. היינו צריכים גם להשיב על השאלה - האם מסלולי ההמראה והנחיתה החדשים והישנים מחוברים ביניהם? כאן הייתה תרומה של המוסד, שסיפק תמונות יום לפני המבצע. התמונות, שפותחו ביחידה 432, היו משמעותיות עבור מקבלי ההחלטות. במקביל, ההיערכות למשא ומתן לשחרור החטופים הייתה אמיתית. 'גנדי' ריכז המשימה ואנו הכנו תיק למשא ומתן.

מפקדת קחצ"ר והסיירת. אנו עבדנו מול כולם. המודיעין האחרון והעדכני שהגיע היה באחד



גדי זהר - לא ידענו כלום על אנטבה...

ביולי, יום שישי. נגמרו התחקורים בפריז ולא היו מקורות אחרים. הפערים שעמדו בפנינו: האחד - צבא אוגנדה, מטוסים ונ"מ [נגד מטוסים]. השני - טקטית - היכן נמצאים בני הערובה? השלישי - מטענים ממולכדים היו לכאורה בארגזים, בחדר שבו שהו החטופים - האם היו חמושים? הערכנו שהישראלים הוחזרו לאולם הגדול. ידענו ולמדנו הרבה מתחקורי המוסד בפריז. הערכנו כי האולם לא היה מוכן לפיצוץ,

הקנייטים, שתפסו חמישה מחבלים 'על חם'. הם נעצרו והועברו בחשאי למאסר בישראל: שני גרמנים ושלושה ערבים. חדאד רצה לשחררם, היה לי ברור. דרישות החוטפים היו צנועות. הם תבעו את שחרור המחבלים מהקנייטים, כי לא ידעו שחבריהם כלואים בישראל. היה זה 'מבצע ללא מודיעין'. היו לנו תצלומי אוויר של כל רחבי המזרח התיכון, אך מי התעסק עם אפריקה? עם אנטבה? באותה עת הטרור היה ממוקם 'נמוך בצ"ח' [ציון ידיעות חיוניות], כך גם ביחידה 8200. לא היה מידע, למעט מה שהגיע מהמוסד. מצד שני, היה הרבה חומר גלוי. אידי אמין עצמו 'תרם' לנו מידע בהופעותיו וראיונותיו לתקשורת - אך זה היה מעט. **פטרישיה מרטל**, שירדה מן המטוס בלוב והמשיכה ללונדון, נחקרה על ידי המוסד וסיפקה את המידע הראשון".

"אנשינו היו בעבר באוגנדה, כמו מוקי בצר, אנשי חיל האוויר, אלוף-משנה בר לב, שהיה נספח צה"ל במקום וחברו של אידי אמין, ועוד אחרים. המודיעין הגיע מלמטה. מבחינתנו המבצע החל ביום שלישי בערב אצל **אהוד ברק**. קוטי ומוטה 'הדליקו', פרס לחץ יותר. אהוד כינס את כולנו. אנשי חיל האוויר פרסו מפות והציגו סרטים, התחלנו לראות את המקום וללמוד אותו. הוכנה סקירה על הצבא האוגנדי. נוצרה חלוקת עבודה, לפיה ענף 4 מטפל



דן שומרון - קבוצת פקודות ותרגול על מודל

לנו היה במבצע הרבה מזל, בצד נחישותם של מקבלי ההחלטות".

**ההמשך בגיליון הבא**



מתן וילנאי - רחוק מאוד עם בעיית נחיתה...

במחבלים, באוגנדים ובמודיעין השטח. ענף 1 - בכל הנושא הקרקעי, חיל האוויר - נתיבים ומסלולים, חיל הים - בחינת האופציה של ימת ויקטוריה (אפשרות שירדה אחר כך מן הפרק), ואילו מודיעין לכוחות המבצעים טופל על ידי





# מבצע "רודוס" - תקדים לקונספציה מוטעית של אמ"ן?

פרופ' (אמריטוס) אפי יער

שדואן הוא אי אלמוגים קטן בים סוף, דרומית מערבית לשארם אישיית. בעיצומה של מלחמת ההתשה, ב-22 בנואר 1970, קרוב לארבע שנים לפני מלחמת יום כיפור, יזם צה"ל פשיטה על האי. מטרת המבצע הייתה לפגוע במורל הצבא המצרי, ולהמשיך בהתשתו - להחרים ציוד צבאי באי ובנוסף לקחת חיילים מצריים כשבויים במסגרת מיקוח בעת משא ומתן. במבצע לקחו חלק סירת הצנחנים ולוחמי גדוד 202 של החטיבה. הם הונחתו על האי במסוקי סופר פרלון, השתלטו עליו ושהו בו מעל ליממה. כוחות הצנחנים דרשו מהחיילים המצריים להיכנע בלי קרב, אך האחרונים פתחו באש על כוחותינו והוכנעו בקרב.

משאית שנשאה מוקשים, שפוגו מהאי במבצע, נתקעה. תוך כדי דחיפה, אירע פיצוץ שגרם למותם של 24 חיילים ואזרחים עובדי צה"ל ולפציעתם של רבים.

ב-28 בינואר 1970 הציג ראש אמ"ן, אלוף אהרון יריב ז"ל, במליאת הממשלה, את תוצאות מבצע רודוס. למבצע היו גם הישגים מודיעיניים מוחשיים: בסיום ההשתלטות על האי, נלקחו החיילים המצריים שנותרו בחיים ונשבו והוטסו לישראל. ראש אמ"ן הורה לבצע עליהם מחקר רמה ומטיבציה. את המחקר ערכה יחידה 550. השבויים שירתו בחילות שונים בצבא המצרי - חיל הים, תותחנים, קומנדו והנדסה.

## שאלונים וראיונות אישיים

סמוך לתחילת המבצע, גיסיתי למילואים ביחידת המודיעין 550, בפיקודו של סגן-אלוף יעקב נחמיאס ז"ל, כדי לסייע בחקירת השבויים. לצורך החקירה בניתי שאלון שנועד לבחון, בין השאר, את מערכת היחסים החברתיים בקרב השבויים, בדגש על היחסים בין הקצינים לבין החיילים בדרגים הנמוכים, ובאופן כללי יותר, ללמוד על מצב המורל שלהם. החקירה בוצעה באמצעות ראיונות אישיים, על בסיס שאלון שאותו בניתי על סמך הניסיון והמומחיות שלי כפסיכולוג חברתי, כך שניתן היה להעריך את מידת המהימנות והתוקף של תשובות המרואיינים. כיוון שאיני דובר ערבית - הסתייעתי במתרגם מהיחידה, שהיה מוכר לי אישית מעבודה משותפת בתחום החקירות בעבר.



האלוף אהרון יריב - התקשה לאמץ את "דו"ח האי שדואן" (באדיבות ארכיון צה"ל)

על סמך המידע שהפקתי מהראיונות, כתבתי דו"ח ("דו"ח האי שדואן") שאותו הגשתי למפקדי, סגן-אלוף נחמיאס. לצערי, נמנע ממני להשאיר את הדו"ח בידי, אך משום חשיבותו שמרתי טיוטה קצרה הכוללת את המסקנה העיקרית שעלתה ממנו, כלהלן: מערכת היחסים בין

במבצע נפלו שלושה לוחמי צה"ל ונפצעו שישה. במבצע נהרגו 24 חיילים מצריים ו-62 נלקחו בשבי. בנוסף, הושמדו שתי ספינות טורפדו מצריות ונתפס מכ"ם בריטי שהובא לישראל. יומיים לאחר המבצע, ב-24 בינואר, התרחש באילת אסון משאית התחמושת.

הקצינים המצריים ופיקודיהם הייתה חיובית ביותר. יתר על כן, גם המורל והנחישות של החיילים והקצינים המצריים - הן לפני שנלקחו בשבי והן במהלך שהייתם בישראל היו גבוהים ביותר - בניגוד לתפיסה שהייתה מקובלת בצה"ל ובאמ"ן באותה תקופה על רקע תוצאות מלחמת ששת הימים.

גם המורל והנחישות של החיילים והקצינים המצריים - הן לפני שנלקחו בשבי והן במהלך שהייתם בישראל היו גבוהים ביותר

סגן-אלוף נחמיאס קרא את הדו"ח והעביר אותו לראש אמ"ן, אלוף יריב, בצפייה שיפיקו ממנו לקחים. כעבור יום-יומיים, נחמיאס חזר אליי בפנים נפולות ודיווח לי שראש אמ"ן "לא התלהב" מהדו"ח. האם ייתכן שגם לאלוף יריב, שהיה ידוע כאדם חכם וכמפקד מעולה, היה קשה להשתחרר מהשפעת מלחמת ששת הימים, ולקבל את האפשרות שהצבא המצרי התאפיין בנחישות ובמורל גבוה וכי שררו יחסים טובים בין הקצינים ופיקודיהם, בניגוד לתפיסה שהייתה מקובלת בעקבות מהלך המלחמה ותוצאותיה?



חיילי חיל-הים על אח"י בת-שבע שפינתה את כלי הרכב מהאי. (באדיבות ארכיון צה"ל)

תודה מקרב לב לתת-אלוף דר' אפרים לפיד על תרומתו המושכלת בהערותיו והשלמת מידע למסמך זה.





במאמר זה אציג את מה שקרה ברמות הפיקוד השונות בהנהגה ובצבא המצרי על רקע אירועים אלה, בהתבסס על מקורות מצריים שהתפרסמו מאז.

## ההתייחסות המצרית לפרצת דורסואר מתחילת המלחמה

כיצד נוצרה הפרצה (זה המונח המצרי לאזור שממנו צלחו כוחותינו לגדה המערבית של התעלה)?

היו אלה משאיות גוררות, שכל אחת נשאה צינורות ביוב ארוכים וענקיים, ובנוסף, אחת מהן נשאה משהו שנראה לו כסלע ענק

ההיסטוריון המצרי לואי' (אלוף) ג'מאל חמאד הסביר בספרו, "מערכות המלחמה בחזית המצרית", את הסיבה להיווצרות פרצת דורסואר במערך ההגנה המצרי בגדה המזרחית של תעלת סואץ. לדבריו, לאחר ביסוס חמשת ראשי הגשר של דיוויזיות חיל הרגלים (ח"ר), שצלחו אל הגדה המזרחית של התעלה, וסגירת הפרצות שהיו ביניהם במסגרת כל ארמייה, נוצרו בפועל שני ראשי גשר ארמיוניים - ראש הגשר של ארמייה 2 השתרע מקנטרה ועד

ניתן לחלק את מלחמת יום הכיפורים בגזרה הדרומית בפרט, וכעימות אזורי בכלל, לשני פרקים שהוגדרו בפעולה אחת - הצליחה הישראלית מערבה... מעניינת מאוד זווית הראייה המצרית

# ההתמודדות המצרית עם צליחת צה"ל לגדה המערבית של התעלה - הכשל המודיעיני והפיקודי חלק א'

אל"ם (בדימ') פסח מלובני

הגשר מן העורף, וכי נבחרו שלוש הנקודות שבהן הוא יוכל להבקיע את ראש הגשר המצרי שבגדה המזרחית, כשאחת מהן הייתה דורסואר, הרי שהמהלך היה מתחילתו הפתעה לפיקוד ולהנהגה המצרית, ובדומה למה שקרה בצה"ל עם פרוץ המלחמה - נוספו להפתעה גם מבוכה ובלבול. כתוצאה מכך - הערכה לא נכונה של המצב וקבלת החלטות שגויות. כל אלה בשל כשלי מודיעיני והחלטות פיקודיות מוטעות ושגויות.

את מלחמת יום הכיפורים בחזית המצרית ניתן לחלק לשני חלקים עיקריים: החלק הראשון - מפתחת המלחמה, בצהרי השישה באוקטובר 1973 ביוזמה מצרית, צליחת התעלה לסיני; ההפתעה הרבתי בצה"ל ובמדינה מן המהלך הערבי המשותף והבורזמני, בסיני וברמת הגולן; והבלבול במפקדות הבכירות, בעיקר בפיקוד הדרום ובמטה הכללי, בדגש על הזירה המצרית.

החלק השני מתחיל בצליחת התעלה על ידי צה"ל לגדה המערבית בליל ה-15-16 באוקטובר, ומה שקדם לשלב זה: ההתקפה המצרית

הם ידעו על צליחת כוח קטן של צה"ל את התעלה, ואף קלטו את השיחה בין האלוף פים שרון וגונן, שבה הזמין שרון את גונן לשתות תה על אדמת אפריקה.

הכושלת ב-14 באוקטובר לעבר המעברים, שנועדה לסייע לסורים להקל את הלחץ של צה"ל בחזית הצפונית; קרבות פתיחת הציור לקראת ביצוע הצליחה; והלחימה שהתנהלה בהמשך עמוק לתוך הצד המערבי של התעלה.

למרות שהרמטכ"ל המצרי, סעד אדין אי שאזלי ציין בספרו כי תוכנית המלחמה המצרית הניחה מראש כי האויב ינסה לתקוף את ראשי



אריק שרון בצילום אותנטי מאותם ימים, עם מפקד הזירה רא"ל חיים בר-לב (ארכיון המל"ם)



**לחברי המל"ם שלום וברכה,**  
הרינו להביא לידיעתכם כי חברים השולחים ידם בכתיבת ספרים, יכולים להציע לנו להוציא הכתוב לאור בשיתוף עמנו, בכללים להלן:



**הכותב (או לפחות אחד מצוות של כותבים) הינו חבר עמותת המל"ם**



**הספר עוסק במודיעין, או בהיבטים הקשורים במהותם במודיעין [לרבות זיכרונות, אירועים, צילומים, תיעוד ומסמכים, חקר ההיסטוריה...]**



**תוגש ל-מל"ם הצעה מפורטת בכתב, שתכלול תמצית התוכן ומסגרת מתוכננת של התהליך הרצוי.**

**ההצעה תידון בפני ועדת-ספרים. שתגיש חורד מנומקת לאישור הנהלת המל"ם.**

**המעוניינים מתבקשים לפנות בדוא"ל:**  
[mlm@intelligence.org.il](mailto:mlm@intelligence.org.il)

**\*האמור לעיל מתייחס לנשים ולנבחרים גם יחד\***

התעלה, הם היו עסוקים בניהול הלחימה בשטח באותה עת, ובהתארגנות מחדש בעקבות מפתם הקשה בקרב השריון של ה-14 באוקטובר. הם לא לקחו בחשבון את האפשרות כי צה"ל עשוי לנצל את המצב החדש שנוצר כדי לבצע מהלך כזה, ולבצע צליחה נגדית מיידית ומפתיעה של תעלת סואץ, מסיני לשטח מצרים. גם פטרוניהם, הסובייטים, לא עלו על אפשרות כזאת ולא התכוננו לה, למרות שכיסו את מהלכי הלחימה של צה"ל מתחילת המלחמה באמצעות מקורות המודיעין שהפעילו באזור, כולל לווייני ביון.

ראש המודיעין הצבאי המצרי לפני המלחמה ובמהלכה, לואאל פואד נצאר, ציין בזיכרונותיו כי היה ידוע להם, ממקורותיהם, כשנתיים לפני המלחמה, שישאל מתאמנת בצליחת מכשול מים בכינרת, ובעקבות כך הוא כתב דו"ח בנושא לנשיא סאדאת, שישאל מתאמנת לצלוח את תעלת סואץ באזור האגמים המרים, הדומים בגודלם לכינרת. בשל כך, נקבעה תוכנית כמענה למהלך אפשרי כזה והמשימה הוטלה על דיוויזיה משורינת שנערכה במקום, כדי להתמודד עם כוחות ישראליים צולחים. לפי ראש המודיעין, הכוונה לדיוויזיה משורינת 21, ולפי הרמטכ"ל, הכוונה לדיוויזיה משורינת 4. אך בעקבות הלחץ הישראלי על הכוחות הסוריים בגולן והחלטה לסייע להם להקל עליו, באמצעות פיתוח ההתקפה מזרחה, הועברה הדיוויזיה לגדה המזרחית של התעלה, וספגה מכה קשה בהתקפה שנערכה, כאמור, ב-14 לחודש. בעקבות כך, ובשל מידע שישאל קיבלה מהאמריקאים על העברת הדיוויזיה, היא ניצלה זאת וביצעה את הצליחה (כוונתם לגיחת הצילום של מטוס ה-SR-71, שהתבצעה ב-13 באוקטובר מעל זירות הלחימה בסיני ובגולן). ממקורות אחרים עולה כי המודיעין קיבל ידיעות על ההכנות לצליחה בצד הישראלי מיותר ממקור אחד:

א. אחד מאנשי שבט התראבין מסיני, שהשתייך לארגון המודיעין הצבאי המצרי "בני סיני", שהוקם לאחר מלחמת ששת הימים למשימות איסוף מודיעין בסיני, דיווח ב-1972 על אימוני הצליחה שמבצעת ישראל באזור סכר הרואפה שבמרכז סיני, שם ראו ציוד צליחה שבו נעשה שימוש (הכוונה כנראה לגשר הגלילים). היה זה מידע חשוב ביותר ומוזר, שכן התברר שישאל מתאמנת לצלוח מכשול מים בשעה שגם מצרים מתאמנת לצלוח את תעלת סואץ. האיש אף שלח למודיעין הצבאי מספר תמונות שצילם של הציוד שראה בשטח שעליו התאמנו. במהלך המלחמה, באוקטובר 1973, דיווח אותו סוכן, כי הציוד שאליו התייחס בעבר, הוצא מהמחסנים שבו נמצא והוא בדרך לתעלת

דורסואר, שנכללה בתוכו, והייתה באחריות הארמייה, וראש הגשר של ארמייה 3, שהשתרע מהאגמים המרים ועד פורט תאוופיק. כך נוצר פער ברוחב של 35 קילומטר, שכלל את מרבית השטח של האגמים המרים.



**שאולי, הרמטכ"ל המצרי - המצרים ידעו ובכל זאת הופתעו, מאוד (ארכיון המל"ם)**

אחריות ההגנה על פרצה זו התחלקה בין שתי הארמיות, מבלי לקבוע באופן ברור את החלוקה ביניהן. ארמייה 3 לא יכלה להקצות כוחות כדי לתת מענה לבעיה, בשל מחסור בכוחות שהיה לה (רק שתי דיוויזיות חי"ר - 7 ו-19), כפי שהיה אמור להיות על פי הדוקטרינה, שחייבה חבירה בין כוחות שתי הארמיות בגבולות השכנים שלהן. מצב זה יצר התייחסות של הפיקוד המצרי לכך שאזור האגמים המרים הוא מחסום טבעי מבחינת האויב, שאותו לא יוכל לחדור, ולכן לא הוקצו כוחות להגנת גזרה זו, ובשל כך שילם הצבא המצרי מחיר קשה בעקבות הימצאות פרצה שכזו בין ראשי הגשר של שתי הארמיות.

## הכישלון המודיעיני

למרות שהמצרים הפעילו בחצי האי סיני מקורות מודיעין שונים במטרה לעקוב אחר פעילות צה"ל במהלך המלחמה, לא הצליח המודיעין הצבאי המצרי לעמוד על ההכנות לצליחת צה"ל את התעלה, וגם אם התקבלו ידיעות כלשהן בנושא, הן לא זכו להתייחסות ראויה. תקלות מודיעין היו גם בצד המערבי, המצרי.

למודיעין המצרי היה מידע קודם על אימוני צה"ל בצליחת מכשולי מים, ולמרות שהמצרים קיבלו מידע ממקורותיהם על העברת אמצעי צליחה ממחסני החירום בסיני והנעתם לעבר



סואץ. הייתה זו הידיעה הראשונה בדבר האפשרות שהאויב עומד לצלוח את התעלה מערבה בגזרת דורסואר.

ב. קצין הסיור, **אוסאמה אל-מנדוה**, פרסם ספר על פעילותו במלחמה וגם לאחריה בתוך חצי האי סיני. הקצין, בדרגת נקיב (סרן), פיקד על יחידת סיור שפעלה מתחילת המלחמה בסיני, בקרבת צירי התנועה העיקריים המובילים לתעלה, וכן בקרבת מפקדת צה"ל באום מרגם ובשדה התעופה מליו (רפידיס). לדבריו, הוא

**נוספו להפתעה גם מבוכה ובלבול. כתוצאה מכך - הערכה לא נכונה של המצב וקבלת החלטות שגויות. כל אלה בשל כשלי מודיעין והחלטות פיקודיות מוטעות ושגויות.**

ראה ב־13 באוקטובר את הכוחות הישראליים מקדמים לעבר החזית אמצעים שנראו לו מוזרים באותה עת. היו אלה משאיות גוררות, שכל אחת נשאה צינורות ביוב ארוכים וענקיים, ובנוסף, אחת מהן נשאה משהו שנראה לו כסלע ענק. לדבריו, הוא לא הבין במה מדובר והתבקש על ידי המפקדה הכללית לבדוק אם לא מדובר בטילים גדולים. הוא שלל אפשרות זו ואישר שאלו הם צינורות גדולים, הנישאים על ידי המשאיות הגוררות, יחד עם סלעים ענקיים. בראיונותיו בשנים האחרונות, אמר ראש המודיעין הצבאי כי קיבלו דיווח מאחד הסיורים שלהם, שהגשרים הישראליים הגיעו לסיני, דבר שאימת את הערכתם שישראל מתכננת לצלוח את התעלה באזור דורסואר. עוד קודם לכן, ב־10-13 באוקטובר, הוא ראה תרגול מוזר של נהיגת טנקים בשטח, שביצע גדוד טנקים, שממנו הסיק כי הישראלים נערכים לקראת ביצוע משימה מיוחדת. בדיעבד, הבין שהציוד המוזר שראה, היו החלקים שמהם הרכיב צה"ל את הגשר הקבוע על התעלה (הכוונה לדוברות ה"תמסחים") וכי אימוני גדוד הטנקים נעשו במסגרת ההכנות לצליחת צה"ל באזור דורסואר בליל ה־15-16 באוקטובר.

ג. מידע אחר בנושא זה התקבל מזיכרונותיו של לואא' **ממדוח חשמת**, טייס צילום מצרי, שתיאר את גיחות הצילום שהוא וחבריו ביצעו במהלך המלחמה, וסיפר כי באחת הגיחות שביצע לאחר התשעה באוקטובר, בציר המרכזי מאיסמאעיליה לטאסה, הוא צילם במקרה את

הגשר הישראלי, שהיה בתנועה בציר זה, שעליו צלחו הישראלים את התעלה בדורסואר.

ד. מידע נוסף בנושא התקבל ממקורות סיגינט. על פי זיכרונותיו של חייל, ששירת בתקופת המלחמה ביחידת הסיגינט המצרית, זוכה לכינוי "צייד האלחוט" - זיכרונות החייל **סעד זעלול**, שפורסמו בעיתון אל-איתחאד של מדינת האמירויות. הם ידעו על צליחת כוח קטן של צה"ל את התעלה, ואף קלטו את השיחה בין האלופים שרון וגונן, שבה הזמין שרון את גונן לשנות תה על אדמת אפריקה. עם זאת, הטיח החייל ביקורת במפקדה המצרית שפעלה באזור, שאליה דווחו ידיעות אלה, על כך שלא עוררו בה כל עניין, ובכך התאפשר לאויב להזרים לגדה המערבית של התעלה כוחות רבים.

### היערכות הכוחות המצריים בגדה המערבית של התעלה ערב הצליחה

עם העברת דיוויזיה משורינית 21 בבוקר ה־14 באוקטובר, ממערב לתעלה לראש הגשר של דיוויזיית חי"ר 16 שממזרח לתעלה, לא נותר שום כוח מצרי רציני בגזרת ארמייה 2 בגדה המערבית, שיוכל לבלום חדירה אפשרית של כוחות האויב. כל זאת, למעט חטיבת חי"ר ממוכן 10 מעתודת המפקדה הכללית, שהייתה ערוכה בגזרת קנטרה, ודיוויזיית חי"ר ממוכן 23 פחות חטיבת שריון 24, שסופחה לדיוויזיית חי"ר 2, והייתה ערוכה ממערב לתעלה ומצפון לתעלת איסמאעיליה, במסגרת רצועת ההגנה השנייה של ארמייה 2.

מפקד הארמייה, לואא' **סעד מאמון**, הורה להעביר את חטיבה 116 חי"ר ממוכן, מדיוויזיה

23 לצומת עות'מאן אחד עות'מאן, שהוא מפגש הצירים איסמאעיליה - קהיר, המדברי עם ציר קצאצין - אברוסולטאן, הנמצא כ־30 קילומטר ממערב לתעלה, וזאת כדי שתהיה מוכנה לבצע התקפת נגד, לבלימת כל חדירה של כוחות האויב בגזרה שמדרום לתעלת איסמאעיליה, ועד קו הגבול עם ארמייה 3 בדרום.

גדוד חי"ר ממוכן אחד מהחטיבה נערך בצומת אברוסולטאן - כביש האמנה, חמישה קילומטרים ממערב לאגם המר הגדול ושדה התעופה בדורסואר, ופלוגה מהחטיבה הוקצתה לפעול נגד כוחות מונחתים או מוצנחים של האויב.

בקטע שבין דורסואר ועד פאיד היה ערוך גדוד חי"ר כוויית, ומשם דרומה, עד לגבול עם ארמייה 3, היה ערוך גדוד אבטחה מספר 10 - שתי יחידות חלשות מבחינת חימושן ויכולתן המבצעית. אגד (מג'מועה) קומנדו מספר 129 היה ערוך בשדה התעופה של אברוצווייר, וגדוד מרגמות כבדות היה ערוך בשדה התעופה בדורסואר.

כן היו ערוכים בגזרה שני אגדי הארטילריה של הארמייה וגדודי הגנה אווירית של טק"א (טיל קרקע-אוויר) SA-2 ו-SA-3, במרחק של 10-15 קילומטרים ממערב לתעלה, שנתנו חיפוי לכוחות הערוכים ממזרח לתעלה וממערבה.

#### המשך בגיליון הבא



"תמסחים" - חוליות בשרשרת האמצעים שאיפשרו את הצליחה. (ויקיפדיה)





## יחידה 8200 ותרומתה לתמונת המודיעין ערב מלחמת יום הכיפורים, 1973

מדור מורשת ב-8200

(מחלקת המחקר באמ"ן, מודיעין אוויר, מודיעין ים ובאופן חלקי למודיעין הפיקודים). מחלקת מחקר באמ"ן הופקדה על ההערכה לדרג המטכ"לי ולדרג המדיני במסגרת אחריותה על "הערכת מודיעין לאומית". גופי המודיעין ברצועות ובמפקדות הפיקודים המרחביים השלימו את ההערכה הכוללת היבטים מיוחדים לזרוע ולפיקוד.

יחד עם זאת, נמסרו ליחידות מילות קוד לצורך הודעה על מעבר למבצעי אמת, תופעה ייחודית שלא זוהתה בעבר

ב. על יחידות האיסוף, בדגש על יחידה 848 (לימים 8200), נאסר בפקודה להעביר פרשנויות, תובנות או הערות הערכה לידיעות שנאספו ודווחו על ידן. בעבר נהגו ביחידה להוסיף לכתבות (בהתאם לעניין) הערות. למרות זאת, התפתחה מסורת, בעיקר ב-848 וביחידות אחרות, להצביע על ידיעות בעלות משמעות התרעיתית (1).

ג. חילופי דעות או חילוקי דעות נדונו בפורומים השונים, כולל ב"פורום היומי" אצל ראש מחלקת מחקר בימים שלפני המלחמה, אך הדברים נשארו בין כותלי חדר הדיונים והסיכום המחייב היה של הגורם הבכיר בחדר הדיונים.



יואל בן-פורת - ייסר עצמו על שלא חרג מסמכות, לפני המלחמה... (ארכיון המל"ם)

שלמה גזית ז"ל. יחד עם זאת, היו במלחמה זו כשלים חמורים מאוד במרבית הזרועות והחילות של צה"ל, ובשיקוליה של ההנהגה המדינית, מצב שזכה לכינוי הכולל - "המחדל".

### מאפייני התרבות הארגונית במודיעין

מאפייני העיקריים של התרבות הארגונית בקהילת המודיעין בשנות השבעים הראשונות היו:

א. חלוקה ברורה, מוכתבת ומוקפדת של תפקידי הגופים והיחידות השונות בקהילה: יחידות האיסוף, בכלל זה "המוסד" וש"כ, נועדו לאסוף ידיעות בלבד ולהפיצן לגופי ההערכה

מלחמת יום הכיפורים, כשמה, פרצה ביום הכיפורים תשל"ד, בשישה באוקטובר 1973, לקראת השעה 14:00 אחר הצהריים. מצרים וסוריה פתחו במתקפה משולבת ומתואמת של כוחותיהן הצבאיים, מתקפה שתוכננה והוכנה זמן רב מראש לפרטי פרטים, והונחתה בזמנית ממערב ומצפון מזרח. מתקפה זו תפסה את מדינת ישראל ואת צה"ל בהפתעה, מן הדרג העליון המדיני והצבאי ועד אחרון הלוחמים בשטח. לאחר כשבועיים וחצי של מלחמה "כבדת ימים וכבדת דמים", נהדפו הצבאות התוקפים ממרבית השטחים שכבשו, כמחצית מהכוח הלוחם המצרי נותר מכותר במצור, וכוחות צה"ל חדרו לעומק שטחי האויב והתייצבו במרחקים מאיימים מקהיר ומדמשק.

בשיח הממלכתי והציבורי על מלחמת יום הכיפורים מקובלת הקביעה כי המודיעין כשל במשימתו המרכזית - מתן התרעה על מלחמה, במועד שיייתן סיפק בידי ישראל לגייס את כוחות המילואים שלה ולהעבירם לחזית עוד לפני שיפרצו קרבות. כישלון ההתרעה המודיעינית במלחמת יום הכיפורים היה המהותי והכואב ביותר בתולדות המודיעין הישראלי. הוא היה ועדיין נושא למחקרים רבים לגבי סיבותיו והשלכותיו. תת-אלוף יואל בן-פורת ז"ל, שהיה מפקד היחידה ב-1973, חקר את פעולת המודיעין בהקשר למלחמה, ושיתף בתובנותיו אלפי אנשי אמ"ן במהלך השנים, במטרה ללמוד את לקחי הטעות. הוא קבע כי, "למרות שעמד לרשות המדינה מודיעין בעל מערכת איסופית יעילה של כלל קהילת המודיעין - כל תפוקותיו, כל תחכמו, כל עורמתו וכל משאביו לא עמדו, לו, בשל הכרעתם המוטעית של בודדים".

יצוין כי אחרי המלחמה לא בוצע תחקיר כלשהו על עבודת המודיעין שקדמה למלחמה, על פי החלטתו של ראש אמ"ן דאז, האלוף

### תפוקת הסיגינט בתקופה לפני המלחמה

יחידה 8200 (דאז 848) סיפקה, בימים שקדמו למלחמה, מספר רב של ידיעות איכותיות, שהצלבתן המושכלת עם ידיעות מסוכניות איסוף אחרות, הייתה צריכה להביא לגיבוש הערכה כי מלחמה כוללת, ביוזמת מצרים וסוריה, עומדת בפתח בטווח של ימים, למרות מאמצי ההסתרה וההונאה, בעיקר מצד המצרים.

אין בכוונת מאמר זה לעסוק במקבץ כל הידיעות שהתקבלו במערך האיסוף הסיגינטי של היחידה לקראת המלחמה, אלא בתרומתה הייחודית לתמונת המודיעין, שבסופו של תהליך



נדחתה על ידי מחלקת המחקר של אמ"ן, אבל מדגימה את הפוטנציאל שלא נוצל.

**בהתקרב ה"תרגיל" לשיאו, הוציא המופתי היתר שלא לצום את צום הרמדאן (הנחיה חריגה מאוד, שרק היא בלבד הייתה צריכה לבקש הסבר)**

זכור, בשני גופי מודיעין גובשה תמונה מודיעינית על בסיס ידיעות מהיחידה, שונה מזו של אמ"ן מחקר - במחלקת מודיעין של חיל הים (כיום "מספן מודיעין" של החיל) ובמדור המערך במחלקת המודיעין של פיקוד דרום (הערה: קצין קשר ראשי באותה תקופה, תת-אלוף שלמה ענבר, שהיה מפקד 8200 עד ספטמבר 1972, התרשם משיחותיו עם מפקד היחידה, בשבוע שלפני השישה באוקטובר, כי כל הסימנים ששמע ממנו מובילים לדעתו למלחמה בחזית הדרום, והכין את מערך התקשורת למלחמה הקרבה, למרות הערכות המטכ"ל).

ביחידה לא נקלט מידע מפורש על תיאום בין מצרים לסוריה לגבי מתקפה משולבת בזמנית בשתי החזיתות. יחד עם זאת, הפעילות התקשורתית והידיעות שנקלטו משתי הזירות הצביעו על היערכות למלחמה בשתיהן.

## זירת מצרים

במצרים החלו הכנות ליזום פעולה צבאית רחבת היקף כבר בסוף 1971 (שכונתה בפי נשיא מצרים, אנואר סאדאת "שנת ההכרעה"). בסוף 1971 נערך תרגיל מפקדות שבחן תוכנית מבצעית ("גרניט") לכיבוש סיני. מסיבות פנימיות בצבא מצרים ובדרג הנשיא, נדחה מועד המלחמה הצפויה. עד לקביעת המועד הבא, נעשו הכנות ותרגילים ברמות השונות, כולל תרגיל מפקדות אסטרטגי, "תחריר 23". כאן המקום להזכיר, לנושא ההתרעה האסטרטגית, כי כניסת הסובייטים להגנת מצרים באופן פעיל, אותרה על ידי היחידה עם הגעתם בדצמבר 1969, ב"מבצע קווקוז", בין

ה"תרגיל" לשיאו, הוציא המופתי היתר שלא לצום את צום הרמדאן (הנחיה חריגה מאוד, שרק היא בלבד הייתה צריכה לבקש הסבר האם הוראה זו נדרשת בקיום תרגיל בלבד ולא לקראת מלחמה, דווקא בחודש הצום הקדוש), ופינוי כלי שיט סובייטיים מנמל אלכסנדריה, שהסבר לכך ניתן בנפרד.

**כאן המקום להזכיר, לנושא ההתרעה האסטרטגית, כי כניסת הסובייטים להגנת מצרים באופן פעיל, אותרה על ידי היחידה עם הגעתם בדצמבר 1969, ב"מבצע קווקוז"**



**שלמה גיטי - כראש אמ"ן, בחר בשידוד מערכות מהיר נטול תחקירים, אחרי המלחמה (ארכיון המל"ם)**

ביחידה אותו מעט רשתות שפעלו עם מאפיינים מוכרים מתרגילי קשר או מפקדות קודמים. בחלק מאמצעי הקשר הוזכר קיומו של תרגיל. יחד עם זאת, נמסרו ליחידות מילות קוד לצורך הודעה על מעבר למבצעי אמת, תופעה ייחודית שלא זוהתה בעבר. פעילות תקשורתית של תרגיל כמעט שלא אותרה בהשוואה לתרגילים דומים בעבר. הסבר שניתן ביחידה היה כי כל ההכנות לתרגיל לגבי פריסת היחידות והמפקדות הושלמו בפועל עד מועד פתיחתו, באחד באוקטובר, על ידי הגייסות המשתתפים (למעשה כל הכוחות הצבאיים). מה שנתר היה להעביר פקודות וחיתוכי מצב. בפועל כמעט שלא אותרו דיווחים כאלה, ומה שהופיע בחלק מאמצעי הקשר היו מילות הקוד למעבר למבצעי אמת, "שם אל-נסיים" ו"שמעדאן".

## האלינט ממערב לסיני

קידום סוללות הטילים בסוף מלחמת ההתשה, ב-28 באוגוסט 1970, לאזור התעלה (בניגוד להסכם הפסקת האש שנחתם עם מעורבות פעילה של ארצות הברית), אותר באלינט בלב התרגיל, שביצעו סוללות SA-6 על קו התעלה במרץ 1973. כל אלה - לצד הקליטות ב-24 השעות שלפני שעת השיון,

השאר, פעילותם העצמאית (בהפעלת מטוסי מיג-25, סוללות SA-6, מבצע "רמון 20") ועד סילוקם על ידי סאדאת ביולי 1972.

ניסיון לתאם מועד למלחמה באפריל-מאי 1973, נדחה בשל לחץ סובייטי על רקע שיחות סאל"ט (SALT) עם ארצות הברית, ובשל חוסר מוכנות של הצבא הסורי לפעולה בחזית רמת הגולן. במרץ 1973 שופרה התוכנית המבצעית "גרניט" ל"גרניט 2 משופר", שכללה את "הנחיה 41" (2). המועד שבחרו המצרים למלחמה היה אוקטובר (חגי ישראל) 1973, בהסכמה עם הסורים. לצורך הסתרת הכוונות ו"שמירת הקלפים" קרוב לחזה, ננקטו צעדי הונאה. הוכרז בצבא מצרים על ביצוע תרגיל (משרוע) אסטרטגי-אופרטיבי בשם "תחריר 41", שיועד להתקיים כביכול בתחילת אוקטובר מהאחד ועד השבעה בחודש. תחת כיסוי זה, בוצעה סדרה מקיפה של פעילויות בכל הצבא המצרי ובעיקר תגבור הארמיות בחזית ובדיוויזיות השריון בעורף; ביטול קורסים; ביטול שחרור של מחזורי מילואים; הכנות לוגיסטיות; העברת מעטפות עם הוראות קשר חדשות; פתיחת מוצבי פיקוד בדרגי המטכ"ל (מרכז 10), הארמיות והזרועות; תנועות של שיירות תחמושת ואמצעי לחימה. בחילות הים והאוויר במצרים נעשו שינויי הערכות, פתיחת מרכזי פיקוד, השמשת כלי שיט ומטוסים, גיוס סד"גים (ספינות דיג) בים סוף, שיוגר קציני קישור למוצבי הפיקוד המשותפים. בהתקרב



הידיעות שדווחו ממקורות הסיגינט בצפון ובדרום, הן בתוכן המפורש שרק חלקו הודגם לעיל והן כסימנים מעידים תקשורתיים, כולם ביחד יכלו להעיד על היערכות לפעולה צבאית יזומה בהיקף כולל, בחזית הצפונית והדרומית. באשר להערכת התרומה של האמצעים המיוחדים, ניתן לקבוע כי היקף הידיעות מכלל מקורות הסיגינט די היה בהם כדי לעורר ספק בהערכה שמדובר רק בתרגיל בתחילת אוקטובר, ולא מבצע צבאי רחב היקף במעבר מתרגיל למלחמה.

**מסיכום זה ומדיונים בפורומים רבים, ברור כי בהתרעה האסטרטגית והאופרטיבית למלחמה כוללת, עמדה היחידה במלואה בייעודה כיחידת איסוף מרכזית למודיעין ולהתרעה.**

חשוב לזכור כי מפקד היחידה דאז, תת־אלוף יואל בן פורת המנוח, ייסר עצמו על שלא הביא את התחושה ששררה ביחידה על מלחמה קרובה, ישירות בפני הרמטכ"ל, תוך חריגה מסמכות ועקיפת אמ"ן מחקר וראש אמ"ן.

**תת־אלוף יואל בן פורת ז"ל, שהיה מפקד היחידה ב־1973, חקר את פעולת המודיעין בהקשר למלחמה, ושיתף בתובנותיו אלפי אנשי אמ"ן במהלך השנים**

סיכום וערך אלוף־משנה (בדימ') נעם שפירא. תודות לתת־אלוף (בדימ') ראובן ירדור, לאלוף־משנה (בדימ') פסח מלובני, לתת־אלוף (מיל') אפרים לפיד ולתת־אלוף (בדימ') אריה בנטוב.

(1) ב־26 בנובמבר 1973 הנחה ראש אמ"ן (האלוף שלמה גזית) להטיל על 848 אחריות למחקר מודיעיני התרעתי בלבד על סמך חומר סיגינט בלבד, ובנוסף בוטלה הפקודה על איסור כתיבת הערות בינה רשתית כבר ב־16 בנובמבר 1973.

(2) מהרצאתו של תת־אלוף (מיל') דני אשר במל"ם, ב־25 באוקטובר 2020.

1972. התרגיל נקלט על ידי היחידה. במסגרת ההכנות למלחמת אוקטובר שופרו התוכניות שנבחנו בתרגיל. ירידת חטיבה 47 מחממת לחזית, היוותה סימן התרעה מעיד בולט ביותר. בעקבות הפלת 13 מטוסים סוריים ב־13 בספטמבר 1973, הייתה תחושה כי הכוננות נובעת מתגובה לאירוע זה.

## זירת סוריה

### מקבץ הידיעות:

הגעת חטיבה 47 - חטיבת עילית מטכ"לית - לחזית רמת הגולן (שנודעה מקליטת שיחה בענייני הסדרת אספקת לחם...), קידום טייסות תקיפה (סוחוי), מבטיס T-4 המרוחק לשדות קדמיים, הורדת ציוד גישור מרוסתאן, קידום אגדי הארטילריה המטכ"ליים לחזית, השלמת חוסרים בתחום השריון וכלי רכב ביחידות (וכנראה גם בשאר התחומים), ביטול אימונים וביטול הוצאתן של יחידות מהחזית לקראת החורף, כמקובל זה שנים. בנוסף, נקלטו ודווחו ביומיים שלפני המלחמה, ידיעות על פינוי בהול של משפחות היועצים הסובייטים מסוריה, שהתקבלו כבר בארבעה באוקטובר ביחידה, כולל הרכבת האווירית לסוריה וממנה (ואחר כך גם ממצרים). ההערכה המפורשת שניתנה לכך בדיווחים דיפלומטיים כי פעולות אלה הן לקראת פתיחה במלחמה על ידי סוריה ומצרים. כל אלה יכלו לשמש בסיס להערכה מחמירה על היערכות התקפית ולא תגובתית-הגנתית.

## נשיאים ורוח מלחמה והחלטה אין...

בחינת מכלול הידיעות שהתקבלו ומאפייני ההתנהלות התקשורתית הצביעו על התנהלות חריגה בהשוואה לתקופת מאי-יוני 1973, ובהשוואה לתרגילים קודמים בהיקף דומה, כמו "תחריר 23". בתרגילים מסוג זה בעבר היה היקף התנועות בשטח מוגבל, והיערכות היחידות הצטמצמה למוצבי הפיקוד בלבד. במערכות הקשר זוהו תוכניות, פקודות וחיתוכי מצב בהיקף רחב, ביחידות המשתתפות בצבא היבשה או בזרועות.

פעילות באפיון הפעלה בחירום, וכן, איכון יחידות ההגנה האווירית בהיערכות קדמית, האופיינית לאבטחת המפקדות וסוללות טילי קרקע-אוויר, בהתאם לדוקטרינה של מצבי לחימה - תרמו לתמונה שהתקבלה משאר מקורות היחידה וממקורות יומינט אחרים.

## "האמצעים המיוחדים"

למרות פניות ובקשות חוזרות ונשנות להפעלת אמצעים אלה בימים שקדמו לשישה באוקטובר, דחה ראש אמ"ן את הפניות הללו. להיעדר ההתרעה מאמצעים אלה היה משקל חשוב בגיבוש הערכת הרמטכ"ל ושר הביטחון שהסבירות למלחמה נמוכה. ההערכה ביחידה הייתה כי לו הופעלו ברציפות מבצעים ממצחית ספטמבר ואילך, הייתה להם תרומה.

**ביחידה לא נקלט מידע מפורש על תיאום בין מצרים לסוריה לגבי מתקפה משולבת בוזמנית בשתי החזיתות**

בזיכרונותיו של הרמטכ"ל המצרי, **סעד א-דין א-שאולי**, עלה כי רק בארבעת הימים לפני המלחמה, דהיינו באחד-שניים באוקטובר, עודכנו מפקדי הארמיות על ביצוע בפועל של תוכנית המלחמה בגזרתם. כך, יש להניח כי בתקופה זו עשויה הייתה לזלוג ידיעה חלקית או מפורשת בנושא.

יש הטוענים שפוטנציאל דל זה, של כמה ידיעות בודדות במקרה הטוב, גם אם היה מתקבל ומדווח, לא היה בו כדי להשפיע על ההערכה העיקשת של ראשות אמ"ן מחקר וראש אמ"ן - שמלחמה היא "בסבירות נמוכה", הערכה שהחזיקה מעמד עד לבוקר יום ה'ע' ממש, גם מול "ים" הידיעות האיכותיות המפורשות של היחידה ושל מקורות אחרים.

סוריה תרגלה את האפשרות למלחמה ברמת הגולן במסגרת תרגיל "אלעודה" בסוף



לא נמצאה הערכה או התייחסות כלשהי לצבא עיראק בלקטי ענף 5 במחקר או בדפ"א (דרך הפעולה האפשרית) המטכ"לית, בימים טרם פרוץ המלחמה.

## הפעילות העיראקית מפרוץ המלחמה

בשבעה באוקטובר הוחלט בעיראק, בהסכמת הנשיא הסורי חאפז אל-אסד, על שיתוף כוחות יבשה בלחימה. בשמונה באוקטובר תואם שיתוף הפעולה בין הכוחות הסוריים לעיראקיים ובתשעה באוקטובר כבר הגיע למרחב דמשק כוח החילוץ של חטיבה 8 העיראקית. בליל העשרה באוקטובר, הגיע למרחב הבירה הסורית גם כוח של חטיבה 12 המשוריינת, ובמהלך בוקר ה-11 באוקטובר כבר נערך כוח עיראקי, בפיקוד מפקד חטיבה 12, בעורף החזית הסורית. ב-12 באוקטובר תיאר מפקד דיוויזיה 3 העיראקית את פעילות כוחותיו עם עמיתו בדיוויזיה 9 הסורית, ואחר הצהריים נתקלו צוותי קרב עיראקיים ראשונים בכוחותינו, שאיתרו אותם לראשונה מתצפית אוגדה 210 בתל שער. **מפקדי פיקוד הצפון על כוחותיו השונים בחזית, לרבות מערכי המודיעין שלהם, לא ידעו, עד להיתקלות, דבר על אודות הגעת כוחות אלה ואף לא ציפו להם.**

תנועת הכוחות העיראקיים התבצעה בציר **כביש שאורכו 928 קילומטר**, ממחנותיהם באזור בגדאד וחבניה, מערבה לעבר רוטבה ומשם לסוריה בציר תנף - אבו-שמאת, עד לאזור שממזרח לאגן דמשק ולחזית רמת הגולן. הכוחות נעו בחלקם על גבי מובילים ואחרים, לפחות בקטעים מהדרך, על גבי זחלים. התנועה התבצעה בטורים פלוגתיים, בעיקר בשל החשש מתקיפות - אוויריות או פשיטות קומנדו. בשלבים מאוחרים יותר, הועברו כוחות בציר המדבר המרכזי לחומס ומשם דרומה, וכן בצירים הצפוניים ממרחב כורדיסטן, כולל ברכבת, לעבר אזור חאלב ודרומה למרחב דמשק והחזית. בין השבעה ל-24 באוקטובר, הניעה עיראק לחזית רמת-הגולן שתי דיוויזיות משוריינות ושלוש חטיבות חיל רגלים. הנתת חיל המשלוח העיראקי לחזית, בשדרה ש"ראשה בדמשק וזנבה בבגדאד", **נמשכה 16**

# הכשל המודיעיני באיתור הגעת כוח המשלוח העיראקי לחזית במלחמת יום הכיפורים

תמצית הדברים שעלו בדיון מיוחד שנערך במ"מ  
בחודש יוני, שאותה ריכז

תת-אלוף (מיל') דר' דני אשר

דר' אשר עיבד מסמך מתכלל ומרשים - להלן התקציר - השופך אור על הסוגיה, שנפרשה במאמר בן שני חלקים מאת **יענקל'ה שחם ז"ל**, שפורסם ב"**מבט מל"מ**".

בפתח דיון מרתק, שנערך במ"מ ביוני 2021, הביע היו"ר תת-אלוף (מיל') דר' צבי שטאובר, יו"ר המרכז, את שאיפתו שהמ"מ יבדוק סוגיות מודיעיניות מהעבר, כאלו המצויות במחלוקת, שיש בהן עניין לחוקרי היסטוריה ולאנשי מודיעין בהווה, כמו גם לקהל הרחב. פרשת הכשל המודיעיני באיתור הכוח העיראקי ברמת הגולן במלחמת יום הכיפורים, היא סוגיה שכזו.

כוח המשלוח העיראקי לחזית הצפונית, כמעט ללא מעקב מודיעיני ומבלי שהופעלו מולו מהלכי אמנעה. בחיפוש אחר מידע בנושא, נתקלתי בעבודתו (במב"ל, 1988) של אלוף-משנה יעקב שחם ז"ל. יענקל'ה, שהיה בעל נגישות לחומרים, עשה רבות בניסיון לסכם את האירוע, כולל נבירה בארכיונים ושיחות עם בעלי תפקידים רלוונטיים, ביניהם **חגי מן**, שהיה **קמ"ן פיקוד צפון במלחמה והכין דו"ח מרתק ומפורט של הכשלים**. עבודתו פורסמה, לאחר עריכה, במבט מ"מ ועוררה הדים.

הערכות המודיעין צפו, גם במאי 1973, הצטרפות חיל משלוח עיראקי למלחמה. כוח דיוויזיוני עלול היה להגיע לדרום סוריה כעבור 72 שעות מפקודת תזוזה. גם בהצגת תוכניות של פצ"ן לרמטכ"ל, במאי 1973, עלתה האפשרות להגעת דיוויזיית שריון עיראקית דרך ירדן, להשתתפות במלחמה בדרום סוריה. הערכה דומה עלתה גם בהנחיות שר הביטחון במאי 1973.

אחת הסוגיות הייתה עצם הגעת כוח המשלוח העיראקי לחזית רמת הגולן במלחמת יום הכיפורים.

כאן נשאלו שתי שאלות עיקריות:

- באיזו פעולה נקטה המערכת המודיעינית (האיסופית או המחקרית והמפיצה) והאג"מית טרם המלחמה ובמהלך ימיה הראשונים, לאיתור או למניעת הגעתו של כוח המשלוח מבסיסיו בעיראק לחזית רמת הגולן - והאם ננקטה כלל פעולה כזו?
- איך קרה ומה קרה, ברמת מודיעין השדה, שהכוח העיראקי הפתיע ויצר מגע עם כוחותינו ב"מובלעת" רמת הגולן הסורית, מבלי שמידע מוקדם על אודותיו הגיע לכוחות הלוחמים?

## המחקר בעבר - תמונת מצב

כמי שעסק רבות במהלכי מלחמת יום הכיפורים, עלתה בפניי גם שאלת הגעתו של



עיראקיים העושים דרכם לסוריה. לא ברור היכן בדיוק הונחתה, כמה זמן שהתה בשטח ומה ראתה.

הכוחות העיראקיים הגיעו לחזית רמת הגולן מבלי שאותו ומבלי שנפגעו בדרכם, מלב עיראק לדרום מערבה של סוריה והמשיכו לזרום למרחב החזית, עד סוף המלחמה.

## מחדל איסופי וכשל מערכתי

סוגיית כוח המשלוח העיראקי, השתתפות במלחמת יום הכיפורים והפעילות המודיעינית מולו, זו שאמורה הייתה לאפשר פגיעה בו, לעכבו או למזער השלכות הגעתו - נותרה בלתי מובנת. על אף שההערכות והפקודות של המטכ"ל ושל פצ"ן צפו הגעתו, לא ניתן להצביע על פעילות מודיעינית חריגה, שתאפשר איתור אחר הכוח בדרכו מערבה ומעקב אחריו. ההכרזה לפיה עקבנו, הערכנו, ידענו ודיווחנו - נותרה רעועה, זאת כשעובדתית לא אותו מאמצים ייחודיים של המערכת המודיעינית של אמ"ן, או למצער, בחיל האוויר, להשלים את החסר.

המודיעין החלקי שנאסף לא הביא בעקבותיו לפעילות מבצעית, באוויר וביבשה, לשיבוש התנועה בצירים הארוכים מעיראק לישראל. לגישתו של חגי מן, קמ"ן פצ"ן במלחמה, כשל אמ"ן גם בכל הקשור למתן ההתרעה ולהפצת המודיעין לכוחות הלוחמים, בדבר הגעת כוחות המשלוח העיראקיים לחזית.

סריקת הדיווחים ברמת המטכ"ל מוכיחה שהמידע שבכל זאת הגיע - עובד והופץ במשורה, לא היה מדויק ולא אפשר השמדתו, נטרולו או עיכובו של כוח המשלוח העיראקי. הכוח שהגיע לחזית הפך באחת מגורם שולי, לכוזה שהפגיע והשפיע רבות על הישגים של צה"ל בחזית הצפון. מאמץ ההבקעה של צה"ל, שתוכנן על ידי המטכ"ל והפיקוד, כדי להוציא חזית זו מהלחימה ולהעתיק את המאמץ העיקרי לחזית הדרום, כשלא צבא סוריה, שתוגבר בכוחות משלוח, נותר במעגל הלחימה עד לסיומה.



תנועת כוח המשלוח העיראקי מערבה

סרן איתמר צ'יזיק, גילתה את הכוח העיראקי המתגבר. גם בגנ"ד (גדוד נייד) אוגדה 36, איתר מאזין דיווחים בלהג עיראקי. בשעה 16:42 דיווח אלוף פיקוד הצפון, יצחק חופי, לרמטכ"ל שכוחות אויב בעוצמה ניכרת תוקפים את אוגדה 210. הכוח העיראקי נכנס למערכה מבלי שעד לאותה שעה, פגעו כוחות צה"ל ולו בכלי אחד מכוח זה.

## המענה שלא הגיע

בתוכניות המבצעיות של צה"ל הוטל המענה, למול כוחות משלוח בכלל וכוחות עיראקיים בפרט, על חיל האוויר. משימת האמנעה מופיעה במשימותיו של החיל. ואכן, לבילי תשעה-עשרה באוקטובר המריאו זוג "פנטומים" מטייסת 119 לאיתור הכוח העיראקי ופגיעה בו. המטוסים המריאו לחיפוש ללא מידע מדויק על מיקום השיירות. המטוסים חיפשו מגובה 1,000-1,500 רגל כוחות עיראקיים בירדן, מעל ציר ה-H המוליך לעיראק ולכיוון שדה התעופה H-3, וכן בכיוון צפון-מזרח, מעל הכביש מירדן לסוריה. לאחר שאחד המטוסים התגלה ואף הפיל מטוס סורי, הורה מפקד חיל האוויר לנתק מגע ולחזור לנתיחה.

בליל 13-14 באוקטובר הונחתה, כנראה, גם חוליית תצפית של סירת מטכ"ל בעומק סוריה, בקרבת מפגש הגבולות עם עיראק וירדן, בכוונה לצפות על ציר התנועה ולמנות טנקים

ימים רצופים ולא הופרעה על ידי צה"ל, אלא במארב יחיד של סירת הצנחנים בליל ה-12 באוקטובר.

## הפעילות האיסופית והמחקרית לאיתור תנועת הכוח העיראקי

לא נבנתה ולא פעלה במלחמה מערכת איסופית או מחקרית, כזו שיכולה הייתה לתת מענה מלא לאיתור תנועת הכוח העיראקי ואף למנוע איום שכזה. לא נעשה כל ניסיון להשתמש במערך הסיגינט המוטס, שיכול היה לצוות למערכות הקשר שליוו את התנועה. מידע אמין ומדויק על תנועת הכוחות, באמצעות גיחות עומק של חיל האוויר מעל הצירים לחזית, לא סופק.

בלקט מצוהרי השבעה באוקטובר, צוין שהעיראקים הודיעו לסורים - שהורו לכוחותיהם להתקדם לעבר סוריה. בלקט צוין כי חטיבה עיראקית ראשונה תגיע לאזור דמשק תוך כ-30 שעות מתחילת תנועתה. ראש אמ"ן העריך, באותה עת, שזמן ההגעה האפשרי של כוח עיראקי לחזית הוא בעוד יומיים. סגן הרמטכ"ל דיווח באותו יום בערב על זרימת הגבורות עיראקיות לחזית.

לפצ"ן (פיקוד הצפון), שהחל באותו יום בהתקפת נגד, לא היה כל מידע בדבר תחילת תנועת כוחות משלוח עיראקיים.

כל הערכות אמ"ן בדבר התנועה העיראקית הזכירו את H-3 כבסיס להתארגנות. בפועל, נעה החטיבה מחבאניה לרוטבה, שם הצטיידה בתחמושת, ומשם לתנף שבסוריה ולמרחב דמשק, מבלי לעבור ב-H-3.

במצב של היעדר מידע מבוסס ממקור אמין, לא דיווח אמ"ן מחקר על תחילת הכנסת הכוחות לתוך סוריה כנתון מפורט ומדויק. מסתבר כי לא בוצעה כל הכוונה איסופית ולא נעשה כל מאמץ מודיעיני (חזותי, סיגינטי או אנושי) מיוחד במשימת איתור הכוח. מרחב H-3 לא צולם מהאוויר, כמו גם הצירים מעיראק לסוריה, ולא התבצעה כל גיחה של האזנה טקטית מוטסת.

תצפית בתל שער של ע' קמ"ן אוגדה 210,



מודיעין הפועל בארץ יעד, בכיסוי עמוק שאינו מסגיר את ארץ מוצאו ואת עיסוקו האמיתי). לצד אלה, גם ניסיונות לבנות בישראל שלוחה בלתי חסויה בכיסוי עסקי.

**אשתו, אנה, עברה אף היא הכשרה בקג"ב ושימשה בפועל צפנית, האחראית על שידור וקליטת מסרים בין השלוחה לבין ה"מרכז" במוסקווה.**

יחד עם זאת, ארגוני המודיעין הסובייטיים נזקקו עדיין לנציגים בשטח לטובת פעילויות שונות (סיוע מבצעי) מול סוכניהם בישראל. לכך נועדו שני קציני קג"ב, ששירתו בכיסוי כאזרחים ללא מעמד דיפלומטי, העוסקים בענייני מנהלה ומשק של המשלחת הדתית בכנסייה הרוסית בירושלים (על כך בהמשך). הייתה זו רק שאלה של זמן, ופעילות היריב לא איחרה לבוא. אלא שהפעם שב"כ נערך בהתאם.

כל השליחים הישראלים המשרתים בחוץ לארץ, תודרכו לדווח על כל אפשרות של קשרים מעוררי חשד מצד נציגים סובייטיים מקבילים בארצות שירותם. הדיווחים שהגיעו ארצה העידו מעל לכל ספק על ניסיונות חוזרים ונשנים של נציגים סובייטיים, שזוהו על ידי שב"כ כאנשי מודיעין, ליצור הקמות מגע עם השליחים בכיסויים שונים. ניסיונות אלה, ככל שהיו ידועים, סוכלו בעודם באינם.

למרות האמור לעיל, פעולות זהירות ומוקדמות לא יכלו לבלום תופעות של בגידת ישראלים בחוץ לארץ, שהתנדבו לשרת את המודיעין הסובייטי. אחד המקרים החמורים הללו שפורסם, גרם לנזק עצום ולתדהמה, בציבור בכלל ובמערכת הביטחון ובקהילת המודיעין בפרט. היה זה סיפור חשיפתו ולכידתו של אל"ם (מיל') שמעון לוינזון-לביא.

## אל"ם (מיל') שמעון לוינזון-לביא

שמעון לוינזון נולד בארץ-ישראל (דור שישי) בשנת 1932, כבן למשפחה דתית, בירושלים. בתחילת שנות התשעים התקבל בשב"כ מידע מקוטע, על אודות ישראלי השוהה בבנגוק,

# המודיעין המזא"רי אתגר סיכולי / חלק ב' 1967-1991

אבי מושבי

עם ניתוק היחסים הדיפלומטיים בין ברית המועצות למדינת ישראל, בעקבות מלחמת ששת הימים, פסקה פעילותם של המוסדות הסובייטיים הרשמיים, ששימשו גם לכיסוי פעילות מודיעינית בישראל, וכל עובדיהם שבו לברית המועצות. הגנרל אולג קלוגין, לשעבר ראש חטיבת הריגול הנגדי בקג"ב שערך לארצות הברית, "בבת אחת הפכנו להיות עיוורים למתרחש בישראל...". לאף אחד ביחידה לסיכול ריגול בשב"כ לא הייתה אשליה שהמודיעין הסובייטי יחדל מפעילותו נגד מדינת ישראל. שירותי המודיעין הסובייטיים נחלו כישלון חרוץ במילוי תפקידם ערב מלחמת ששת הימים. קציני האיסוף, הן של הקג"ב והן של ה-GRU (המודיעין הצבאי) שפעלו בישראל, לא הצליחו לתת מענה ראוי לצרכים המודיעיניים של ברית המועצות.



שמעון לוינזון - ב-1956 כנציג צה"ל לוועדת שביתת הנשק של האו"ם (ויקיפדיה)

להחדרת סוכנים עם תקשורת דו-סטרית להפעלה מרחוק, בהיעדר אפשרות לפגישות שוטפות בישראל.

ג. החדרת סוכנים סובייטיים, "בלתי חסויים". כלומר, סוכנים שיפעלו בזהות מושאלת ולא תחת המטרייה של החסינות הדיפלומטית (מה שקרוי בשפה המקצועית: ILLLEGAL - קצין

אל"ם (מיל') סיימון לביא מצוין, בספר רחב יריעה על ההיסטוריה של סיכול הריגול בישראל, העומד להתפרסם בקרוב, כי לשיתוק מערך האיסוף ה"יומינטי" של המודיעין המזא"רי, על ידי שב"כ, ערב מלחמת ששת הימים, הייתה חשיבות מכרעת, לא רק בהיבט תוכנית ההונאה המבצעית, אלא בעיקר באיחשופת תוכנית המלחמה של חיל-האוויר (מבצע "מוקד"), שהכריעה את מלחמת ששת הימים.

המצב החדש חייב גם התארגנות אחרת של שב"כ. אנשיו אימצו את הכלל הידוע כי יש להיכנס לנעלי היריב ולנסות לחשוב כמוהו, כדי להבין את ליבת החשיבה המבצעית בראייה הסובייקטיבית שלו. לכן, נעשתה הערכה כיצד יפעלו שירותי המודיעין הסובייטיים לנוכח המצב החדש. ההערכה - וכפי שנראה בהמשך היא גם התממשה - כללה שלושה מרכיבי איום עיקריים:

א. העברת מאמצי האתירה והגיוס של ישראלים זורים לארצות בסיס במערב (דיפלומטים, אנשי עסקים, עיתונאים ותיירים).  
ב. שימוש בגלי העלייה מברית המועצות



בירת תאילנד, הפועל מזה מספר שנים כסוכן של הקנ"ב, לאחר שהתנדב בשגרירות הסובייטית בבנגקוק (מה שמכונה ב'ז'רגון המקצועי Walk in). המידע המקוטע היה ללא פרטים מזהים, מעין כתב חידה. הפרט המזהה היחיד בידיעה היה ששמו של האיש מתחיל באות למד (ל). פרט נוסף תחם את שנות גיוסו כסוכן לתחילת שנות השמונים. לאחר עבודת נמלים מפרכת, של אנשי היחידה לסיכול ריגול בשב"כ, הצטמצמה הרשימה למספר מועט של חשודים. אחד מהם היה אל"ם שמעון לוינזון.

## המידע הרב שנאסף חשף שתייה מופרזת של לומב ויחסים מעורערים, מלווים באלימות פיזית בין בני הזוג, ובגידות מצד שניהם

ביחידה לא מיהרו לסמן אותו כחשוד העיקרי. הוא היה יקיר הממסד, מלח הארץ, ותיק בקהילת המודיעין, בכיר בצה"ל. אחד משלנו: לשעבר ראש ועדת שביתת הנשק הישראלית-ירדנית, קצין קישור ראשי לאו"ם, עובד שב"כ, ראש שלוחת המוסד (תבל) באתיופיה, ובתפקידו האחרון - קצין הביטחון של משרד ראש הממשלה. ככל שנקפו הימים והחקירה הועמקה, נראה היה שהוא בעצם החשוד העיקרי. בחודש מאי 1991, הצליחה היחידה לסיכול ריגול לגרום לו להגיע ארצה מבנגקוק בכיסוי עסקי. בנתב"ג הוא הובל לחדר נפרד, ולאחר שהטיחו בפניו כי הוא חשוד בריגול לטובת ברית המועצות - הוא נשבר וגולל את סיפורו לפרטיו.

לוינזון הסביר כי נקלע למצוקה כלכלית קשה עקב כישלון בעסקיו, וצבר חובות כבדים שגרמו לו דיכאון קשה. ב-1983, בצר לו, החליט לפנות לשגרירות הסובייטית והציע את שירותיו תמורת תגמול כספי. הוא הגיע למוסקווה, שם עבר הכשרה והושלם גיוסו. קיבל אמצעי תקשורת חשאיים. קיים פגישות עם מפעילי במוסקווה, באוסטריה ובשווייץ. הוא לא חסך מהקנ"ב שום פרט על מערכת הביטחון, קהילת המודיעין, משרד ראש הממשלה ועוד כהנה וכהנה. התמורה שקיבל הסתכמה ב־30 אלף דולר. לוינזון פעל עבור המודיעין הסובייטי במשך שבע שנים.

התדהמה הייתה גדולה!

הסוכנים המוחדרים הופעלו מרחוק, מה"מרכז" במוסקווה. הקשרים השוטפים התנהלו באמצעי תקשורת חשאיים (כתב סמוי, שידורים, כתובות כיסוי בחוץ לארץ ומשלשים). פגישות אישיות עם המפעילים התקיימו בארצות בסיס במערב, ובשנים האחרונות גם במוסקווה.

מעשה בגידתו היה קשה לעיכול. הוא הובא לדין ב-1993 ונידון ל-12 שנות מאסר (ריאיון מלא עם שמעון לוינזון בכלא, פורסם ב"מבט מל"מ", גיליון מספר 16, באוגוסט 1997).

## החדרת סוכנים תוך ניצול העלייה מברית המועצות

כאמור, ניתוק היחסים הדיפלומטיים וחיסולן של השלוחות החסויות, אילץ את המודיעין הסובייטי, לחפש דרכי פעולה חדשות.

סמוך לניתוק היחסים, החלה עליית יהודים מברית המועצות לישראל. מספר העולים שהגיעו לישראל בין השנים 1967-1989 היה רב, כ־175,000. חשוב לציין שהייתה זו, ועודנה, עלייה מבורכת, התורמת רבות בכל תחומי החיים במדינת ישראל. המודיעין הסובייטי מצא בהגירה המסיבית של היהודים מענה חלקי לקשיי האיטוף שלו וניצל את התופעה לצרכיו. הגנרל **אולג קלוגין** מהקנ"ב, "היו לנו לא מעט הצלחות בתחום המודיעין, בעיקר כשהשתמשנו בעולים חדשים. החדרנו לישראל מאות סוכנים... ברוב המקרים לא הצלחנו, אבל יש כאלה שלא נתפסו וייתכן שהם עדיין פעילים בשירות הביון הרוסי..."

היתרונות בניצול העלייה ברורים: מדובר במאגר גדול, זמין ונוח יחסית לגיוס ולהכשרה, ומגנד, קשה לחשיפה על ידי מודיעין מסכל.

את תרומתו של לינוב סיכם, בלשונו המתפייטת, אחד המעורבים במבצע: "הוא הרכיב לנו עדשה טלסקופית, שדרכה גילינו גלקסיות חדשות בחלל המודיעיני הזה"

"הצורך הוא אבי ההמצאה!!" אמר אפלטון לפני 2,600 שנה. הצורך המידי היה למצוא דרכים חדשות להתמודדות. היה ברור שהסוכנים שנבחרו לגיוס ולהחדרה לישראל לא נאספו סתם כך מהרחוב, אלא ממאתרים שונים הנגישים לשירותי מודיעין, וכן כאלה העונים על קריטריונים מסוימים. לכן, יחידת המחקר של המודיעין המסכל פיתחה מודל עבודה המסתמך על "סימנים מעידים". כלומר, סימנים מחשידיים, או אינדיקטורים, לחיכוך אפשרי עם גורמי ביטחון סובייטיים, המבוססים על ניתוח המציאות הסובייטית ולימוד המודוס



הוא נשפט ונידון לתשע שנות מאסר במסגרת עסקת טיעון. בפועל הוא ישב בכלא חמש שנים וחצי בלבד, בגין בעיות רפואיות, ושחרר לאחר לחצים מצד גורמים פוליטיים ברוסיה. לאחר שחרורו, באביב 1993, עבר לגור ברוסיה. בשניים בנובמבר 2009 נורה קלמנוביץ' למוות במרכז מוסקווה, כנראה על רקע סכסוך עסקי, על ידי אלמונים שפתחו באש מנשק אוטומטי, בעת שהיה במכוניתו.

## אירועים מכוננים משני מצב

בתקופה הנסקרת קרו מספר אירועים מכוננים שבהם הקג"ב ספג מכה קשה מול המודיעין המסכל של שב"כ. אירועים אלה השביתו לחלוטין את הפעילות המודיעינית הסובייטית בישראל לזמן בלתי מוגבל, וגרמו לצמרת מקבלי ההחלטות בקג"ב לעשות חשבון נפש ולחשב מסלול מחדש. שניים מאירועים אלה פורסמו ברבים, הראשון שבהם היה מעצרו בישראל של קצין קג"ב בכיר (סגן-אלוף) יורי לינוב, שפעל מחוץ לברית המועצות כסוכן בלתי חסוי (Illegal) בכיסוי מערבי.

## יורי פיודורוביץ' לינוב סגן-אלוף (פודפולקובניק) בקג"ב

בפברואר 1973 נחת בישראל איש עסקים בעל דרכון אוסטרי בשם **קרל מוטל ברנדט**. לא היה זה ביקורו הראשון בישראל. במהלך שהותו בארץ התקבל דיווח בשב"כ, מאת אחד מסוכניו הכפולים, על אדם שיצר עימו קשר בשם המודיעין הסובייטי וקבע עימו פגישה למוחרת היום במקום ציבורי. מקום הפגישה המיועד היה

**עד מהרה הפך הקשר את קלמנוביץ' לסייען, המספק לשב"כ מידע שוטף, בדרך כלל אמין, על עולים חשודים מברית המועצות**

נתון למעקב ולפיקוח צמוד. בתום הפגישה, האיש האלמוני הוביל את העוקבים לבית מלון



**שבתאי קלמנוביץ' - התערה, התעשר, נתפס וישב... (ארכיון המל"ם)**

העבודה במחלקה לעולים. הדבר אפשר לו להיות מקורב לצמרת הפוליטית, הצבאית והעסקית של ישראל בשנות השבעים והשמונים. גם כשפרש ממפלגת העבודה, המשיך במגוון פעילויות פוליטיות ועסקיות. בין השאר היה יד ימינו ועוזרו הפרלמנטרי של שמואל פלאטו-שרון, שנבחר לכנסת ב-1977. קלמנוביץ' פנה לעסקים. עד מהרה, הפך להיות איש אמיד ומצליח, עם עסקים חובקי עולם, בעיקר באפריקה ובאירופה.

אל שב"כ הגיע מדי פעם מידע מחשיד על קשריו עם שלטונות הביטחון בליטא, עוד טרם עלייתו. מידע זה, בעיקרו, היה בעל אופי רכילותי שלא הבשיל לכדי מצב שיחייב מעצר וחקירה. יחד עם זאת, הוא זומן לתשאול שלא העלה דבר. בהמשך, הוחלט לשמור עימו על קשר שוטף למטרות פיקוח. עד מהרה הפך הקשר את קלמנוביץ' לסייען, המספק לשב"כ מידע שוטף, בדרך כלל אמין, על עולים חשודים מברית המועצות. עם זאת, החשדות נגדו לא הוסרו מעולם.

בשלהי שנות השמונים חל מפנה. לשב"כ הגיע מידע מחשיד על סוכן, עולה חדש, שהוחרר ופועל בישראל, אך ללא זיהוי שמו. מהימנותו של המקור לא הוטלה בספק. הפרטים השונים שהופיעו בידיעה נבדקו בקפידה ונמצא כי תאמו את המידע המצוי בתיקו, ולא הותירו ספק כי מדובר בשבתאי קלמנוביץ'. קלמנוביץ' נעצר, הודה בחקירתו ושיתף פעולה באופן מלא.

אופרנדי של הקג"ב, כשמטרת המודל הייתה לאתר את המתאימים ולצמצם ככל שניתן את מאגר החשודים הנדרשים לטיפול מתוך רבבות העולים שהגיעו לישראל.

ארגו הכלים למימוש המודל כלל בין היתר נוכחות שב"כ בכל "צווארי הבקבוק" שם עוברים העולים, ויצירת מגע ראשוני עימם: מחנה העולים בווינה, משרדי קבלה ורישום העולים בנתב"ג, מרכזי הקליטה ברחבי הארץ, צה"ל, תחקורי מועמדים לתפקידים מסוגים ועוד... כמעט כל משפחת עולים שהגיעה ארצה צוידה בכרטיס ביקור עם מספר טלפון מיוחד להתקשרות ולדיווח על כל דבר הנוגע לקשר כלשהו עם מערכת הביטחון הסובייטית. התוצאות לא איחרו לבוא. פעילות סיכולית זו הביאה לחשיפת עשרות רבות של סוכנים שהוחרו לישראל. רובם נוטרלו וחלקם הפכו למבצעים מבוקרים.

## באוקטובר 1970, ראש הקג"ב, יורי אנדרופוב, נתן הוראה להקים חוליה של "בלתי חסויים" תחת שם הקוד "מבצע טייאן"

אחד המרגלים שהוחרו לישראל במסגרת העלייה, שעל אודותיו פורסם בהרחבה בתקשורת, היה **שבתאי קלמנוביץ'**.

## שבתאי קלמנוביץ'

**שבתאי קלמנוביץ'**, יליד ה-18 בדצמבר 1947, מקובנה (קאונס), שבליטא. למד הנדסת כימיה וגויס לצבא האדום בתום לימודיו. במהלך שירותו הצבאי, גויס על ידי הקג"ב והופעל מקומית על חבריו ליחידה בצבא ועל פעילות יהודית בליטא. על רקע העובדה כי הוריו היו מסורבי עלייה, הציע לו הקג"ב לשמש סוכן בישראל, בתמורה לקבלת אישורי הגירה מברית המועצות לו ולמשפחתו. הוא הביע הסכמתו. במשך מספר חודשים עבר הכשרה במתקן של הקג"ב, שכללה הדרכה ואימון באמצעים הנדרשים לפעילותו כסוכן. כינויו המבצעי בקג"ב היה "קריס". עלה לישראל עם הוריו ואחותו בדצמבר 1971, ופעל למען הקג"ב במשך 16 שנים, שבהן דיווח לשולחיו מידע פוליטי וצבאי על ישראל.

קלמנוביץ' השתלב בפעילות במפלגת





בין נציג בכיר של הקג"ב לבין נציג שב"כ. לבסוף, סוכם על עסקת חילופים: שחרורו של לינוב תמורת שחרורם של מספר אסירי ציון יהודיים ועלייתם ארצה, וכן שחרורו של היהודי בבולגריה ועלייתו לישראל. לינוב שוחרר לאחר שריצה בכלא שנה וחצי בלבד. בברית המועצות זכה לינוב ליחס משפיל, לאחר שלא עמד בחקירה והסגיר סודות רבים. קנסו אותו, והוא פוטר והורד בדרגה.

האירוע המכונן השני שפורסם קשור למשפחת לומוב. קצין קג"ב ואשתו ששירתו בישראל בכיסוי של עובדי מנהלה במשלחת הדתית בכנסייה הרוסית בירושלים.

## אלכסנדר לומוב ואשתו אנה

כבר משנת 1963 איישו שני אנשי קג"ב את התקנים האזרחיים במשלחת הדתית. עד שנת 1967 הם היו חלק משלוחת המודיעין של הקג"ב, שפעלה תחת כיסוי מתוך השגרירות הסובייטית, והיו כפופים לראש השלוחה בשגרירות.

ניתוק היחסים הביא להעברת הכוונת הפעילות המודיעינית ל"מרכז" במוסקווה. ברם, עדיין נזקקו הסובייטים לנציגים בשטח, לטובת פעילויות שונות למול סוכניהם בישראל. פעילות המודיעין המסכל מול המשלחת הדתית התאפיינה ברגישות גבוהה, עקב היותה נציגות רשמית של מוסד דתי-כנסייתי, בעל זיקה ישירה לברית המועצות.

**יחידת המחקר של המודיעין המסכל פיתחה מודל עבודה המסתמך על "סימנים מעידים". כלומר, סימנים מחשידים, או אינדיקטורים**

מול זרם העולים מברית המועצות הושקעה, כאמור, עבודת סיכול רחבת היקף. יחד עם זאת, הלכה וגברה התחושה כי ללא חדירה של ממש אל תוך מנגנון היריב, פעילות הסיכול המתבצעת מהווה פתרון חלקי בלבד. לפיכך, הוחלט לרכז מאמץ לתקיפה לצורך גיוס של אנשי המודיעין שבמשלחת הדתית



יורי אנדרופוב - נתן את ההוראות... (ויקיפדיה)

כינויו המבצעי היה "קרובצ'נקו". ללינוב נתפר סיפור כיסוי של סוכן ביטוח אוסטרי המתגורר באירלנד, בשם קרל מוטל ברנדט. הוא הרבה בנסיעות מבצעיות ברחבי אירופה, וכאמור גם לישראל וחשף בפני חוקריו סוכנים שעמם היה צריך ליצור קשר. הוא שפע מידע רב על הנעשה בקג"ב והמודוס אופרנדי שלו בכלל ומול ישראל בפרט. הייתה זאת תרומה אדירה ליחידה לסיכול ריגול בשב"כ. את תרומתו של לינוב סיכם, בלשונו המתפייטת, אחד המעורבים במבצע: "הוא הרכיב לנו עדשה טלסקופית, שדרכה גילינו גלקסיות חדשות בחלל המודיעיני הזה".

לינוב הועמד לדין ונידון ל-18 שנות מאסר. הייתה זו מכה קשה לקג"ב, שאנשיו הבינו כי לחשיפה זו תהיה השלכה חמורה לפעילות המודיעינית שלהם גם ברחבי אירופה ובארצות הברית. הם השביתו את כל הפעילות המודיעינית שלהם בתחומי ישראל, והורו לסוכניהם לצאת לפגישות אך ורק בחוץ לארץ, כי לא יהיו פגישות בישראל.

הופעל מצידם לחץ אדיר לשחרורו של לינוב, לרבות איומים מסוגים שונים, כולל בנושא עליית יהודים מברית המועצות לישראל, וכן איום-סחיטה בהוצאה להורג של יהודי בבולגריה, שנעצר בכוונה ונידון למוות בעוון ריגול שלא היה ולא נברא. בזנבה שבשווייץ, התנהל משא ומתן קשות, ביוזמת הסובייטים,

"גראנדיביץ" בפינת הרחובות "הירקון" ו"שדרות נורדאו" בתל-אביב. בירור קצר במלון העלה ששמו של האיש: קרל מוטל ברנדט, בעל אזרחות אוסטרי, איש עסקים. ביחידה לסיכול ריגול הבינו מייד שמדובר בקצין קג"ב Illegal, הפועל בכיסוי עמוק. המעקב הצמוד לאורך הימים גילה כי האיש ארז את חפציו ועבר למלון "אכדיה" בהרצליה. עלה חשש שהמעבר החפוז למלון אחר קשור אולי לאפשרות שהוא גילה את העיקוב וייתכן שיעזוב בהקדם את הארץ. לכן, הוחלט להיערך למעצרו בטרם יהיה מאוחר מדי.

במרץ 1973 נעצר קרל מוטל ברנדט במלון "אכדיה", לא לפני שהספיק להשמיד חלק מהאמצעים החשאיים שהיו עימו. מהר מאוד התברר בחקירתו שמדובר באיש מודיעין מקצועי ועתיר ניסיון. תחילה ניסה לשמור על זהותו האוסטרית, אך במהרה הבין שאין טעם להתעקש ושיתף פעולה בצורה מלאה.

**קלמנוביץ' פנה לעסקים. עד מהרה, הפך להיות איש אמיד ומצליח, עם עסקים חובקי עולם, בעיקר באפריקה ובאירופה.**

שמו האמיתי, יורי פידורוביץ' לינוב, נחשף. נולד בשנת 1938, בעיר קלאץ, בלב רוסיה. קצין קג"ב בדרגת סגן-אלוף (פודפולקובניק). התגייס לקג"ב בגיל 17. בלט במיוחד בכישרונו לשפות - דובר מספר שפות על בוררין וביניהן עברית שוטפת, שאותה למד באולפן "עציון" בירושלים, שם שהה באחד מביקוריו הקודמים וסיים כתלמיד מצטיין של המחזור.

לינוב השתייך לאגף המיוחד של ה"בלתי חסויים", שהוא היה בין מקימיו. בקג"ב, ה"בלתי חסויים" הם עילית הארגון. באוקטובר 1970, ראש הקג"ב, יורי אנדרופוב, נתן הוראה להקים חוליה של "בלתי חסויים" תחת שם הקוד "מבצע טי-אן". מטרתה: לשגר לישראל "בלתי חסויים" לנסיעות קצרות, להמשיך את הקשר עם הסוכנים שנותרו מאחור ולמלא את החלל לאחר ניתוק היחסים.

לינוב, בהיותו בכיר ובעל ניסיון מודיעיני רב ומוכח, נבחר להיות מפקדה של החוליה.



ריאיון זה נערך בעת מערכת הבחירות לבחירת מחליפו של תת־אלוף (בדימ') ד"ר צביקה שטאובר, היו"ר השלישי של המל"ם. קדמו לו בתפקיד זה האלוף מאיר עמית ז"ל (1985-2005) ויבדל"א אפרים הלוי (2005-2013).

בריאיון לסיכום משמרתו כיושב ראש המל"ם, ד"ר שטאובר מסכם תשע שנות כהונה ומציג שורה של תובנות - על קהילת המודיעין ועל המרכז למורשת המודיעין וחברי העמותה.

כמי שצמח במסגרות המחקר והניתוח באמ"ן והגיע למעמד בכיר של יועץ מדיני לראש הממשלה וכמנהל של מרכזי מחקר אוניברסיטאיים, הוא אומר לנו:

## "המציאות המתפתחת תמיד מפתיעה. היא אינה משתפת פעולה עם המעריכים והחוזים לעתיד, למיניהם, כמעט בכל תחומי הניבוי!"

ראיינו: רון כתרי, אופיר שהם וצילה ענבר



הנחנו שריאיון עם צביקה, כך בפי כולנו במל"ם, יהיה מעניין וזאת מכמה וכמה טעמים: חשיבתו הדידקטית והמעשית, המלווה תדיר גם בחשיבה "מחוץ לקופסה"; מטרתנו הייתה לאפשר לצביקה, עד כמה שניתן במגבלת זמן נתונה, להמריא כאוות נפשו ולדבר על מה שבאמת חשוב לו לומר, לקראת סיום המשמרת שלו, בדרכו השונה; מנעד הידע שלו, המקצועי והכללי, רחב מאוד; ו"התכוננו" שמא לא "ציית" לכללי הריאיון... והוא לא ציית, בדרכו המיוחדת בחר להתחיל מ... הסוף!

### קהילת המודיעין עברה מהפכה דרמטית והיא בתהליך שינוי מתמיד

"בפרספקטיבה עכשווית לאחור אל קהילת המודיעין ולאחר תפקידים משמעותיים לאורך הדרך... ביניהם באגף התכנון של צה"ל, במשרד ראש הממשלה, בשליחויותיי בחוץ לארץ ועוד... המודיעין עבר מהפכה דרמטית, לא פחות, המובלת על ידי הטכנולוגיה. בעיקר ביכולות האיסוף ועיבוד המידע לטובת המשתמש".

"אין חולק על חשיבותם של המודיעין וקהילת המודיעין לתחומים מרכזיים בחיינו... המודיעין לא רק חורג מתפקידו המסורתי, לתאר את המציאות, אלא גם משפיע על המציאות. הציפיות וגם הסביבה העסקית של המודיעין השתנו ובאופן דרמטי, כאמור. לא רק שיש שפע עצום של מידע, אלא למודיעין כפי שהכרנוהו, קמה גם תחרות רחבה של ספקי מידע והערכות. רוח הזמן המלווה את חיינו השתנתה מאוד ויש להכיר בכך, שהקיצוניים מכאן ומשם נותנים את הטון בשיח הציבורי. יש רק שחור ולבן... התחום האפור שאפיין את חיינו בעבר - מעט מכל דבר, הישגים וכישלונות - התפוגג. המורכבות נעלמה וה'פייק ניוז' מנצחות לעיתים קרובות מדי את ה'ורפייד ניוז'. ה'אני' ולא ה'אנחנו' - עומד במרכז. העיקר לעשות רושם למשך תשומת לב, גם אם רגעית. שום קיצוניות אינה מפתיעה אותנו יותר".



## - ומה עוד למדת? אנו שואלים...

"למדתי את מגבלות המודיעין!",

"כולם רוצים לדעת מה יהיה מחר!... בכל חברה יש את חווי המחר שלה - ומה לעשות? הרי כל אלה לא סיפקו ולא מספקים את הסחורה! שוב ושוב נכשלים בחיזוי העתיד. ברור שהמציאות מסרבת בעקביות להתפתח על פי התסריטים שלנו. גם לא נמצא שום קשר ברור בין יכולות אישיות לניבוי מוצלח. המציאות המתפתחת תמיד מפתיעה. היא אינה משתפת פעולה עם המעריכים והחוזים לעתיד, למיניהם, כמעט בכל תחומי הניבוי - במודיעין (בעיקר האסטרטגי-מדיני), בשוק המניות, במזג האוויר וכמעט בכל תחום ניבוי אחר.

המסקנה: אנו נדרשים להכרה במגבלות יכולותינו ולהנחלת מגבלות אלו לצרכני המידע. טעויות קרדינליות היו ויהיו. השאיפה לצמצמן צריכה להיות באמצעות תבניות עבודה ושיטות הכשרה, שייטלו את העוקץ מכמה חולשות אנוש וחולשות המערכת."

## חיוניות יכולת ההבנה וליטושה המתמיד

"בדרך כלל, בעייתנו היא לא המחסור במידע, אלא בהבנתו! זה מזכיר לי... אבי המנוח, בהיותנו משפחה של חקלאים ומגדלי ירקות (ומחסידי סאטמר), היה נוהג להביט אל השמיים ולומר, 'הרבה עננים ומעט גשם...!'. הפתעת '73' היא דוגמה לכך שידענו הרבה, אבל הבנו מעט! ובהקשר זה, יש חשיבות מיוחדת לבשלות אישית וגם מקצועית, ולא רק במודיעין. אמר כבר מי שאמר על יריבו, 'ברור שהוא רותח, אבל אני לא בטוח שהוא גם מתבשל...!'. רוצה לומר, שאישיות המתבשלת דרך התנסות ולמידה היא כורח חיוני... היכולת להבין את המורכבות של העולם, הרב-ממדיות שבו וערכים שאינם משלימים זה עם זה."

## - כיצד התרשמת מהמל"ם?

"ראשית, זכיתי לתמיכה רחבה מהצוות המקצועי המצומצם, בהנהגתו של דודו צור, המנכ"ל, מרקפת המסורה ומהוועד המנהל. ליוותה אותי העבודה המבורכת של המתנדבים, מחברי הוועד המנהל ועד אחרון המדריכים.

פועלים בינינו אנשים יוצאי דופן. כאלה שביצעו ועשו דברים מסעירי דמיון ועם תעוזה, לטובת העם ומדינת ישראל ועכשיו הם מגיעים לכאן כדי להרצות ולהדריך, מקבוצות נוער מהפריפריה ועד קבוצות גמלאים ואורחים מחוץ לארץ... אני חש אליהם הערכה ותודה גדולה."

## אדנים חדשים על יסודות איתנים

### - לכל יו"ר מל"ם יש את הנדבך שלו במסע, ושלך?

"עבורי המסע במל"ם היה מעניין ומלמד, שזור בתחושת שליחות. אחרי שקודמי יסודות איתנים, יצרו את החזון וכבשו את התיב למסע שלי, פעלתי בשלושה תחומים עיקריים:

**"במצב הזה יש חשיבות מכרעת לקהילת מודיעין איכותית, שאינה נגררת אחר מצבי רוח חולפים. כזו, הפועלת מתוך תחושת שליחות, ביסודיות ומהימנות ללא פשרות... קהילת מודיעין המציגה את המציאות נכוחה ואינה חותרת לגנוב כותרת או לרצות מישהו."**

**אתר ההנצחה** - המל"ם הוא בראש ובראשונה אתר להנצחת חללי קהילת המודיעין ובית למשפחות השכולות. בנוסף לטקס ההתייחדות השנתי, נערכים גם ערבי זיכרון עם המשפחות השכולות והיחידות השונות מארגוני הקהילה. הורחב הקשר עם המשפחות השכולות. תמיד העמדנו את ההנצחה בראש סדר העדיפויות שלנו.

**הנחלת המורשת** - מבוצעת כאן פעילות מודגשת לשימור והנחלת מורשת המודיעין, באמצעות ימי עיון, סדנאות וכנסים, הוצאה לאור של חוברות וספרים בנושאים מקצועיים

והיסטוריים... על ידי המכון לחקר המורשת, בהנהגתו של רון כתר. העסק באמת תוסס...

המצב שנכפה עלינו בעת הקורונה, אילץ אותנו לפתח את האלטרנטיבה של מפגשי זום, שאותם הובילה המתנדבת יוכי ארליך, הבלתי נלאית. הגענו לכ-1,500 משתתפים בממוצע בשידורים אלה, מכל שכבות הציבור. בכך אנחנו מגשימים את הציווי של הנחלת מורשת המודיעין לציבור הרחב. למל"ם מגיעים מבקרים רבים מהארץ ומחוץ לארץ, אולם, מבחינתנו, גולת הכותרת של הנחלת המורשת היא מול הדור הצעיר, פעילות המנוהלת כולה על ידי מתנדבים בוגרי הקהילה. במסגרת זו, מגיעים תלמידי תיכון למל"ם, רובם ככולם מהפריפריה הגאוגרפית והחברתית, ליום חוויה מודיעינית, במטרה לקרב את הצופים והשומעים לערכי קהילת המודיעין.

**המחקר** - הרחבנו את המרכז למודיעין ולטרור על-שם מאיר עמית, הנתפס כמקור מידע מקצועי, אמין ו... פופולרי - בתחומי הטרור במזרח התיכון והג'יהאד העולמי - למאות אלפי גולשים ברשת, מוסדות שלטון ואקדמיה, גם במדינות אסלאמיות. פרסומי המכון מצוטטים על ידי רבים בכל העולם ונחשבים למידע מוצק ואיכותי החף מתעמולה... בנקודה זו, נכון להוקיר את תרומתו של רובקה - דר' ראובן ארליך ז"ל - שהקים את המכון ועמד בראשו במשך עשרים שנה, ואת יוסי קופרוסר, לשעבר ראש חטיבת מחקר, הממלא עתה את מקומו. יוסי עושה זאת לצד היותו ראש המרכז למתודולוגיה של המודיעין, שאותו הקמנו לפני כארבע שנים. בצד הרחבת והעמקת הפעילות, אנו גאים במיוחד בהקמת המכון הזה, העוסק בנושאי "המודיעין כמקצוע", שקנה לו אחיזה משמעותית בקרב המשרתים הפעילים בארגוני הקהילה, המשתתפים בפעילות המחקרית ותורמים את חלקם לפרסומי המכון. המרכז מקיים שיתופי פעולה עם ארגונים ומוסדות בחוץ לארץ ופועל נמרצות להאיר וללכך סוגיות בתורת המודיעין ומהנעשה בקהילות מודיעין זרות. וכמובן, אין לשכוח את עמוס גלבוש ז"ל, שהטביע את חותמו האישי על פרסומי המל"ם...". רגע אמיתי של דומייה.

"עם שלושת היסודות שתיארתי, מתקיימות פעילויות נוספות לחברי העמותה, מעבר למה שהזכרתי, כגון: תערוכות מתחלפות של ציור וצילום, הכנס השנתי, הכנס הבינלאומי, 'בימת מודיעין', 'סינמה בלש' ועוד."

"היה צורך דחוף בשיפור ושדרוג התשתיות



נאום הפתיחה במפגש הראשון עם הפלשתינאים".

"השתתפתי במשא ומתן עם הירדנים וגם כחבר המשלחת בראשותו של הרמטכ"ל, אמנון ליפקין-שחק ז"ל, במפגש עם **חיכמת אישהאבי**, הרמטכ"ל הסורי. היה מרתק לפגוש את הגנרלים הסוריים, שהפגינו נוקשות ומשמעת קבוצתית (אף אחד לא העז להרטיב את שפתיו וללגום מים או לדבר לפני ששהאבי עשה זאת). במפגש זה, כמו במפגשים נוספים שאותם הוביל לו האמריקאים, שני הצדדים דיברו אל האוזניים האמריקאיות... הסורים לא דיברו אלינו".

"השתחררתי מצה"ל ולאחר תקופה קצרה הצטרפתי כסגן נשיא לצידו של פרופ' אבישי ברוורמן, נשיא אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. היו אלו שלוש שנים מלהיבות במיוחד, תחושה של עשייה והתרוממות רוח... במהלך פגשתי מקרוב את הפריפריה של מדינת ישראל ונחשפתי באופן בלתי אמצעי למצוקת אנשיה... 'רוח הזמן', כמו לאורך כל ההיסטוריה, היא הסתגלות וורות מהצלחה וממצליחנים. לעיתים שוכחים את השקופים, שגורלם לא שפר עליהם, גם לא המזל".

"איך באמת פועלת מכונת הממשל הישראלי, למדתי בעת כהונתי כיועץ המדיני של אהוד

מעניק, יחד עם דודו צור המנכ"ל (משמאל) תעודת הוקרה למתנדבת אילנה פלדמן. צילום: דני כתר



## קריירה ענפה ומגוונת

לצביקה התמזל מזלו, כך לדבריו, לשרת בתפקידים מעניינים ובזמן הנכון. בחרנו כמה טעימות מתרמיל המסע שלו:

"מאמן יצאתי לשרת בווינגטון כנספח המודיעין בתקופת מלחמת המפרץ הראשונה (-90'91)... לא צריך להכביר מילים על חשיבותה של ארצות הברית למדינת ישראל. המגע עם נציגי הממשל האמריקאים (והיו הרבה מגעים שכאלה...) הוא לא פחות ממרשים! אם כי שזורה בו - עבורנו היס'טכונים - התבוננות מעט נאיבית עם הרבה *Wishful thinking* על אזורנו. בארצות הברית מתנהל מאבק מורכב על יצירת שיווי משקל פוליטי חדש, אצלם, ומעמדנו נפגע מכך..."

"משם חזרתי לארץ לאגף התכנון (אג"ת) של צה"ל, שבו השאלה המרכזית היא - מה ערשית? הייתי ראש החטיבה האסטרטגית הראשונה באג"ת בתקופה מאוד מיוחדת - האופוריה שלטת בשל פעילות ההסדרים המדיניים, עם הפלשתינאים, הירדנים והסורים. באג"ת תרמנו את ההיבטים הצבאיים-ביטחוניים, לכל משא ומתן עם השכנים וגם, כך יצא, שנאמת את



צילום ארכיון המל"ם

הקיימות במל"ם מאז ימיו הראשונים לפני יותר מ-53 שנה, וזה אכן התבצע בהובלת חנן הסמנכ"ל. רחבת הכניסה למל"ם שונתה, הורחב הלובי בכניסה, תאי השירותים חודשו והוחלפה כל תשתית הצנרת הישנה. שודרגו והורחבו תשתיות התקשוב, המאפשרות עבודה בכל אמצעי התקשורת המודרניים. רק לאחרונה נחתם הסכם עם קק"ל לסיים עבודות האיטום בטריבונו המערבית של התיאטרון הפתוח. כשאלו תסתיימנה ניתן יהיה להשתמש בחלל שמתחתיה - לבינוי פרויקט הכיתות וגלריה לתערוכות 'שלח את עמי', על חלקה המאלף של הקהילה בהעלאת יהודים, במיוחד מארצות שאינן מקיימות קשרים עם ישראל..."

"נראה לי שהמל"ם שאותו אני משאיר למחליפי הוא מעט שונה מהמל"ם שאותו קיבלתי. העולם מסביבנו משתנה ואנחנו צריכים לדעת להתאים עצמנו לכך..."

"עבורי, יש חשיבות עליונה שהמרכז למורשת המודיעין יותיר לדורות הבאים מסד היסטורי - תיעוד מהימן ומדויק ככל האפשר, של העבר המודיעיני במדינת ישראל ושל המדינה שבדרך, ללא בדיות וסיפורים מופרכים. עד עתה התקדמנו, אך יש עוד הרבה מה לעשות, כי נותרו שאלות רבות המחייבות מחקרים איכותיים וליבון מקצועי. יותר מזה, חברי עמותת המל"ם הם מאגר מוחות בלתי נדלה, של ידע וניסיון אדירים שיש לנצלם! נשים וגברים היכולים לסייע לקהילת המודיעין לפתח יכולות אקדמיציה של מקצועות המודיעין".



• פעלנו, לצערי שלא בהצלחה מרובה, להקמת מוזיאון בתחומי המל"ם של קהילת המודיעין. יש צורך דחוף בריענון ועדכון התצוגות למבקרים. החלום שלי הוא שביקור במל"ם יהיה MUST לכל מבקר מחוץ לארץ ולכל משפחה ישראלית".

"איני יכול שלא לסיים את הריאיון מבלי, להעלות את זכרם של החברות והחברים הרבים, שתרמו רבות למל"ם ולקהילה, והלכו לעולמם".

צביקה מביט בנו כמי שסיים את דבריו, אך בוחר לפתע להוסיף משפט אחרון, "שמתי דגש מיוחד וגדול מאוד על הרחקת המרכז מהזירה הפוליטית וכך צריך להיות גם בעתיד!", הדגשנו...

בצד תודתנו ליושב ראש היוצא, על זמנו ושיתוף קוראי "מבט מל"ם" בתובנותיו, הצגנו בפניו את חזונו הצנוע, לשלב טור קבוע מפרי עטו בכתב העת שלנו, אולי בתחומי ה"איפכא מסתברא", כדי שנמשיך להתברך בניסיונו העצום ובחדות חשיבתו וביטוייה היצירתיים.

המערכת מאחלת ליושב ראש שלנו, צביקה שטאובר, את כל הטוב והבריאות, בכל אשר יבחר לעסוק בעתיד...



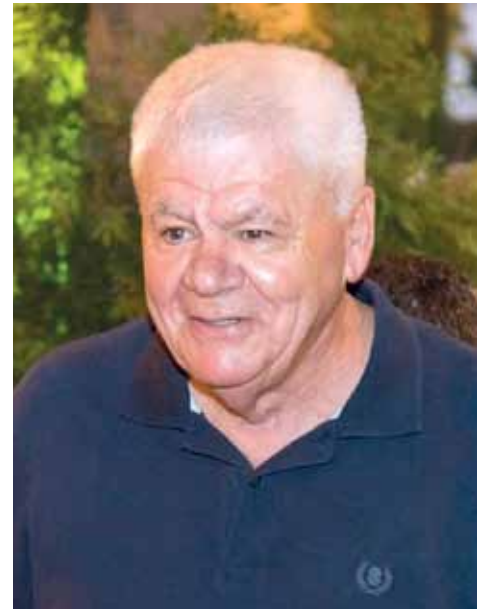
צילום דני כתרי



להרחיב ולגוון את המקורות התקציביים שלנו. ראוי לציין שבכל תקופה שלי, במל"ם, שמרנו על התנהלות שקולה, נטולת 'הרפתקאות' ועל איזון תקציבי בקנאות של בורגנים..." והוא ממשיך במבט צופה עתיד,

**נראה לי שהמל"ם שאותו אני משאיר למחליפי הוא מעט שונה מהמל"ם שאותו קיבלתי. העולם מסביבנו משתנה ואנחנו צריכים לדעת להתאים את עצמנו לכך...**

• "חזונו שלי הוא שהמל"ם יהפוך גם למוסד שיסייע בהכשרות של קהילת המודיעין, תוך ניצול המאגר העשיר של כוח האדם הנמצא פה. • למעבר של יחידות המודיעין לנגב יש השלכות ישירות על המל"ם: אנו פועלים מזה מספר שנים לוודא שתוכניות הבינוי האזרחי של האזור תאפשרנה למל"ם להתפתח ולשמר דרכי גישה נוחות למתחם. סביר שחיוניות המל"ם כמפקדה עורפית' עבור המערכת המודיעינית-הצבאית - תשגשג.



צילום דני כתרי

ברק, ראש הממשלה. גם זו הייתה תקופה מעניינת, בשל ניסיונותיו של ברק לקדם הסדר עם יאסר ערפאת ועם הסורים. השתתפתי במפגש עם הפלשתינאים בקמפדייוויד ובשפרדסטאון עם הסורים, שם עמדתי בראש הוועדה לנורמליזציה".

"תמיד התעניינתי בנעשה בעולם ואני 'פריק' של תקשורת זרה. אבל שום דבר לא הכין אותי, בעת כהונתי כשגריר ישראל בבריטניה, כשפגשתי את מידת העיונות הקיימת כלפי ישראל בחלקים של הציבור והתקשורת הבריטיים... יש לנו מזל - רוב הממשלים הבריטיים היו פרו־ישראליים, אך גם שם וברחבי אירופה יש פער שלא יכול להתקיים לאורך זמן במדינה דמוקרטית, בין הקהל - הכולל מיעוטים מוסלמיים גדולים, לעור מת מיעוט יהודי קטנטן - לעמדת הממשלים. גם באירופה, כמו בתקופת שירותי בארצות הברית, הייתה בי תחושה, פחות מנוחה לפעמים, שבני עמנו מצליחים יותר מדי, שלא בטובתם!"

"מבריטניה חזרתי למרכז יפה למחקרים אסט־טגיים באוניברסיטת תל־אביב, ולאחר מכן הקימתי את ה־INSS, המכון למחקרי ביטחון לאומי. שני המכוני תרמו ותורמים לחשיבה האסטרטגית של מדינת ישראל".

## במבט צופה עתיד

"מגפת הקורונה והשלכותיה השליליות על המל"ם, בהיבט התקציבי, רק חידדו את הצורך



## אהרן מיציגין (מיצ') מגן

בן רבקה ואברהם מיציגין

נולד בי"ט בניסן תרצ"ח, בשניים באפריל 1938  
נפטר בי"ד באדר תשפ"א, ב' 26 בפברואר 2021

אהרן (אהרל'ה) נולד בחיפה להוריו רבקה ואברהם מיציגין. בהיותו כבן ארבע שנים עברה המשפחה לטבריה.

בשנת 1948, כבן עשר שנים, אהרל'ה יצא ללמוד בכפר הנוער "מאיר שפיה". למעשה, תרמה "שפיה" לעיצוב אישיותו ולכיוון דרכו. גולת הכותרת - ההצטרפות לתזמורת המנדולינות הנוודעת של "שפיה", שם ניטע הזרע לבקיאותו במוזיקה קלסית ואהבתו הרבה אליה, כבעל נפש רגישה ורומנטית, עין בוחנת ונפש של משורר.

מגיל 18 ובמהלך השירות הצבאי, כתב שירה יפהפייה ממעמקי הנפש. ב' 1956 התגייס אהרל'ה לצה"ל והוצב בגדוד 50 של הנח"ל המוצנח, שבו שירת כמפקד הפלוגה המסייעת. בגדוד הכיר את דרורה רגב. יחדיו בנו משפחה לתפארת - הבנות איילת ושרית, ארבעה נכדים ונינה.

שירת בשב"כ בשנים 1987-2004; 1963-1984.

בין לבין שירת ב"מוסד" באגף ההדרכה, אימן ותרגל בפעילות חשאית. לאחר מלחמת ששת הימים, עיקר הפעילות של יחידת המבצעים התמקדה בלכידתם ומעצרו של פעילי ארגוני פח"ע (פעילות חבלנית עוינת) בשטחים, באזור יהודה ושומרון ורצועת עזה, ובה מיצ' לקח חלק פעיל, כמובן...

בשנים 1970-1972 היה מיצ' שותף פעיל לחשיפת רשת הריגול והחבלה היהודית-ערבית בצפון.

בפברואר 1976 היה מיצ' חבר בצוות המבצעי־אבטחתי בניירובי, בירת קניה. מיצ' הקדיש את מרבית חייו הבוגרים לביטחון המדינה, וכל זאת מתוך אהבתו האינסופית להיסטוריה ולמורשת ישראל.

היה מדור הנפילים של היחידה, מודל להערצה ולחיקוי, במסירותו, ביכולותיו המקצועיות, ברמת המוטיבציה, בהתמדה וביחסיו הבין־אישיים. הקים דורות של לוחמים והיה שותף למבצעים שעד היום, על אף הזמן הרב שחלף, לא ניתן לחשוף.

מיצ' ראה בעבודתו ביחידה המבצעית ייעוד, וביצע את תפקידיו עם אהבה ופטריוטיות למדינה ולשירות, שאותן הקרין על משפחתו והסובבים אותו.

היה חבר בעמותת "הג'יפסיונרים", טיולי ג'יפים במסגרת גמלאי השירות, במסגרתה העביר את הידע הרב שלו בהיסטוריה של ארץ־ישראל. הכיר את הארץ כאת כף ידו, ואהבתו לטיולים הרבים בארץ ובעולם - מונצחת בצילומי היפהפיים.

יהי זכרו ברוך.



## יעקב (ז'ק) צביה

בן מרגלית ושמואל ז"ל

נולד בט' באייר תרפ"ב, בשבעה במאי 1922  
נפטר בב' בתמוז תש"ף, ב' 24 ביוני 2020

יעקב (ז'ק צביה) ז"ל נולד בעיר בורסה שבטורקיה כבן למשפחת סביליה, להוריו מרגלית ושמואל, שעסק במסחר במשי. בשנת 1927 עלה עם משפחתו לארץ והשתקעו בירושלים. טרם גיוסו לפלמ"ח היה חבר בארגון "ההגנה". ב' 1942 התגייס לפלמ"ח ושובץ במחלקה הערבית, בגדוד השישי בחטיבת "הראל". לאחר כחצי שנה, יצא לקורס מ"כים (מפקדי כיתות) באיילת השחר וב' 1944 שובץ כמ"כ במחלקת המסתערבים באלונים. בהמשך, נשלח לקורס מפקדי מחלקות בלוערה ובסימו החל למלא תפקידי מחתרת ומודיעין שונים. בתקופת המאבק בבריטים השתתף במבצע העפלה יבשתית, ב"ליל הרכבות", ב"ליל הגשרים" ובפעולה לפיצוץ גשר אלנבי.

בסתיו 1946 נשלח לשליחות חשאית במצרים, שבה היה אחראי על פעילות "ההגנה". חלק מהפעילות היה לאמן צעירים יהודים, חברי "ההגנה", ולהכינם לקראת עלייתם ארצה. עם פרוץ מלחמת העצמאות, מונה למפקד פלוגה בגדוד השישי של חטיבת הראל. במסגרת תפקידו פיקד על ה"פורמנים", לאבטחת התחבורה וליווי השיירות לירושלים הנצורה. כמו כן, השתתף במבצעים שונים, כמו כיבוש וביסוס השליטה על השכונות הערביות בירושלים.

עם פירוק הפלמ"ח החל לשרת בצבא הקבע, במסגרתו נשלח לקורס מג"דים (מפקדי גדודים), שלאחריו שובץ בחיל המודיעין בתפקידים מיוחדים. בשנת 1951 מונה למפקד יחידת "מודיעין 10", המוכרת כיום כיחידה 504. כמפקד היחידה, בנה דרכי פעולה וקבע נהלים חדשים, שחלקם תקפים עד היום. אחת מיוזמותיו הראשונות הייתה שקצין לתפקידים מיוחדים (קת"ם) ישב דרך קבע בוועדת שביית הנשק הישראלית-מצרית בניצנה. כבר באותה שנה, נשלח קת"ם ראשון לפעילות באריתריאה. בינואר 1952 עזב את היחידה ויצא לקורס גבוה למודיעין ותפקידים מיוחדים.

בזמן שירותו הצבאי הכיר את רחל ז"ל, שהייתה מזכירתו, ובשנת 1952 נישאו. ב' 1953 מונה לקמ"ן פיקוד מרכז בדרגת סגן אלוף, ולאחר מכן פיקד על יחידת המיעוטים בצה"ל. בשנת 1956 הושאל מצה"ל למוסד, שבו מילא תפקידים חשאיים שהשתיקה יפה להם. במהלך שירותו במוסד פעל רבות לביטחונה של המדינה ונשלח למקומות שונים בעולם. בשנת 1962 השתחרר מצה"ל והמשיך לשרת במוסד שנים רבות יחד עם רעייתו רחל ז"ל.

באחת מפעולותיו הראשונות שנקראת "מבצע שושן", שנחשפה לציבור, פיקד על כוח החילוץ והעלאתם של 750 מיהודי סוריה, בין השנים 1969-1972, בשילוב כוחות של המוסד וחיל הים. ביוזמתו של יצחק שושן (אבו סחייק) ז"ל.

ז'ק היה מהדמויות החשובות והבכירות במערך המבצעי של המוסד ותפקידו האחרון היה ראש יחידה. בשנת 1987 פרש לגמלאות ולאחר הפרישה המשיך בהתנדבות את כתיבת "מורשת" - התיעוד ההיסטורי של מבצעי המוסד העלומים.

היה מדור המייסדים ההולך ונעלם, איש צנוע, נעים הליכות, אהוב על הבריות ואיש משפחה. במשפחתו זוכרים אותו באהבה ובגאווה. הותיר אחריו את בנותיו: עירית שקל, יעל לויט וחגית לוי.

יהי זכרו ברוך.



# לזכרם

כי מידי דברי בו זכר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד (ירמיהו)



## אריה (בובי) לוז ז"ל

בן הושע וויסל לואיס ז"ל

נולד בי"ט באב תר"ץ, ב' 13 באוגוסט 1930

נפטר בי"ד באדר א' תשס"ט, ב' 19 בפברואר 2019

בובי נולד בשם לוציאן, במנצ'סטר שבאנגליה, להארי וסילייה. אביו היה איש עסקים אמיד ופעיל בולט בקהילה היהודית. כתלמיד, הצטיין בובי בלימודיו, וגם למד עברית בשיעורים פרטיים. בנעוריו הצטרף לתנועת הנוער הציונית "הבונים". את לימודיו האקדמיים התחיל בגיל צעיר וסיים לימודי משפטים במנצ'סטר. השתתף בקורס הכנה למבחן קבלה ללשכת עורכי הדין בלונדון, ובמקביל עמד בראש ארגון הסטודנטים היהודיים בבריטניה, כאשר במסגרת זו הכיר הרבה פעילים יהודים ברחבי אירופה, היכרות שהועילה לו בהמשך. כשחזר למנצ'סטר, הקים משרד עורכי דין. חזר לפעילות בתנועת "הבונים" והפך לראש התנועה בצפון אנגליה. את החניכים בתנועה חינך לציונות ועודד לעלות לארץ. אמר ועשה, שנתיים לאחר נישואיו ליהודית ברמן. בשנת 1960 עלו לארץ, והתיישבו תחילה בקיבוץ כפר הנשיא. לאחר זמן, עזבו ועברו להרצלייה, ובהמשך - קנו בית בנוף ים. כשנה לאחר עלייתם המליץ עליו חבר ילדות, אמציה ארנון ז"ל, שכבר שירת ב"מוסד", לגייסו לארגון. בובי גויס על ידי איסר הראל באופן כמעט מידי, ונשלח לחפש את הילד יוס'לה שוחמכר באנגליה. הוא לא הצליח למצוא, אך זכה להערכה רבה על הדרך שבה פעל.

ב' 1968 יצא לשליחות של ארבע שנים באירופה עם בני משפחתו. בתחילת שנות השבעים התבקש בובי להשיג למרואן אשף אישור ומלגת לימודים באוניברסיטה טובה. הדבר נעשה תוך יום, מה שמאוד הרשים את מרואן, וכן את צבי זמיר, שהיה אז ראש המוסד.

לאורך שנות השבעים והשמונים השתתף באיסוף מידע מבצעי, וכן במבצעים להעלאת יהודים ממדינות שאין להן קשר עם ישראל. בהמשך, פעל בתפקידים בכירים במבצעים להעלאת יהודי אתיופיה לארץ. במבצע "משה" היה שותף מרכזי לניהול המבצע. בובי היה גאה מאוד להיות שותף למבצעים ולפעילויות אלו. בין השאר, הוא פעל גם להכשרה בהגנה עצמית בקהילות בחוץ לארץ.

בתחילת שנות השמונים החל בובי להיות פעיל בארגון התנדבותי חדש בשם "בית הגלגלים". הוא מצא עצמו מסייע לארגון בגיוס כספים ובלוגיסטיקה, ויחד עם אשתו יהודית ז"ל וילדיו, דאגו לאוכל ולהלנת מדריכים בביתם בשבתות. פעילות זו נמשכה קרוב לשלושים שנה. בסוף שנות התשעים, לאחר שעבר עם אשתו לרעננה, התנדב בארגון Esra, המסייע לחלשים, שממנו פרש סופית רק חודשים ספורים לפני שנפטר.

בובי התמיד להגיע לתפילות בבית הכנסת ולהשתתף בשיעורי תורה. נהג לצאת לקונצרטים, הופעות ואירועים קהילתיים, וכמובן - לכל אירוע שבו השתתפו הנכדים. היה איש חסד שסייע רבות לאחרים, ואיש משפחה חם ומחובר לילדיו, נכדיו וניניו.

נפטר בשיבה טובה בגיל 88 בבית נכדו וניניו, והותיר אחריו ארבעה ילדים, 13 נכדים וארבעה נינים, ומורשת מפוארת של ציונות, משפחתיות וחסד.



## אלוף-משנה זאב (שפירא) שורק

בן בלה ונחום שפירא ז"ל

נולד בה' באדר ב' תש"ח, ב' 16 במרץ 1948

נפטר בה' בטבת תש"ף, בשניים בינואר 2020

זאב נולד בתל-אביב, חודשיים לפני ההכרזה על הקמת המדינה. מאוחר יותר, עברה משפחתו לרמת-גן, שם סיים את לימודיו בתיכון "אהל שם".

באוגוסט 1966 התגייס לסיירת 7. בהיותו בן 19, לקח חלק במלחמת ששת הימים כלוחם בפלס"ר 7. לאחר שסיים קורס קציני חי"ר בבה"ד 1 בכפר סירקין, עבר לחיל המודיעין, שבו שירת כקמ"ן גדוד 184 במלחמת ההתשה בסיני. במהלך שירותו הצבאי בחצי האי סיני, התאהב במדבר, ולאחר שהשתחרר מהצבא עבר קורס צלילה באילת ונשאר קשור למרחבי סיני. התמחה בהקמת גדרות תתי-ימיות שהותקנו כהגנה על אוניות העוגנות בנמל, תחילה באברודס ומאוחר יותר באילת.

ב' 1972 עבר קורס קב"טים מטעם משרד החוץ ויצא בשליחות המשרד למספר שגרירויות במזרח אפריקה ומונה כקב"ט בטנזניה, דרום אפריקה וקניה. עם שובו לארץ, חזר למדים ולחיל המודיעין.

בנובמבר 1974 עד מרץ 1975 עבר קורס פיענוח ושירת כרמ"ד שטח בפיקוד מרכז, עד 7791, השנה שבה מונה לקמ"ן חטיבה 14 באוגדה 525 בסיני. ב' 1979 ו' 1980 הדרין בקורס קמ"נים בבה"ד 15. לאחר שעבר את קורס פ"ם, ב' 1982, לקח חלק במלחמת "שלום הגליל", ולאחריה שהה כחצי שנה בלבנון והשתתף בפרויקט: "הצבי המעופף" - מבצע תיעוד אזור לבנון.

בדצמבר 1982 מונה לראש ענף 1, שעליו הטביע את חותמו. היה חבר בצוות התחקיר שבדק את היום שלאחר מלחמת לבנון. מאוחר יותר, יזם והקים את קורס קציני שטח, והדרין במחזוריים הראשונים של הקורס.

ב' 1989 השתחרר מצה"ל, אך נשאר שנים נוספות רבות כאיש מילואים פעיל המעורה בחיל המודיעין. במסגרת המילואים יזם, הקים ופיקד על פרויקט מערכת המטרות של חיל המודיעין - מפל"ס, ועל כך הייתה גאוותו.

השתלב במגזר האזרחי בכמה חברות, שבהן תרם את הידע הרב שצבר כאיש מודיעין בעל ניסיון רב בתחומי הגדרת מטרות. הוביל אפיון מערכות מידע, שליטה ובקרה לחיל המודיעין, משלב היזום עד הפיתוח וההטמעה.

בשנתיים האחרונות לחייו הוביל, בליווי חברים נאמנים מהסירות בשריון, פלס"ר 7, הקמת אתר באינטרנט - המנציח את הסיפור ההרואי של הפלס"ר במלחמת ששת הימים.

הותיר אחריו את אשתו חגית, בנו רותם, בתו יערה וחמישה נכדים. בסיפור חייו הביוגרפיים צוטט זאב במילותיו: "מה הם ההישגים שלי? הקמת מערכת ממוקדת של מטרות חיל המודיעין"; וגם - "המסר שלי לחיים הוא: להיות אדם ישר ונחוש".

זכה הוא היה!

יהי זכרו ברוך.



# "נערי ריצ'י" / חלק ב'

סרטו של כריסטיאן באואר "The Ritchie Boys", שיצא לאקרנים בשנת 2004, הציף סיפור מעניין של יהודים ממוצא גרמני, ששירתו בצבא ארצות הברית במלחמת העולם השנייה. הרבה כתבות בתקשורת המזכירות יצרו רושם כאילו מדובר ביחידה יהודית למבצעים מיוחדים, שפעלה במסגרת צבא ארצות הברית. רבים קישרו זאת גם עם סרטו של טרנטינו, "ממזרים חסרי כבוד", ונוצר הרושם כי נעשה בהשראת סיפורם של "נערי ריצ'י" - מה שבלבל עוד יותר את הציבור. במציאות, ניתן הכינוי הזה ליהודים ממוצא גרמני, שהוכשרו בבית הספר למודיעין של צבא ארצות הברית, במחנה ריצ'י שבמריילנד, ולהלן חלק ב' של סיפורם.

אל"ם (מיל') דר' בני מיכלסון



תיחקור שבויים גרמניים במחנה

צבא ארצות הברית נכנס למלחמה באירופה כשותף זוט. הדבר בלט במיוחד בתחום המודיעין, תחום שבו הצבא הבריטי צבר ניסיון רב במודיעין השדה כנגד צבאות הציר, נהנה ממסורת ארוכה של מבצעי מודיעין והצליח להשיג גישה לרמות הבכירות ביותר של התקשורת הגרמנית, באמצעות פיצוח הצפנים שהתבצע בבלצ'לי-פארק.

דומיננטיות בריטית זו של מודיעין התקשורת נמשכה עד סוף המלחמה. צבא ארצות הברית לא היה מודע כלל לממדי ההישגים הבריטיים בתחום ה"סיגינט", עד למחצית שנת 1943.

## בלחימה נגד הגרמנים

תחום המודיעין התפתח באופן הדרגתי כחלק מהמלחמה בזירה האירופית, שהתאפיינה במתן עצמאות הולכת וגדלה לפיקוד העליון של הזירה, עד להקניית יכולת עצמאית כמעט לחלוטין - למצב שבו מפקדתו של גנרל **דווייט אייזנהאואר** ריכזה את השליטה בכל תחומי המודיעין במסגרת המודיעין המסכל. התפתחות זו החלה בזירת הים התיכון ונמשכה בזירה האירופית.

תחום מודיעין השדה התפתח מעבר לים גם הוא בהדרגה, כמו תחומי המודיעין האחרים. מה שהחל כמשלוח נתחים נכבדים מחיל המודיעין, מהיבשת האמריקאית ובכלל זה גורמי חקירות השבויים והלוחמה הפסיכולוגית (ל"פ) הטקטית, הפך בחודש אפריל 1943 לחיל המודיעין של מפקדת הזירה.

מדריכים. במקביל למערכה בסיציליה כבר כלל חיל המודיעין הזירתי (MISETO - Military Intelligence Service, European Theater of Operations) בחודש אוגוסט 1943, ערב הנחיתה בסלרנו אשר במגף האיטלקי, את כל גורמי האיסוף, העיבוד וההפצה הדרושים ללחימה.

חיילי מודיעין השדה של צבא ארצות הברית במלחמת העולם השנייה פעלו בארבעה סוגי צוותים: חוקרי שבויים (חקש"בים), מש"קי מודיעין, מש"קי פיענוח תצלומי אוויר ומש"קי מערך. שלושת הסוגים הראשונים כללו בזירה האירופית שני קצינים וארבעה בד"א (בעלי

היה זה ערב פתיחת המערכה הסופית בתוניסיה. ראשוני השבויים הגרמניים נפלו לידי האמריקאים לאחר תחילת ההתקפה של הקורפוס השני של גנרל **לורג' ס. פאטון** בחודש מרץ, ולאחר הניצחון הסופי בצפון אפריקה בחודש מאי, נפלו לידי האמריקאים כבר עשרות אלפי שבויים גרמניים.

## תחקור שבויים גרמניים

בינתיים נשלחו לחיל המודיעין הזירתי השלמות שכללו בעלי מקצוע בתחום המודיעין, בהם: אנשי צנזורה, צוותי מיפוי, צלמים וצוות





גינטר (גאי) שטרן בעת שירותו ב"נערי ריצי" ובצילום כוטרן שחגג השנה את יום הולדתו ה-99

דרגות אחרות); צוותי המערך כללו קצין אחד ושני בד"א. חיל המודיעין הכפיף שני צוותי חקש"בים וצוות אחד משלושת הסוגים האחרים לכל מחלקת מודיעין דיוויזיונית, שבה פעלו תחת פיקוד הקמ"ן. מספר גדול יותר של צוותי מודיעין הוקצו לרמת הקורפוס. במפקדות של ארמייה או קבוצת ארמיות אורגנו ליחידות מודיעין, שכללו גם כוח אדם מנהלתי נוסף וגורמים לוגיסטיים. אומנם נראה כי צוותי המודיעין כשלעצמם היו קטנים, אולם באם נחשב את היקף סדר הכוחות שלחם בזירה האירופית, הרי מדובר היה בסדרי גודל לא מבוטלים. בזירה זו שירתו, רק בצוותי המודיעין, 3,500 חיילים, וזאת מבלי לקחת בחשבון את אלו ששירתו בצנזורה או את מחלקות וגורמי המודיעין במפקדות מרמת הגדוד ומעלה. בכל גדוד הייתה כיתת מודיעין שכללה (מלבד הקמ"ן) סמל אחד ועוד שישה חיילים, ובמחלקת מודיעין חטיבתית או דיוויזיונית היו שני קצינים עוזרים ועוד תשעה בד"א.

## החשש מזיהוי שיוביל להוצאה להורג

הכנת הכוחות והכשרת החקש"בים במחנה ריצי, שהתחילו שמונה חודשים קודם למערכה בתוניסיה, השתלמו ובמערכה זו כבר השתתפו לראשונה המתנדבים היהודיים ממוצא גרמני - "נערי ריצי". סגן האנס האבה (Habe) לדוגמה, השתתף כקצין חקש"ב במערכה בצפון אפריקה. לאחר מכן, המשיכו עם יחידותיהם במערכה בסיציליה, ובהמשך המלחמה, בשנת 1943, באיטליה.

אחת הבעיות המרכזיות שליוותה את המתנדבים היהודיים ממוצא גרמני - הייתה החשש לנפילה בשבי. במקרה כזה הייתה ודאות כמעט מוחלטת, שבהיותם לידי גרמניה, יישפטו מיידית כבוגדים ויוצאו להורג. חשש זה לא מנע מהם לשרת ביחידות קרביות, כנדרש על פי צורכי הצבא. יחד עם זאת, הם חויבו בזירות יתר, חלקם שינו את שמותיהם וטשטשו את מוצאם היהודי-גרמני.

במהלך הנחיתה של בעלות הברית בנורמנדי, ביוני 1944, צורפו צוותי חוקרי שבויים, בהם יהודים ממוצא גרמני, לכוחות הצנחנים - הראשונים ללחום וגם לחיל רגלים (חי"ר) ולשריון.

מדיוויזיה זו התקדם בשבוע הראשון של אוגוסט מזרחה וכבש בסערה את העיר הצרפתית מאיין (Mayenne). כיבוש זה כלל את הגשר מעל הנהר (שנמשך מצפון לדרום) ואפשר לכוחות השריון של הארמייה השלישית לנוע במהירות ולאגוף את הגרמנים מדרום וממזרח. בעיר נתפסו מעל 100 שבויים גרמניים. ולטר מידנר מיין אותם במהירות והצליח לשאוב מידע מכמה קצינים באשר לכיוון ההתקדמות הטוב ביותר לכיתור כוחות הארמייה הגרמנית השביעית. על הישגו זה, שהתרחש מייד לאחר הכניסה לעיר, שעדיין לא טוהרה לחלוטין מגרמנים שעדיין נתקלו בכוחות האמריקאים, קיבל מידנר את עיטור כוכב הכסף (Silver Star), המקביל לעיטור המופת בצה"ל. וכך כתוב בסיפור המעשה:

**"נשיא ארצות הברית מתכבד להעניק את 'כוכב הכסף' לרב-סמל ולטר מידנר (מספר אישי 32004457) על התנהגות מופתית, תחת אש, לנוכח פני האויב, בשירותו בדיוויזיית החי"ר ה-90 בצרפת. 20 באוגוסט 1944."**

עם התפתחות המערכה בנורמנדיה, צורף צוותי הקרב המיוחד של האבה לארמייה השלישית של גנרל פאטון. קבוצה זו שהורכבה ברובה מיהודים, גם הם כמו האבה, פליטי מרכז אירופה ובעלי כישרון כתיבה, כללה בין השאר אישים כמו סטפן היים (Heym) וארנסט קרמר (Cramer), שבקיאאותם בשפה הגרמנית והבנתם את המנטליות של האויב היו בעלות משקל רב. הצלחתם של חוקרי השבויים היהודיים-גרמניים בכל הדרגים בארמייה של פאטון הייתה כה

ורנר אנגרס ומנפרד סטיינפלד צנחו בליל החמישה-שישה ביוני 1944 במסגרת הדיוויזיה המוטסת ה-82. משימתה של הדיוויזיה הייתה לצנח בחצי האי קוטנטן ולבודד את גזרת הפעולה של הנחיתה האמריקאית מהים, בעיקר בחוף "יוטה". ההצנחה הייתה מפוזרת, והצנחנים נחתו מעל עשרה קילומטרים מהאזור המיועד. אף על פי כן, הם אספו איתם חיילים נוספים ותקפו מטרות גרמניות שונות, תוך גרימת בלבול רב בעורף הגרמני. עד לסיום המלחמה קודמו לדרגת סמל-ראשון ושניהם עוטרו גם ב"כוכב הארד" וגם ב"לב הארגמן".

**ויקטור ברומברט** היה בצוות החקש"בים של דיוויזיית השריון השנייה, אשר נחתה בחוף אומהה בתשעה ביוני 1944 במערכה בנורמנדיה, חצתה את חצי האי קוטנטן והשתתפה באיגוף הכוחות הגרמניים. לאחר הקרבות בנורמנדיה, צורף ברומברט לחוליית החקש"בים של דיוויזיית החי"ר ה-28 והשתתף בקרב, העקוב מדם, בעיר הוגרטן שבארדנים.

**סטפן לוי** היה בצוות החקש"בים של דיוויזיית השריון השישית, שנחתה בחוף "יוטה" באותה מערכה, ב' ביוני, עם גל התקיפה השני, והיוותה מרכיב חשוב בארמייה השלישית של פאטון בפריצת מערכי הגרמנים וכיתורם. בהמשך, לחם לוי במערכת הבלטיה והיה בין משחררי מחנה הריכוז בוכנוואלד.

**ולטר מידנר** היה בצוות החקש"בים של דיוויזיית החי"ר ה-90. "כוח משימה וובר"



סובבו אותם וירו בהם בעורף. זו הייתה דוגמה לסכנה שארבה לכל ”נערי ריצי”.

אולם הקצין הגרמני שהוציא אותם להורג, קורט ברונס (Brunns), נתפס על ידי ”נערי ריצי” אחרים והוצא להורג כפושע מלחמה.

עם כיבוש גרמניה, הוטל על חטיבת הלוחמה הפסיכולוגית של פיקוד מערב אירופה לטפל בכל נושא מערכות המידע בשטח הכיבוש האמריקאי, ובמיוחד בתחומי העיתונות והרדיו. כאשר המגמה הסופית הייתה למצוא גרמנים שיוכלו לקבל זיכיון לעסוק בכך, כאלה שלא היו מזוהים עם מכונת התעמולה הנאצית. רבים מ”נערי ריצי” שולבו בכך. כמו כן, הם שולבו במשימות תרגום, הערכת מידע ואיסוף ראיות נגד פושעי המלחמה הגרמניים במשפטים שלאחר המלחמה ובכלל זה בנירנברג.

במאמר קצר זה הבאנו רק דוגמאות ספורות מתוך מאות רבות של סיפורים המתארים את פועלם של מי שהיוו כ-40% מכלל החקש”בים בזירה האירופית.



המצבה של מאריי זאפּלר באתר הנופלים האמריקאי

גדולה באיסוף מידע ובערעור רוח הלחימה הגרמנית במבצעי ההתקפה וההתקדמות של הארמייה השלישית, שקמ”ן הארמייה קולונל אוסקר קוך (Koch) אמר לגביהם:

”תרומתם של נערי ריצי” לאיסוף מידע על הגרמנים ולערעור רוח הלחימה שלהם, אפשרו את הצלחת צבא ארצות הברית בהבקעת מערכי ההגנה של האויב במערכת נורמנדיה, הייתה שווה זהב”.

## הלם, אבודות קשות ונפילה בשבי

עם פתיחת המערכה בחבל הארדנים, בחודש דצמבר 1944, דיוויזיית החי”ר ה-106 ספגה את המכה הקשה ביותר. היא נערכה בחזית הארדנים לאחר תנועה של 300 קילומטר מצרפת. בצרפת החיילים שהו באוהלי סיירים בזוגות, בגשם שוטף, במשך שבוע. ב־10 וב־11 בדצמבר 1944 הם החליפו את דיוויזיית החי”ר השנייה בקו. ב־16 בדצמבר ב־05:30 הופתעה הדיוויזיה בהלם המתקפה הגרמנית. בתוך 48 שעות היא התפרקה ושתיים מחטיבותיה נפלו בשבי. מפקד הדיוויזיה מהאחד בנובמבר ועד



קפטן קורט ברונס, פושע המלחמה הגרמני, שנתפס והוצא להורג

39 מ”נערי ריצי” נהרגו במהלך המלחמה. אחד בשנת 1943 והאחרים בשנים 1944-1945. 22 נהרגו בשדה הקרב, שניים נפטרו מאוחר יותר מפצעייהם בבתי החולים ושבעה נהרגו בתאונות. שלושה מאלה שנהרגו עוטרו ב”כוכב הכסף” על גבורתם בשדה הקרב.

ה־22 בדצמבר 1944 היה מייגור גנרל אלן ג’ונס. אבודות הדיוויזיה כללו: 641 הרוגים, 1,200 פצועים ומעל 7,000 שבויים. בין השבויים היו גם שני חקש”בים יהודיים ממוצא גרמני - ”נערי ריצי” - קורט ג’יקובס ומאריי זאפּלר, ילידי ברלין. הגרמנים שתפסו אותם הבינו מי הם, כיוון שהשתתפו בחקירת שבויים גרמניים קודם. מייד





...מתקרבים חרישית לבית עם כוח מג"ב ולאחר כדקה של התארגנות, הכוח פורץ את הדלת הראשית וכשכולם דוהרים פנימה, אני רואה את מיכה רץ ימינה לכיוון הגדר וצועק לי, "רוץ מהצד השני! מישו קפץ מהחלון וברח". רצתי, וכשלושים מטר מאחורי הבית ראיתי את מיכה מזנק על דמות באפלה והם נחבטים על הקרקע. אני מגיע ומבחין שהדמות היא אישה שרועה על בטנה, מסובבת את פניה אלינו ואומרת לנו בקול רועד, "עֵיב עֵלִיפּוֹם!" (תתביישו לכם!).

### מכשפה צוענייה

עזרנו לה לקום, מיכה בדיק שכל איבריו במקומם, ניער את האבק מבגדיו והובלנו אותה לכיוון הבית. כשהתקרבנו לאור, אפשר היה

# המכשפה מהשומרון

1976. באישון לילה, התלוויתי כחוקר צעיר, למורי ורבי - הערביסט מיכה נתנזון ז"ל, כדי לעצור מישהו ששכחתי את שמו ולצורך הסיפור נקרא לו אבוֹג'ומעה. על פי ידיעות שהיו לנו, הוא סחר בנשק ובאנו לחקור בביתו, כדי שנוכל מייד להסגיר את הנשק שברשותו...

ח' מהשב"כ



איור - שמואליק וייס, שוי"ס



להבחין בגוון הבהיר של עורה ובעיניה הכחולות, רחוק מאוד מדמות של ערבייה כפרית. היא הייתה כבת ארבעים, לבושה שמלה צבעונית, צעיף אדום למותניה, צעיף כחול-טורקיז עם גדילים בצבע זהב על ראשה וכתפיה. ממש כמו צוענייה.

**מיכה, בטוח לחלוטין שה"כישוף" שלה הוא להטוט ותו לא, הכניס את היד לכיסו ובהפגנתיות הוציא משם... מלח! אף גרגר אורז לא היה שם**

"מי את?" שאל מיכה. ענתה לו בקול בוטח, "אני אשתו של אבוג'ומעה - בעל הבית הזה". "ואיפה הוא?" שאלתי והיא ענתה לי בשקט, "אלוהים יודע... ואתם לא תתפסו אותו". ואז מלמלה משהו שלא הבנתי ומיכה תרגם לי שהיא גייסה את השדים והרוחות להגן על אבוג'ומעה ולקלל אותנו, אם נפגע בו.

טוב, שתיים בלילה, כפר נידח בשומרון, מג"ב מצאו רק ילדים ואין אף מבוגר בבית, אין שום כלי נשק... ואנחנו תקועים עם מכשפה. נכנסנו איתה לביתה וניסינו לחקור אותה, אך היא מסרבת לשתף פעולה ועומדת על כך ש"אני מכשפה. יש לי כוחות! אם תפגעו בי או בבעלי - אבוג'ומעה, אני אדאג שהשדים יפגעו בכם". לא פחות ולא יותר. אין עם מי לדבר.

## התדהמה הראשונה...

מיכה החליט "לזרום" איתה ושאל, "ואיך נדע שבאמת יש לך כוחות ואת שולטת בשדים?" היא ציחקקה וביקשה שניכנס איתה למטבח, ובתוך כך קראה לאחד הילדים שלה, "תביא נייר" היא אמרה, והוא הביא עיתון ישן.

"קח!" היא פקדה עליי, "תקרע חתיכה גדולה

מהנייר הזה". קרעתי רבע עמוד מהעיתון והיא ניגשה למזווה, הוציאה שקית אורז, הניחה לפניי והתרחקה מעט. "עכשיו תיקח מכאן חופן של אורז" היא אמרה, "ותשים על הנייר שלקחת".

לקחתי ושמתי.

"עכשיו תקפל את הנייר עם האורז ותשים בכיס!" קיפלתי והכנסתי לכיס מכנסיי וכל אותה עת עיני על ידיה, כדי לוודא שהיא לא עושה איזשהו טריק בזריזות ידיים. מיכה, בלי לשאול אותה, לקח אף הוא כמחצית חופן אורז והכניס לכיסו, ללא נייר.

המכשפה חייכה, פנתה אליי ואמרה, "אתה עוד תלמיד, נכון? בשפה הערבית אתה עוד לא כל כך טוב, אבל אני רואה שיש לך לב טוב ואתה תצליח בעבודה שלך", ובקול סמכותי פקדה עליי, "עכשיו תכניס את היד לכיס ותוציא את הנייר שהכנסת!" הוצאתי, פתחתי ובנייר היה סוכר! אף לא גרגר אחד של אורז. רק סוכר. "אתה רואה!" היא אמרה וחייכה, "אני יודעת את העבודה שלי!"

למען האמת, הייתי די בהלם, אך התעשתי ואמרתי, "אם את מבינה שאני בחור טוב, ממה יש לך לפחד? תקראי עכשיו לאבוג'ומעה. לא נעשה לו כלום. אנחנו רוצים רק לדבר איתו. זה לטובתו. תאמיני לי" (טוב, תודו שזו גישה קצת נאיבית, בהתחשב בזה שאנחנו באים באמצע הלילה עם חיילי מג"ב שפורצים את הדלת, מחפשים את בעלה והופכים את החדרים...). והגברת הסתכלה עליי ועל מיכה ואמרה, "וואלה בסדר. מחר אני באה עם אבוג'ומעה למשרד שלכם. לאן להגיע?" מיכה ענה לה, "אנחנו בבניין הממשל בשכם. מתי תבואו?" היא הצביעה עליי, חייכה ואמרה, "לפני הצהריים... אני סומכת עליו! עליך... קצת פחות".

## כך בונים אמון...

מיכה, בטוח לחלוטין שה"כישוף" שלה הוא להטוט ותו לא, הכניס את היד לכיסו

ובהפגנתיות הוציא משם... מלח! אף גרגר אורז לא היה שם. ניכר היה שהוא לא יודע מה נפל עליו ואיך היא כישפה את העניינים, ולכן צחק ואמר לה, "וואלה, היה פעם זקן אחד בשכם שהיה עושה בדיוק דברים כאלו. בסוף מצאו אותו מת, כי הוא הרגיז את השדים!" היא הגיבה בחיך של ניצחון ואז עשתה לנו עוד "כישוף" עם נייר שכתבה עליו משהו וזרקה אותו לבור המים שבבית. הכישוף הזה "לא כל כך הצליח" לה, אך לא אלאה אתכם בפרטים. היא חזרה והבטיחה שתביא את בעלה ומאחר שממילא לא היה לנו מה לעשות איתה, השארנו אותה בבית וחזרנו לשכם.

**היא הייתה כבת ארבעים, לבושה שמלה צבעונית, צעיף אדום למותניה, צעיף כחול-טורקיז עם גדילים בצבע זהב על ראשה וכתפיה**

למחרת בשעה אחת עשרה בבוקר, המכשפה הגיעה לשער הממשל מלווה בבעלה - אבוג'ומעה, שלאחר חקירה קצרה, הביע נכונות לתת לנו את הנשקים שברשותו. גיימס, ראש הצוות שלנו, חשש שהוא יסגיר רק חלק מכלי הנשק שהיו ברשותו. מיכה הגה תחבולה מקורית שהניחה את דעתו ודרבנה את אבוג'ומעה להסגיר לנו את כל כלי הנשק שלו. הבאנו מהממשל טפסים (בערבית) של "בקשה לקבלת רישיון נשק" ומיכה הסביר לו, "אנחנו סומכים עליך. אתה ואשתך אנשים טובים. אין לנו בעיה שהנשק יישאר אצלכם, אבל חייבים לרשום אותו בממשל ותקבלו רישיונות כדת וכדין, לכן אתה עכשיו הולך הביתה ומביא לנו את כל כלי הנשק שברשותך. אנחנו נרשום את המספרים שלהם, נחתים את המושל וניתן לך את הנשקים, עם רישיונות". כך בערך, אמר לו מיכה ושלחנו אותו לדרכו, בלי לבקש אישור מאף אחד ב"הנהלה". וכי מישהו היה מעלה



מהצילומים האלו, אתם טועים. זה מישוהו אחר והוא בכלל לא מפה. הוא מטול-כרם!"

## התדהמה השנייה!!!

דח"ש, ספק ברצינות, ספק בצחוק, שאל אותה, "אז אולי את יכולה גם להגיד לנו איך קוראים לו?" המכשפה שתקה לרגע, נשאה עיניה לתקרה, בהתה בה כמה שניות וענתה, "אני לא מצליחה לדעת את השם שלו, אבל יש שם את האות ע'. אני בטוחה במאה אחוז... ו... רגע...", השתתקה לפתע ושוב נעצה עיניה בתקרה, "...רגע! אני גיליתי לכם שהוא מכפר ליד טול-כרם. כן, זה נכון, זו האמת, אבל זה יוצא קרוב יותר לענבתא. זה לא רחוק מטול-כרם, אבל קרוב יותר לענבתא..."

**אני מכשפה. יש לי כוחות!  
אם תפגעו בי או בבעלי -  
אבו'ג'ומעה, אני אדאג  
שהשדים יפגעו בכם"**

נפרדנו ממנה לשלום ושכחנו מהעניין.

כעבור כמה שבועות, בעקבות עבודת מודיעין מאומצת של כל הנפות בשומרון, ובמיוחד נפת טול-כרם, בראשותו של יובל דיסקין, ממש "מלאכת מחשבת" וחקירה מאומצת, נחשפו מבצעי הפיגועים ובראשם עמאד מהכפר עלאר, כפר קטן ליד ענבתא, בנפת טול-כרם!!!



## אז, יש או אין מכשפות בעולם?

אגב, לימים, יצאה שמעה של ה"מכשפה" למרחוק ולא מעט מ"שועי הארץ" שיחרו לפתחה. אם במקרה תראו אותה או את בעלה, אל תגלו להם שאתם מכירים אותי. יש להם עותקים של רישיונות ואני חייב להם ארבעה כלי נשק...

במהלך הפגישה עם דח"ש והרכיזים, הועלו כמה רעיונות וכיווני פעולה ובדיוק כשעמדתי לעזוב, נשמעה דפיקה בדלת, נכנס חייל מל"וז ואמר, "יש כאן מישהי שרוצה להיכנס לדבר איתכם". דח"ש ניחש למי הכוונה והחל לצחוק "זו המכשפה" אמר, "וואלה, היא כאן מהבוקר... רוצה להיפגש... אתה יודע, ממילא אין לנו שום קצה חוט, של ממש! בוא נראה מה יש לה לספר לנו...".

**עכשיו תכניס את היד  
לכיס ותוציא את הנייר  
שהכנסת! הוצאתי,  
פתחתי ובנייר היה סוכר!  
אף לא גרגר אחד של אורז**

כשנכנסה, הצענו לה לשבת, אך היא עמדה ליד הדלת ובקול בוטה, כמעט מצווה אמרה, "תקשיבו לי! זה שאתם מחפשים אותו - הוא לא מפה וגם לא משכם. הוא מטול-כרם! אבל לא מהעיר עצמה, אלא מכפר על ידה. שם אתם צריכים לחפש! זהו. זה מה שרציתי להגיד לכם", ופנתה לצאת.

דח"ש חיך אליי, הוציא כמה צילומים שהיו במגירת שולחנו ופנה אליה, "אנחנו כבר יודעים מי זה. אני לא אגיד לך מי, אבל זה אחד מאלו. אם את מכשפה כל כך טובה, נראה אם את יודעת במי מדובר!"

התבוננה ארוכות בצילומים, מקרבת ומרחיקה כל אחד מהם, ממלמלת משהו ופסקה, "אף אחד מהם! אם אתם באמת חושבים שזה מישוהו

בדעתו לתת לנו אישור, לשחרר עצור המודה שיש לו נשק?

למוחרת היום, אבו'ג'ומעה חזר עם אשתו, נושא שק על כתפיו. החבלן של מג"ב בדק את השק ומצא בו ארבעה כלי נשק: שניים תקינים, במצב מצוין, אחד נראה טוב, אך לא כל כך תקין והרביעי - גרוטאה של ממש.

## ...וכך מחזקים אותו בכישוף אמיתי...

"תהליך הוצאת הרישיון" לקח זמן רב, אך בינתיים אבו'ג'ומעה ואשתו המכשפה הפכו למשתפי פעולה ועזרו לנו מאוד.

כעבור כעשר שנים, 1986, אני ראש היחידה בשומרון באחת התקופות הסוערות ביותר שם. כל יום פיגוע - נגד יהודים, נגד אישים פלשתינאים (ביניהם גם ראש עיריית שכם) ונגד משתפי פעולה. המצב היה בכי רע! עבדנו לילות כימים וללא שום פריצת דרך.

**תקשיבו לי! זה שאתם  
מחפשים אותו - הוא לא  
מפה וגם לא משכם. הוא  
מטול-כרם! אבל לא מהעיר  
עצמה, אלא מכפר על ידה.**

באותו בוקר היה ניסיון לחסל את ראש עיריית ג'נין והגעתי לישיבה בנפת ג'נין. בעודי בכניסה לבניין הממשל, ראיתי את המכשפה שקמה מספסל ההמתנה, מיהרה אליי וללא אמירת שלום או איזושהי ברכה אמרה לי, "אני יודעת שאתה מוטרד. כשנכנסת, אפילו לא ראית אותי, ראית אותי רק כשקמת". חייכתי אליה, פטרתי את עצמי בכמה מילות תודה ונימוסין, ביקשתי שתמסור ד"ש לבעלה והתקדמתי לכיוון המדרגות. היא הלכה בעקבותיי ואמרה, "אל תדאג... יש לי פיתרון לכל מה שמטריד אותך. אל תדאג!"



# מי צריך מרגלים?

## כישלון מדמם באזור הדמדומים

דר' אבנר ברנע, לשעבר בכיר בשב"כ, המרכז לחקר הביטחון הלאומי באוניברסיטה חיפה

היה מונופול של גופים ממשלתיים באיסוף המידע ועיבודו. להם הייתה גם גישה בלעדית למאגרי מידע ממלכתיים, כמו מאגרי טביעת אצבעות וזיהוי פנים. אולם, בתחום האזרחי פותחו יכולות גבוהות, שבאמצעות מיקור מרשת האינטרנט, "עושות את העבודה", אולי אפילו טוב מהגופים הממלכתיים! לכן, נשמעה טענה חמורה (בדו"ח החוקר המיוחד רוברט מולר) כנגד המודיעין האמריקאי - על האיחור בזיהוי ההתערבות הרוסית בבחירות לנשיאות ארצות הברית ב-2016, כאשר המידע על כך היה זמין ב-WikiLeaks ובמדיה החברתית. אך ה-FBI עלה על כך באיחור, בגין חוסר מיומנותו ב-OSINT והמתין למודיעין חשאי, שהגיע באיחור ניכר. ג'יי (JEH) ג'ונסון, מזכיר המשרד להגנת המולדת, אמר כחודש לפני הבחירות בהקשר זה, "המידע על המבצע הרוסי היה במדיה החברתית ואנחנו רק התחלנו לראות זאת".

**נראה כי האתגר העכשווי של ארגוני המודיעין הוא להתמודד עם המהירות באיסוף והאיכות של המידע מ-OSINT**

למשלות אין כבר יכולות בלעדיות כפי שהיו להן. לדוגמה, איסוף באמצעות לוויינים, שקמה לו תחרות עזה מצד לוויינים מסחריים, שמאות מהם משוגרים לחלל על ידי חברות מסחריות המציעות את שירותיהם במחירים סבירים לכול. כיום, לשחקנים לא ממשלתיים

בהתנדבות, הוביל לאיסוף אלפי תמונות ומסמכים אחרים, לפני שחלק מהתוקפים הורידו אותם מהרשת ביוזמתם, מחשש שייתפסו. עד חודש מרץ 2021, העבירו אזרחים ל-FBI יותר מ-270,000 מסמכים דיגיטליים. בדרך זו, זוהו ונעצרו מאות משתתפים הנמצאים בשלבים שונים של העמדה לדין.

### מלאכת הזיהוי והאיתור עברה להמונים

לפנינו מוצגות הפנים החדשות של עולם האיסוף הגלוי (- Open Source Intelligence OSINT). עד לאחרונה, זיהוי פושעים ואויבים



רוברט מולר - איחור בזיהוי (ויקיפדיה)

בשישה בינואר 2021 פרצו תומכי הנשיא דונלד טראמפ לגבעת הקפיטול בוושिंगטון, בניסיון לסכל את העברת השלטון לנשיא הנבחר, ג'ו ביידן. ההמון איים על הנציגים הנבחרים של ארצות הברית, הרס רכוש ופגע ביותר ממאה אנשי משטרה. חמישה אנשים נהרגו, כולל שוטר אחד. זו הייתה ההתקפה הראשונה בהיסטוריה האמריקאית על מעוז הדמוקרטיה - גבעת הקפיטול. רק מספר קטן של תוקפים נעצרו במקום, היתר נעלמו במהירות ברחובות וושינגטון ושובו לבתיהם. רבים מהם העלו תמונות וסרטים לרשתות החברתיות כדי ציין את מעורבותם במתקפה.

**המספר הגדול של מתנדי בים העוסקים בתחום זה ברחבי תבל, נותן לעיתים יתרון משמעותי לעיסוק של אזרחים בתחום ה-OSINT על פני ארגוני מודיעין.**

מייד בתום האירוע, החלו אזרחים אמריקאים רבים לאסוף ביוזמתם מידע על התוקפים. הם סייעו ל-FBI לזהות את התוקפים כדי להעמידם לדין. בתוך שעות, "מיקור ההמונים" (Crowdsourcing) של האזרחים, שנעשה



ובתו בבריטניה (שבסופו של דבר ניצלו). הם הצליחו באמצעות גישה למאגרי מידע פתוחים, כגון רישום לטיסות, רישומי סלולר, תמונות מאירועים משפחתיים ועוד - לזהות את שני קציני ה־GRU (המודיעין הצבאי הרוסי) שהרעילו את השניים. מעניין שלפי אותו מידע, אותם שני קציני GRU "ביקרו" קודם לכן גם בישראל!

פרטיים רוסיים שפעלו לצידם, ששיתפו תמונות במדיה החברתית על הפלישה, כאשר נראו צילומי טנקים, כשברקע צילומי תמרוני דרכים באוקראינה.

## הפלת מטוס מלזיה איירליינס...

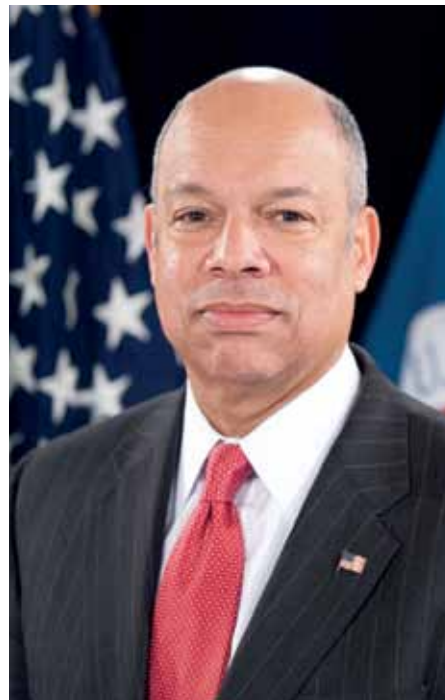
אחד המקרים הבולטים שבו פוענח אירוע ביטחוני משמעותי באמצעות מיקור המונים היה הפלת טיסה 17 של "מלזיה איירליינס" ב־2014, מעל אוקראינה, שבה נהרגו 298 נוסעים ואנשי צוות. רוסיה הכחישה את מעורבותה באירוע והאשימה במעשה את השלטונות האוקראיניים. באמצעות מידע גלוי שהושג ממיקור המונים, וזוהי שהיה ב־Youtube ובאינסטגרם, גילו אלה, המכונים לעיתים "עכברי OSINT", שהטיל המיירט הועבר מרוסיה לכוחות רוסיים שפעלו באוקראינה, ואפילו הצליחו לזהות את היחידה הרוסית ששיגרה את הטיל. עוד מקרה מעניין הוא זיהוי פעילים ניאונאצים שיצרו מהומות בשרלוטסוויל, בוורג'יניה ב־2017. ב־2018 הצליחו מתנדבים שהתגייסו לפענח את ניסיון ההרעלה של העריק הרוסי סרגיי סקריפל

וגם לבודדים - יש יכולות לאסוף ולעבד מידע, לעיתים אף ביתר קלות מארגונים ממשלתיים. לרבים בעולם יש טלפון סלולרי, באמצעותו ניתן לצלם ולהעביר מיידית מידע מכל מקום. כחצי מהעולם מחובר אונליין לאינטרנט ויכול להעביר OSINT מיידית. לפי דו"ח מ־2019, בכל יום נשלחות כ־500 מיליון הודעות טוויטר ומועלות לפייסבוק כ־350 מיליון תמונות! הניתנות לאחזור. בנוסף, קמים גם ארגונים ללא מטרת רווח, המכנים את עצמם כ"ארגוני מודיעין עבור אנשים" או "קהילה פתוחה לחובבים לצורך איסוף ושיתוף במידע". לדוגמה, ארגון בשם Bellingat.

דוגמה מרתקת ליכולות של מיקור המונים, בניטור אירועים חשובים בעולם, לעיתים עוד לפני ארגוני מודיעין, הוא "האביב הערבי" במצרים. ברשתות החברתיות (המדיה החדשים) היה הרבה מאוד מידע על המתרחש, כולל האיום המשמעותי על מעמדו של נשיא מצרים, בשעה שהעיתונות (המדיה הישנים) פיגרה במעקב אחרי האירועים, שלא לדבר על ארגוני המודיעין של ארצות המערב. תמונות מלוויינים מסחריים הראו את התפשטות המחאה, בתוך קהיר בעיקר, אך גם בערים אחרות.

כאשר פשטו כוחות מיוחדים אמריקאיים בחשאי על ביתו של אוסמה בן־לאדן בפקיסטן, במטרה לחסלו ללא ידיעת שלטונות פקיסטן, צייצו מקומי בטוויטר דיווח על הרעש שהוא שומע, וכן על התרסקותו של אחד המסוקים בזמן הנחיתה. למזלם של האמריקאים, הפקיסטנים לא ניטרו מידע זה בזמן אמת.

## הטיל המיירט הועבר מרוסיה לכוחות רוסיים שפעלו באוקראינה, ואפילו הצליחו לזהות את היחידה הרוסית ששיגרה את הטיל



ג'יי גונסון - המדיה החברתית הקדימה את ה-HLS

מקרה אחר הוא הפלישה הרוסית לאוקראינה ב־2014. מידע חשוב על התקדמות הפלישה הגיע דווקא מחיילים רוסיים ומכוחות

**שני המחבלים נתפסו לאחר שמשטרת בוסטון פנתה לאזרחים בבקשת סיוע ואחד מהם זיהה אותם נכנסים ליאכטה כדי להתחבא בה ושם נתפסו**

סקרנים רבים, הפועלים בהתנדבות, הם בעלי יכולות טכנולוגיות גבוהות של חיפוש וכניסה למאגרי מידע באינטרנט. יש להם עניין לחשוף פרשיות ולעקוב אחרי התפתחויות שונות, כדי לזהות כוונות ויכולות של ה"רעים". לאמיתו של דבר, ה־OSINT פתוח לכל אחד, אך יש צורך בכישורים מיוחדים כדי למצוא מידע מעניין. היכולות של הפעילים ב־OSINT כוללות גם שימוש בכלים שונים הנמצאים ברשת, המסייעים בעבודה זו. לדוגמה, במקרה המטוס המלזי, הצליחו באמצעות שימוש בתוכנה בשם Sun Calc, המודדת את הצל שמטיל צילום שנעשה באור יום, לזהות את השעה המדויקת שבה נשלח הטיל שהפיל את מטוס הנוסעים.

חשוב לציין שמתרחשות גם לא מעט טעויות בשימוש ב־OSINT. לדוגמה, בפיגוע מרתון בוסטון ב־2013, שבו נהרגו שלושה בני אדם ונפצעו כ־260, המשטרה וה־FBI גיששו באפלה באשר לזהות המחבלים. מתנדבים שחיפשו מידע ברשתות החברתיות הצביעו על מספר חשודים והתחיל מצוד אחריהם. בדיעבד, התברר כי המידע היה מוטעה. שני המחבלים נתפסו לאחר שמשטרת בוסטון פנתה לאזרחים בבקשת סיוע ואחד מהם זיהה אותם נכנסים ליאכטה כדי להתחבא בה ושם



OSINT. ראשת קהילת המודיעין האמריקאית (DNI) הביעה עניין ברעיון זה וה־CIA וה־NSA מבטיחים כי לא יתנגדו.

העיסוק ב־OSINT מחייב הסדרה כדי לשפר את היכולות לאסוף מידע ולעבד אותו, וכדי להקטין טעויות ותוצאות שליליות אחרות, בעיקר בתחום האתי. קיימות כבר סדנאות ללימוד מקצועי ומעמיק של ה־OSINT, כולל התייחסות לנושאים אתיים וכיצד להתמודד איתם. צפוי כי ה־OSINT ימשיך להתפתח במהירות. גם סין נכנסת לנושא באופן רציני ומפתחת יכולות איסוף גלוי ברמה גבוהה, וגם מפעילה לוויינים מסחריים כדי למכור שירותים כאלה, לאחר שזיהתה את הביקוש הגבוה. נראה כי האתגר העכשווי של ארגוני המודיעין הוא להתמודד עם המהירות באיסוף והאיכות של המידע מ־OSINT. מי מהם ירים את הכפפה?

סטודנט מקומי, שהשתמש בתוכנה חשוכה לזיהוי פנים, הצליח להכין בקלות רשימת תמונות וזיהוי פרטי המצולמים של כ־6,000 ממשתתפי המהומות, והעלה זאת לרשת האינטרנט. כמובן שה־FBI מיהר להשתמש במידע זה...

מהפכת ה־OSINT היא כאן כדי להישאר ולהתפתח במהירות. רשת האינטרנט ממשיכה להיות יעד לחיפוש מידע וגם לתוכנות שונות היכולות לסייע בתחומים הקשורים לכך, כמו השדות הפופולריים כל כך של זיהוי פנים או ניתוח אתרים המגיעים מצילומי לוויין.

**עד חודש מרץ 2021,  
העבירו אזרחים ל־FBI  
יותר מ־270,000  
מסמכים דיגיטליים**



ג'ו ביידן - ספתח ללא תקדים בתחילת הקדנציה

\* הרעיון שבבסיס מאמר זה נמצא בספרו של החתום מעלה, "We never Expected That: A Comparative Study of Failures, in National and Business Intelligence", שיצא לאור בארצות הברית בספטמבר 2021, בהוצאת Lexington Books.



הם נתפסו. היה גם מקרה שמומחה אמריקאי ל־OSINT טען שזיהה בסין מתקן סודי תת־קרקעי, היכול להכיל כ־3,000 טילים בין־בשתיים, אך בדיקה מעמיקה שבוצעה בקהיליית המודיעין האמריקאית לאחר שהמידע פורסם בעיתון "ושינגטון פוסט" הראתה שהמידע היה מוטעה.

## מיקור המונים ככלי עבודה של הממסד

ברשת האינטרנט ישנן תוכנות שכל אחד יכול להשתמש בהן לסיוע בזיהוי פנים, אך יש גם תוכנות שבאמצעותן ניתן למנוע זיהוי פנים. וכך, כאשר מחפשים אדם (לדוגמה חשוד) ניתן לזהות אותו באמצעות אותן תוכנות שבעבר היו רק ברשות ארגונים ממלכתיים. לעיתים קרובות, מיקור המונים, שבו שותפים כה רבים ברחבי העולם, נותן יכולות שאין ברשות ארגונים ממלכתיים. באמצעות מחקר שבוצע במיקור המונים נודע כי התוכנות לזיהוי פנים מדויקות יחסית לגבי אנשים בעלי גוון עור לבן, אך לגבי אלה בעלי גוון עור שחור - הן פחות יעילות

המספר הגדול של מתנדבים העוסקים בתחום זה ברחבי תבל, נותן לעיתים יתרון משמעותי לעיסוק של אזרחים בתחום ה־OSINT על פני ארגוני מודיעין. מכאן עולות כמה המלצות אפשריות. אחת היא שממשלות צריכות לעשות שימוש ביכולות אלה של אותם "עכברי OSINT", היכולים לסייע אם רק יבקשו מהם. ואכן, ה־FBI לא מהסס להשתמש במידע היקר שהם מעבירים לידיעתו. מאידך גיסא, יש להביא בחשבון כי ביכולתם של "עכברי ה־OSINT" לגלות פעולות שליליות של ממשלות, כלפי מדינות אחרות או כלפי אזרחים שלהן, והעובדה שאנו חיים בעולם שקוף רק מסייעת בכך.



דונלד טראמפ - המעריצים תקפו את הגבעה הלא נכונה

כבר שנים רבות יש הטוענים שקהילות המודיעין בעולם עדיין לא מזהות את היתרונות העצומים של OSINT ומאובות יתר על המידה באיסוף ממקורות חשאיים, שכנראה, לא "מספקים את הסחורה" לעיתים מזומנות. לשם כך, יש צורך בהתמחות עמוקה ב־OSINT, שלא קיימת בדרך כלל בארגוני המודיעין. לכן, עולות הצעות בארגוני מודיעין בעולם להקים ארגונים ייעודיים ל־

באופן מהותי. מי היה יודע על כך אם הדברים לא היו מתפרסמים ברשת האינטרנט? לאחר המהומות נגבעת הקפיטול בשישה בינואר,





דומה מאוד באופייה וברוחה למחלקת הבקרה של אמ"ן. טנט ביקש אנשים "מאזור חיוג אחר" שייצרו למקבלי ההחלטות חוסר נוחות שיטתי. גם בחירת השם נועדה לבדלו ולשוות

# ה-11/9 והתא האדום של ה-CIA\*

אלוף-משנה (מיל') ד' - ראש מחלקת הבקרה באמ"ן

**בעידן שבו המלחמה בטרור הלכה ונחלשה, והקברניט הוצף במידע רב, גם המשאבים והקשב המופנים לעשיית התא עמדו בסכנה.**

לו דימוי חתרני. הצוות, שהוקם באופן חפוז בתחילה, עסק רק בסוגיות טרור, וכלל מספר מצומצם של אנשים, שחלקם אינם חוקרי מודיעין מהשורה. הוא מוסד בהדרגה, התרחב לכדי תריסר חוקרים, והחל להתקבל בקהילה ולהתאים את תוצריו לצרכים ואף לקנות לעצמו מעמד בתוך הסוכנות.

## כישורי ניתוח גבוהים וגמישות מחשבתית

על פי החוקר האמריקני מיכה זנקו, בחירת האנשים לעבודה בתא היא בררנית ומכוונת לבעלי כישורי ניתוח גבוהים וגמישות מחשבתית, אך גם צנועים ובעלי יכולת לשיתופי פעולה. תפיסת ההפעלה היא של שירות ברוטציות משתנות. כלומר, הצוות בנוי אומנם מגרעין קבוע, אך משאיל חוקרים ממערך

**פטראוס, היידן ומורל, וגם בדרג מקבלי החלטות ובהם הנשיא בוש ושר ההגנה גייטס - תמכו ברעיון והעידו שקראו באדיקות כל נייר של התא.**



ג'ורג' טנט - מקים התא האדום

המערכת לא חיכתה להנחיה זו. יומיים בלבד אחרי אירועי ה-11 בספטמבר 2001, הקים ג'ורג' טנט, ראש סוכנות הביון המרכזית, את יחידת "התא האדום" של ה-CIA. התארגנות זו

מחלקת הבקרה המודיעינית באמ"ן (ומקבילותיה במוסד ובשב"כ) נתפסת כדוגמה ייחודית להטמעת תהליך אתגור בממסד המודיעיני. במקרה הצבאי מדובר בישות השורדת זה כחמישה עשורים. ועדיין, יש מי שרואים בתצורת התארגנות זו "כיוצא מן הכלל - שאיננו מעיד על הכלל", קרי, דפוס עשייה חריג, הן ברמה הבין-לאומית והן בדוגמאות חוצות מגזרים (ציבורי, פרטי ואקדמי), שיש לפיכך לתהות על קנקנו ולראות אם אינו אנכרוניסטי.

בחינה של מקורות הרעיון וביטוייו מגלה כי הדבר אינו מדויק. דוגמה בולטת לכך היא קהילת המודיעין האמריקני, שאותה נוח לציין הודות לדיון הפומבי הנגיש בענייניה ולהתייחסויות הענפות לה במחקר ובכתובים.

## ה-11/9 כמחולל שינוי מחשבתי

הרעיון של אתגור הערכתי-שיטתי הוא בעל מקורות עמוקים יותר בתהליכי קבלת ההחלטות האמריקנית, וידע ממספר תחנות התייחסות בעשורים האחרונים של המאה העשרים, שלא נפרטן כאן. עם זאת, עד תחילת שנות האלפיים, הביטוי הארגוני עלה בעיקר במתכונת אדי-הוקית (צוותים נקודתיים לתקיפת הערכות מובילות).

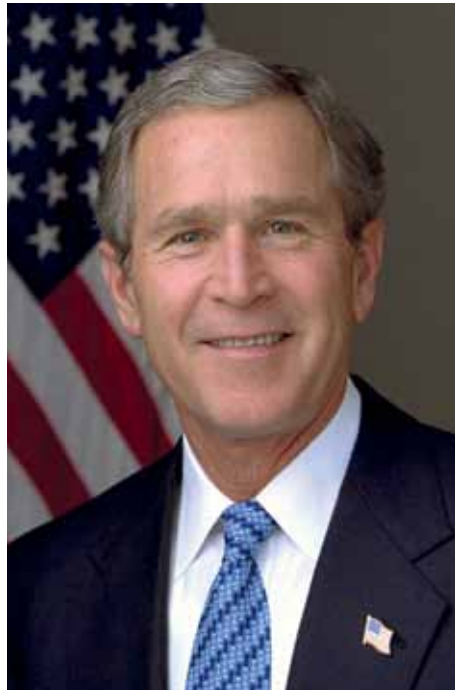
נקודת השינוי בחשיבה ובפרקטיקה של הבקרה המודיעינית בארצות הברית אירעה סביב אירועי ה-11/9. חוק הרפורמה למודיעין משנת 2004, שריכז את לקחי הכשל המודיעיני בעניין, קבע כי על מנהל המודיעין הלאומי (DNI) לוודא כי רכיבי קהילת המחקר המודיעיני מיישמים גישות של "מודיעין אלטרנטיבי" - כאשר כוונת המחוקק הייתה במפורש לנוהג של צוות אדום מודיעיני.



הם רצו את הטלטול המחשבתי הזה. בתוך כך, הם קיבלו את הרעיון שגם אם מספר רב של

**נקודת המוצא בעבודת התא נשענת על רעיונות יותר מאשר על עובדות, מה שמאפשר לו יותר חופש "לצאת מהקופסה".**

תוצרים אינם "פוגעים", די במעט התוצרים שכן חידדו את החשיבה, המיוצרים בפרקטיקה שכזו כדי להצדיק את קיומה ואת היצירתיות שבה. מעבר לכך, קיימת הסכמה כי הטמעת תרבות החשיבה האלטרנטיבית, האדפטציה של הגוף לתחומים ולעיסוקים נוספים והתמיכה הרצופה של ראשי הסוכנות במיזם - יצרו שינוי חשוב בהוויית המחקר המודיעיני.



ג'ורג' בוש הבן - תמיכה חזקה בתהליך

התרחבות השימוש ברעיון הניתוח האלטרנטיבי ביחידות המחקר, מפקיע מהתא האדום מעט מההילה ומהלגיטימציה שלו. על פי משקיפים חיצוניים, כעשור לאחר הקמת התא האדום הוא היה בסכנת סגירה. קשה היה למצוא מחליפים לאנשי התא, בין היתר מכיוון ששירות בו לא נתפס כדבר הטוב ביותר למסלולי קידום. בעידן שבו המלחמה בטרור הלכה ונחלשה, והקברניט הוצף במידע רב, גם המשאבים והקשב המופנים לעשיית התא עמדו בסכנה.

**טנט ביקש אנשים מאזור חיוג אחר" שייצרו למקבלי החלטות חוסר נוחות שיטתי**

ועדיין, ומנגד, מהעדויות שאסף זנקו, רוב הצרכנים - ברמת ראשי סוכנויות בולטים בעשורים האחרונים, למשל, פטראוס, היידן ומורל, וגם בדרג מקבלי החלטות ובהם הנשיא בוש ושר ההגנה גייטס - תמכו ברעיון והעידו שקראו באדיקות כל נייר של התא. גם אם חלקם ראו בניירות אלה סוג של "מדע בדיוני",

מדרגים בכירים, אלא פעמים רבות מגורמי עבודה מקבילים ביחידות המחקר.

**נקודת השינוי בחשיבה ובפרקטיקה של הבקרה המודיעינית בארצות הברית אירעה סביב אירועי ה-11/9**

מהתייחסויות פומביות אחרות עולה תמונה של ארגון אוונגרדי במהותו. נקודת המוצא בעבודת התא נשענת על רעיונות יותר מאשר על עובדות, מה שמאפשר לו יותר חופש "לצאת מהקופסה". חומרי ספרות מקצועית ופוליטית הם מקור איתן לכתיבה העצמאית, בעולם שבו אנשים ממעטים לקרוא או אינם נושאים עימם זיכרון היסטורי. התא עצמו מורכב מגרעין מצומצם של מומחים בעלי רקע רבת-חומי, ולפיכך בהגדרה, הם עוסקים גם בזירות שבהן אין להם כל מומחיות היסטורית. בהמשך לכך, נוקט התא גם בגישות אלטרנטיביות ומנוגדות ל"חוכמה המקובלת", ובתקיפה של בעיות בכלים אחרים. הייחודיות באה לידי ביטוי גם באופן הגשת התוצר. כך למשל, מסופר כי התא הגיש פעם דו"ח הערכה בתצורת מכתב של מנהיג לבנו... עוד יתרון חיוני הוא שרשרת האישורים הקצרה של התא לתוצריו, בניגוד להיררכיית אישורי המסמכים והתיאומים הבין-קהילתיים הנהוגה במודיעין האמריקני, היכולה לפגוע בחדות ובבהירות המסר הרגיל.

**האם ניתן לקבוע כי עבודת התא האדום מועילה?**

באופן דומה, לחלק ניכר מעבודת המודיעין, ובפרט בסוגיות של מודיעין אסטרטגי, אין לכך מבחנים חד-משמעיים. אבל בצד ההערכה לתרומתו, קיימת בעניין זה גם ביקורת (מנומסת) על הפרייקט. חלק מהמומחים רואים בתוצרים של התא האדום בעיקר פרובוקציות. אחרים חשים כי הרבה מהתוצרים של התא נטולי המלצות או הכוונה לפעולה. במובן זה, יש הגורסים כי גם אלה לא יוצרים תחושת אינחת של ממש. בה בעת, ניכר כי גם עצם



גראונד זירו - כיום יש שם מזיאון וסירורים מודרכים

\* המאמר לקוח מספר המצוי כיום בתהליך כתיבה, העוסק במעשה, בתאוריה, בהיסטוריה ובעתיד מחלקת הבקרה באמ"ן





דגל הממלכה הדנית

# שירותי המודיעין של ממלכת דנמרק

דר' שולי בינה

**קהילת המודיעין הקטנה של דנמרק מורכבת משני גופים: המודיעין הצבאי (Danish Defense Intelligence Service) המכונה, על פי ראשי התיבות בדנית, FE, ולצידו שירות המודיעין והביטחון Danish Security and Intelligence Service, המכונה בפי כול על פי ראשי התיבות בדנית, PET.**

מציונות. הכוחות המזוינים מקפידים על איכות ומקצוענות, ומצוידים במיטב הטכנולוגיה המערבית. בדנמרק קיימת חובת התייצבות ורישום לכל אזרח, אם כי רק מעטים נקראים לשירות בפועל. אלו עוברים אימון בסיסי ועשויים להיקרא לשירות לעת חירום.

הנוכחות הצבאית הדנית במסגרת הבריתות השונות באזורי מתיחות בעולם, מאפשרת איסוף מודיעין ייחודי מאזורים אלה, בשיתוף עם בעלות בריתה. כך באמצעות כוחות היבשה בעיראק, אפגניסטן ומאלי, כאמור, כך גם במדינות הבלקן וכך עם נוכחות ספינות הצי הדני בים התיכון. זאת אף זאת, במסגרת ההסכמה שהושגה עם סוריה לפירוק הנשק הכימי, הוביל הצי הדני את תהליכי הפינוי והשינוע של החל"ך (חומרי לחימה כימיים) הסורי. כל אלה מאפשרים זווית מבט ייחודית ורחבה לאיסוף המודיעין. כיום, מוביל הצי הדני את כוחות הסיור הימי האירופאי במצרי הורמוז.



משכנו של הארגון בקופנהגן

**היחידה מתאמנת בחילוץ בני ערובה מידי מחבלים או אנשי פשע מאורגן, מבצעת מעצרים בסיכון גבוה**

כאורחת המדור, אתמקד בשירות ביטחון הפנים ואגע באתגרים המאיימים על החברה הדנית, על אדמתה. כמדינה דמוקרטית, הדוגלת בחופש הפרט ובשוויון מוחלט - מגדרי ודתי, המעניקה שירותי בריאות וחינוך לכל אזרחיה, דנמרק מהווה אבן שואבת לפליטים ולמהגרי עבודה, וכן לקבוצות אתניות המתנגדות לערכים הדניים, ולאנשים הלוטשים עין לעושרה של המדינה ולתנאי החיים הנוחים שהיא מציעה לאזרחיה ולתושביה.

למוקד התעניינות, בעיקר מצד סין, בשל האפשרות לחשיפת אוצרות טבע, כגון אבנים יקרות ואנרגיה. כמו כן, דנמרק שותפה, לצד ארצות הברית וקנדה, בהגנה על האינטרסים האסטרטגיים של המערב באזור הארקטי, מול רוסיה. הצי המלכותי הדני, המבוסס על פריגטות וכוחות עזר, מגן על גבולות הממלכה בים הצפוני.

המודיעין הצבאי מלווה את הכוחות המוצבים מחוץ לדנמרק במסגרת הבריתות עם בעלות הברית האירופיות, בריטניה, ארצות הברית והאום. כוחות דניים מוצבים באפגניסטן (עד לאחרונה), מאלי ועיראק. המודיעין הצבאי הדני עוקב אחר ניסיונות רוסיה להפגין נוכחות בים הצפוני, וכן משגיח על גבולות הממלכה ממערב וצפון מערב, כולל על איי פארו וגרינלנד הכפופים לכתר הדני.

הצבא המקצועי הדני קטן בהיקפו (בסביבות 15,000 איש) ונתון לאורך השנים במגמת צמצום סדר הכוחות, אך תוך שימת דגש על

בשנים האחרונות, לנוכח התחממות הכדור והמסת הקרחונים, הפכה גרינלנד הענייה

היסטורית, האוכלוסייה הדנית הייתה הומוגנית, בשפה, בתרבות ובהשתייכות



PET שהגדיר את סמכויות הארגון לגבי איסוף מידע על אישים וגופים. הוועדה הפרלמנטרית הוחלפה ב"מנהלת בקרת המודיעין" כגוף עצמאי בתוך הפרלמנט, אך הנתונה גם לבקרה של משרד המשפטים, מבקר הפרלמנט, בתי המשפט ונציב הקבילות של המשטרה. בעוד המחלקה המשפטית של הארגון פועלת בתוך הארגון, כדי להבטיח פעילות במסגרת הסמכויות שבחוק, ומסייעת לגופי הבקרה.

## ייצוב והרגעה

בראש הארגון עומד מאז ינואר 2016 פיין בורק אנדרסן Finn Borch Andersen, שלא בא מעולמות הביון, אלא כמשפטן מוערך שצמח במערכת המשפט ומילא תפקידים בכירים במשטרה. אנדרסן פעל לייצוב והרגעת הארגון, לאחר ששניים מקודמיו פרשו בנסיבות בעייתיות.

**משם פנה המחבל לבית הכנסת של קופנהגן ושם רצח בירי מטווח קרוב את דן אוזן ז"ל, מאבטח מתנדב של בית הכנסת,**

האחד, **Jacob Scharf**, נאלץ לפרוש לאחר שהתגלה כי מנע ממחוקקת בכירה מן הימין ביקור ברובע כריסטיאניה. רובע ציורי זה מגדיר את עצמו כ"מדינה חופשית". המשטרה הדנית נמנעת מכניסה אליו, על אף שהוא בעייתית ועתיר סמים ומהגרים, כולל מארצות אסלאמיות. מדיווחי עיתונות, שארף נקט אמצעים שנויים במחלוקת, ובהם "הצצה" ליומניה של המחוקקת. הוא אומנם הכחיש זאת, אך נאלץ לפרוש (לאחר פרישתו הקים חברה לשירותי מודיעין ואבטחה, בשם Certa, ולאחרונה הורשע בעבירות צנזורה ונידון לארבעה חודשי מאסר). השני, **Jacob Henningsen**, לקח על עצמו את האחריות על מחדל פיגועי פברואר 2015 ופרש, ובהמשך מצא את עצמו במשרד החוץ הדני.

## הטרור האסלאמי

מאז פיגועי ה-11 בספטמבר 2001, הפך הטרור האסלאמי לאיום מרכזי על הממלכה. ה-PET קיבל תוספת תקציבים, לבחון ולסכל איומי פיגועים בדנמרק לצד הרחבת שיתופי



הסמליל של ארגון ה-PET



פיין בורק אנדרסן, ראש הארגון הנוכחי

לכנסייה הלותרנית של דנמרק. הצטרפות דנמרק לאיחוד האירופי פתחה את גבולותיה להגירה ממדינות מזרח ומרכז אירופה, בעיקר לסטודנטים ומהגרי עבודה, המהווים כיום כמעט שליש מכלל הזרים במדינה. בעשורים האחרונים הגיעו פליטים ומהגרים גם ממדינות מוסלמיות: טורקיה, עיראק, סוריה, אפגניסטן וסומליה. דנמרק, בשונה משכנתה שוודיה, אינה ממחרת לקלוט ולאזרח פליטים ומהגרים. גם לאחר שנים של תושבות בממלכה, על המהגר לעבור מבחני שפה והיסטוריה ולהוכיח דבקות בערכי המדינה. כיום, מהווים המוסלמים כארבעה וחצי אחוזים מאוכלוסיית המדינה, המונה כחמישה מיליון ושמונה מאות אלף תושבים, וכחמישה וחצי אחוזים מאוכלוסיית בירת הממלכה, קופנהגן.

## שירות המודיעין והביטחון

הארגון הביטחוני-משטרה, המפקח על ביטחון הפנים, כולל האתגרים הנגזרים מההגירה פנימה - הוא ה-PET. כגוף ביטחון ומודיעין עצמאי, נוסד הארגון בשנת 1951 מתוך מחלקת מודיעין שפעלה במסגרת המשרד לביטחון לאומי בתקופת המלחמה, ונדעה בשם לשר המשפטים הדני, ובמקרים מיוחדים גם לראש הממשלה.

**מאז פיגועי ה-11 בספטמבר 2001, הפך הטרור האסלאמי לאיום מרכזי על הממלכה**

וכך הוא מגדיר את משימתו העיקרית: "לזהות, למנוע, לחקור ולפעול כנגד כל איום על חירותה של החברה הדנית, משטרה הדמוקרטית וביטחונה".



לצורך מידע. כמו כן, אותרה גם פעילות סיביר וגניבת טכנולוגיה. עוד פועל ה-PET למניעת פרוליפראציה, רכש בלתי חוקי של רכיבים דו שימושיים, במסווה תעשייתי תמים, לטובת מדינות המפתחות בחשאי נשק להשמדת המונים. סין ורוסיה הן יריבות מוכרות המקיימות

## דנמרק מהווה אבן שואבת לפליטים ולמהגרי עבודה, וכן לקבוצות אתניות המתנגדות לערכים הדניים

איסוף מידע רבי-היקף בהתפתחויות פנימיות ופוליטיות, אולם הן גם שותפות סחר מרכזיות. תנועת הנוסעים והתיירים הענפה מאתגרת את המעקב, וממחישה את הצורך במודיעין איכותי. בתחומים אלה מתקיים שיתוף פעולה עם מדינות ידידות.

## אבטחת אישים ומתקנים

יחידה זו אמונה על אבטחת בית המלוכה, המלכה עצמה, יורש העצר ובני המשפחה האחרים, ראשת הממשלה ופרלמנטרים בסיכון, וכן כמה שגרירים זרים. ביקורי אישים, בעיקר של ראשי מדינות זרות בדנמרק, מאובטחים על ידי אנשי ה-PET. מאבטחים אלה מצטרפים לביקורים רשמיים בחוץ לארץ של ראשי השלטון הדני. אנשי יחידה זו, ובעיקר יחידה הנקראת גאמא 10, עוברים אימונים מיוחדים ויש להם ניסיון קרבי צבאי.

## הכוחות המזוינים מקפידים על איכות ומקצוענות, ומצוידים במיטב הטכנולוגיה המערבית

כשם שדנמרק עצמה היא מדינה קטנה, אך משמעותית במערך האסטרטגי של אירופה ושל נאט"ו, כך גם שירות הביטחון שלה. ה-PET הוא ארגון קטן ומהודק, החותר למצוינות ומתמודד עם אתגר הפעילות בין שני קטבים: הוא יעיל, איכותי וחשאי, אך בה בעת הוא שקוף ונתון לביקורת ממשלתית, פרלמנטרית וציבורית, ותחת מגבלות חוק שמירת זכויות הפרט.



מתאמנת בחילוץ בני ערובה מידי מחבלים או אנשי פשע מאורגן, מבצעת מעצרים בסיכון גבוה, ובמקרים רבים פועלת במשולב ובתיאום עם יחידות מובחרות צבאיות. ליחידה זו יש קבוצה מיוחדת המשמשת כצוות משא ומתן.

## מחקר טרור

ב-2007 הוקם בארגון מרכז מחקר וניתוח בנושא טרור. המרכז כולל חוקרים שהתמחו בטרור בתוך הארגון, אך גם מהמודיעין הצבאי, ממשרד החוץ ומהסוכנות הדנית לניהול מצבי חירום. המרכז מפרסם דו"ח הערכה שנתי על האיומים הנשקפים לדנמרק. הדו"ח אינו מסווג והוא זמין ברשת, עימו גם פרסומים נוספים שנועדו לציבור, על תופעת ההקצנה הדתית מוסלמית, על ארגוני האסלאם הקיצוני, על פרשת הקריקטורות על הנביא מוחמד (שפורסמו בעיתון הנפוץ ביותר, Jylands-Posten, ב-2005) ועוד. לדוגמה, הערכת המרכז לשנת 2021 קבעה שהאיום העיקרי הנשקף לדנמרק, מצד תומכי אסלאם קיצוני: אל-קאעידה ודאע"ש, עדיין קיים, הן בתוך הממלכה והן מחוצה לה. הדו"ח גם מפרט איום מצד הימין הקיצוני הדני, שאומנם הוא קטן בהיקפו, אך מסוכן: עיקר הפעילות של הימין הקיצוני הוא בהפצת תאוריות קונספירציה, וכן פשעי שנאה נגד נוכחות מוסלמים ויהודים.

## מודיעין מסכל

אחת המשימות החשובות של הארגון היא למנוע פעולות ריגול וחתרנות בתוך הממלכה, גם בשל מיקומה האסטרטגי של דנמרק בפתחו של הים הבלטי, שהוא נתיב יציאה וכניסה ימי חשוב עבור רוסיה. דנמרק חולשת גם על האי גרינלנד וקרבתו הימית לקוטב הצפוני. מחיקת ביקורת הגבולות של מדינות האיחוד האירופי הופכת אותה ליעד קל לתנועה ולפעילות

## החזון של הארגון הוא: לספק מודיעין מבוסס מחקר ולקיים שירות ביטחון מבצעי בכוננות גבוהה

בכיסוי תיירותי, או עסקי לגיטימי. גורמי מודיעין זרים פועלים לגייס בממסד הממשלתי והעסקי-טכנולוגי - אישים, חלקם "משוטטים",

פעולה מודיעיניים עם מדינות ידידות, כולל ישראל. הארגון פעל להגביר את תחום אבטחת אישים ומתקנים בסיכון.

## גורמי מודיעין זרים פועלים לגייס בממסד הממשלתי והעסקי-טכנולוגי - אישים, חלקם "משוטטים", לצורך מידע

לאחר ההתקפה על השבועון החרפתי הסאטירי "שרלי הבדו", שפרסם קריקטורות על הנביא מוחמד, התקיים בפברואר 2015, במועדון התרבות "קרונדן" בקופנהגן, אירוע למען חופש העיתונות. למרות השתתפותו הגלויה של שגריר צרפת באירוע, לא הוקצתה אבטחה משטרתית מיוחדת, ומוסלמי דני (ממוצא פלשתינאי) תקף והרג את אחד המשתתפים - במאי שוודי. משם פנה המחבל לבית הכנסת של קופנהגן ושם רצח בירי מטווח קרוב את דן אוון ז"ל, מאבטח מתנדב של בית

## עיקר הפעילות של הימין הקיצוני הוא בהפצת תאוריות קונספירציה, וכן פשעי שנאה נגד נוכחות מוסלמים ויהודים

הכנסת, בן לאב ישראלי. המחבל עצמו נורה ונהרג בהמשך הלילה על ידי שוטרים דניים. ההתקפה הביאה, כאמור, לחילופי מפקדים בצמרת ה-PET, להיערכות חדשה של גורמי האבטחה של הארגון, להעצמת השמירה על מוסדות יהודיים, השגרירות, וכן להידוק המעקב אחר גורמים רדיקליים מוסלמיים. כן גברה המודעות הממשלתית לכך שבמקביל למלחמה במזרח התיכון, יצאו גם מוסלמים דנים להילחם לצד דאע"ש. לצד הגברת פעילות המעקב והאמנעה, בשקט ובאופן וללא פרסום, העמיקה המעורבות של ה-PET מול ראשי הקהילות המוסלמיות, כדי להניעם לבלום את ההקצנה המסוכנת, לרבות תוכנית שיקום תושבים רדיקליים שחזרו מעיראק ונעצרו עם שובם.

בצד המבצעי, הארגון מקיים יחידה מיוחדת להתערבות חמושה באירועי טרור. היחידה



# "הלוא תגידו לי מי משלנו אל מלך ישראל" כשמלך ארם חשד כי אחד מאנשיו מרגל...



רבים האירועים של חשיפת מרגלים, הן בארץ והן בעוֹלָם, שניכרת בהם תחושת הפתעה ולעיתים אף חשד שאומת, בקרב גורמי שלטון, מודיעין וביטחון.

רפ"ק עוודד כהן, אמ"ן משטרת ישראל, אוניברסיטת חיפה

שם ומחכים לתקוף אותו. מלך ארם כעס על כך שסודותיו נחשפים ומלך ישראל גילה שהוא מטמין לו מארבים. "ויסער לב מלך ארם על הדבר הזה": "ויסער" (על פי "מצודת דוד") - אחזו רעד כמרוח סערה, "על הדבר הזה" (על פי רש"י) - מיהו מגלה סודו. מלך ארם קרא

**מי שישבו על כס מלכות  
רעוע, השתמשו מאז  
ומתמיד במרגלים, אך יותר  
לצורך ביטחון פנים מאשר  
לאיסוף מידע מחוץ לארץ.**

גיי פולארד, שעבד באגף המודיעין של הצי האמריקני בושינגטון, הוא מרגל שפעל למען ישראל.

בינואר 2020, הופתע השב"כ כאשר חשף שני מרגלים, אשר גויסו בעזה על ידי חמאס ונשלחו לצלם מתקנים ביטחוניים שונים במרכז הארץ, במטרה להעביר מידע על אודות אנשי כוחות הביטחון. הם ניצלו את העובדה שאימם יהודייה כדי לקבל תעודת זהות ישראלית. המרגלים נתפסו בתום מעקב של השב"כ אחר פעילותם בטלפונים הסלולריים שברשותם, שבהם היו כרטיסי סים ישראלים, לצורך העברת תצלומים וסרטונים וידאו למפעיליהם בחמאס.

## ארץ זבת מרגלים וחשד...

בתקופת המקרא ובמזרח הקדום אנו עדים לפרשיות ריגול רבות ולהפעלת מודיעין יומינטי (HUMINT - Human Intelligence). סבורני כי שליטים ומלכים חששו תדיר, כי פועלים בקרבם מרגלים תחת זהות בדויה ובחשאי, כמו למשל, מלך ארם.

בספר מלכים ב' פרק ו', מסופר כי בן הדד מלך ארם, נהג לתקוף את בני ישראל. הוא התייעץ עם עבדיו ואמר להם שהוא יקים את מחנה צבאו במקום נסתר כדי לארוב ליהורם מלך ישראל. עוד נכתב כי "איש האלוהים" שלח שליחים אל מלך ישראל כדי להזהירו לא לעבור במקום הזה, משום שחיילי ארם חונים

במרץ 2020 לכד השב"כ אזרח ישראלי, בחשד כי קיים קשרים עם גורמי המודיעין האיראני. במסגרת הפעלתו כמרגל הוא נתבקש על ידי מפעיליו למסור מידע על אודות אתרים ביטחוניים בארץ. בעת מעצרו, נתפסו ברשותו אמצעי הצפנת מידע חשאיים.

הצמרת הפוליטית והצבאית של סוריה לא שיערה בדעתה כי אלי כהן ז"ל הוא בעצם מרגל ישראלי, אשר במסגרת הפעלתו תרם רבות לצה"ל - במאבקו מול המתקפות הסוריות בתחילת שנות השישים ובחשיפת תוכניות סוריות סודיות כנגד מדינת ישראל, כגון הטיית מי הירדן וחבלה במוביל הארצי. ארצות הברית הוכתה בתדהמה כאשר נתגלה שג'ונתן



אלישע הנביא מקים לתחייה את בן השונמית - ציור מ' 1549 (ויקיפדיה)



המלוכה, בני משפחה ובוגדים מבית, יש להניח כי ככל מודיעין מסכל, לרבות במזרח הקרוב הקדום, כלל פיקוח באמצעות סוכנים סמויים, הלשנות, פיקוח על תקשורת (מכתבים) וחקירת חשודים.

## מודיעין מסכל כחלק מהשיטה

אחד מעיסוקיו המרכזיים של המודיעין המסכל (Counter Intelligence) הוא הלחימה בפעילות ריגול וחתרנות נגד המדינה, כאשר המטרה העומדת לנגד מפעיליו היא להביא לחשיפת מרגלים ולאיתור כלל רשת הריגול והאנשים המסייעים לה במלאכתם. נייטלי (פיליפ נייטלי, המקצוע השני העתיק ביותר בעולם) ציין כי מלכים, בייחוד מי שישבו על כס מלכות רעוע, השתמשו מאז ומתמיד במרגלים, אך יותר לצורך ביטחון פנים מאשר לאיסוף מידע מחוץ לארץ.



שלמה המלך - רשת מודיעין משובחת (ציור של גוסטב דורה - ויקיפדיה)

בתקופה הקדומה ובימינו, הופעלו מרגלים אשר עשו זאת למען עמם במדינות ובממלכות זרות, או שבגדו בעמם מסיבות שונות. מרגלים וסוכנויות ביון קבעו את גורלן של מלחמות ושינו את פני העולם. מסתבר כי שליטים ומנהיגים לקחו בחשבון את האפשרות שכחלק מניהול מלחמות ומפגיעה קשה בריבונות - פועלים כנגדם מרגלים. מעצם חשדם זה, מתבצעות פעולות יזומות שמטרתן להביא לחשיפתם מוקדם ככל שניתן. בהקבלה לעולם הפילי, מנסים עבריינים כל העת לחשוף סוכנים סמויים ומקורות חיים שפועלים כנגדם, ומוסרים ידיעות על אודות פעילותם הפלילית למפעיליהם, על מנת להביאם אל מאחורי סורג ובריח.

הארגון המודיעיני של דוד לא היה משוכלל דיו כדי לגלות את תוכנית מרד אבשלום בנו בשלביה הראשונים. דוד קיבל את הידיעות רק עם פרוץ המרד ועל ידי "המגיד", הוא הסוכן המודיע, שתפקידו היה לגלות פעולות מעין אלו, "ויבוא המגיד אל דוד לאמר היה לב איש ישראל אחרי אבשלום" (שמואל ב, טו, יג).

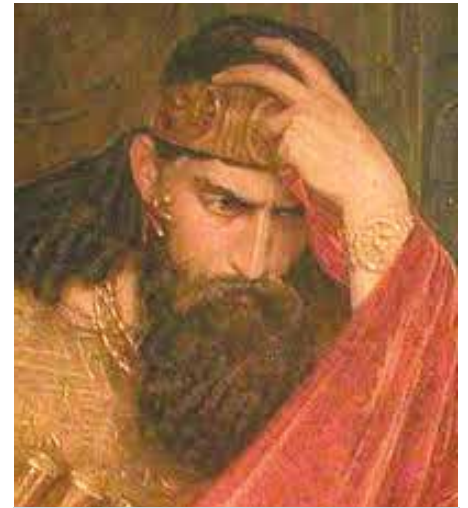


דוד המלך - מודיעין נרפה (פסל של ניקולס קורדייה - ויקיפדיה)

מסתבר כי לשלמה המלך היה מערך מודיעיני קבוע ומשוכלל שהעביר לו ידיעות על המתרחש בקרב האוכלוסייה, "ויוגד לשלמה כי הלך שמעי מירושלים גת וישוב" (מלכים א, ב, מא), מתברר כי הגיע לשלמה המלך מידע על

## מלך ארם חשש שיש בין אנשיו מרגל הפועל בחשאי ומגלה את סודות המלוכה הכמוסים לאחרים

תנועותיו של שמעי בן גרא. לעומת המודיעין של שלמה, המודיעין של רחבעם, בנו, היה ככל הנראה כושל. עדות לכך היא במסופר בספר מלכים א פרק יב, על אודות פילוג הממלכה. במסגרת האיסוף, המתייחס למודיעין פנים ברחבי מסופוטמיה, על אודות מקורבים לחצר



שאול המלך - מודיעין עלוב (ויקיפדיה)

לעבדיו ואמר להם: "הלאו תגידו לי מי משלנו אל מלך ישראל". מלך ארם חשש שיש בין אנשיו מרגל הפועל בחשאי ומגלה את סודות המלוכה הכמוסים לאחרים. אך אחד מעבדיו של המלך אמר לו שאין זה אחד מהם המגלה למלך ישראל את הסודות, אלא אלישע הנביא ("איש האלוהים") הוא שאומר למלך ישראל,

## הארגון המודיעיני של דוד לא היה משוכלל דיו כדי לגלות את תוכנית מרד אבשלום בנו בשלביה הראשונים

גם את הדברים שמלך ארם אומר בחדר השינה שלו, כשאף אחד לא שומע את דבריו. אלישע מזוהר את מלך ישראל ומגלה לו כנביא את המקומות שבהם חיילי ארם טומנים מארבים על מנת לתפוס ולהרוג אותו.

## המודיעין קודם לכול

שלמה בכר (רשתות תקשורת ודפוסי שכנוע בישראל בתקופת המקרא) הדגיש כי כלל ראשון לכל שלטון בריקיימא הוא הקמה של רשת מודיעין כדי לסכל חתרנות מבית.

שאול, הראשון במלכים, לא השכיל להבין זאת, ולכן לא הצליח לעצור את דוד המלך מלחתור תחתיו. משיחתו של דוד למלך, על ידי שמואל הנביא נעשתה בחשאי, ללא ידיעת שאול, "וייקח שמואל את קרן השמן וימשח אותו בקרב אחיו ותצלח רוח יהוה אל דוד מהיום ההוא ומעלה" (שמואל א, טז, יג).



למרות שנאגר אצלם מידע רב שאספו היועצים לענייני ערבים (יע"ע) והמושלים.

## סיורים בשטח מבעבע

בזירת הטרור, אף שלא הייתה אחראית כאמור, קיימנו דיונים וסיירונו בשטח. ביקרנו ברצועת עזה ופגשנו את קציני המנהל האזרחי, את היועצים לענייני ערבים ואת ראשי שב"כ; ביקרנו באזור יהודה ושומרון ופגשנו את המקבילים שם. לקראת סוף שנת 1986, התחלנו בדיונים פנימיים על הערכת המודיעין הראשונה שלנו בנושאי הטרור והפלשתינאים, שעליהם היינו ממונים.

לצערי, גם אם הערכתנו הייתה זוכה ליתר תשומת לב ומתקבלת, ספק אם הצבא היה נערך אחרת ומוכן יותר לאירועים שהפתיעו אותו

התלבטנו רבות האם להתייחס לנעשה בשטחים. לא הייתה זו אחריותנו המחקרית המוצהרת, אף שראינו עצמנו אחראים להתרעה על מהומות והפרות סדר. אולם, קיבלנו בסיוורנו את התחושה שהשטח מבעבע. סברנו אז שלא ניתן להעריך את הזירה הפלשתינאית ואת איומי הטרור הפלשתינאי מבלי להתייחס לנעשה בשטחים.

## נוסחה הערכה סבירה

בדיונים הגענו למסקנה, על סמך הערכה וללא מידע, שבשנה העשרים לכיבוש השטחים, צפוי שינוי משמעותי במאפייני הפעילות הספונטנית של התושבים וארגוני אש"ף (הארגון לשחרור פלשתינאים) בשטחים. למיטב זיכרוני, הערכותינו התבססו על הנימוקים הבאים:

1. מלחמת לבנון הראשונה עברה בשקט בקרב האוכלוסייה בשטחים, ואפילו אירועים קיצוניים, כמו פרשת "סברה ושתייה", לא סחפו את הציבור בשטחים למעשי מחאה. הערכנו שצפויה תגובה

# האם הייתה התרעה לקראת האינתיפאדה הראשונה?

בעקבות מפגש "זומל"מ", בנושא המודיעין באינתיפאדה הראשונה ב־17 בינואר 2021, שבו נאמר כי פרוץ האינתיפאדה היה הפתעה גמורה למודיעין.

תא"ל (מיל") גדי זהר\*



אמנון ליפקין-שחק - האזין ודחה... (ארכיון המל"ם)

שנת 1986. השטחים (אזור יהודה ושומרון ועזה) שקטים ומתוחזקים על ידי כוחות מינימליים. עשרות אלפי פלשתינאים עוברים מדי יום לעבודה בישראל ולמטרות מסחר ותיירות. היחידה לתיאום הפעולות בשטחים מפרסמת חוברת, שעל כריכתה תמונת שיבולים זהובות, המהללת את הכיבוש הנאור ואת רווחת הפלשתינאים, שאין דומה לה בארצות ערב השכנות.

התלבטנו האם להצביע על כיוון של התקוממות עממית, אולם הסתפקנו בהגדרה של "הפרות סדר חמורות"

השטחים אינו במסגרת האחראיות המחקרית של הזירה. זאת, למרות שהיה ברור שאין גורם מודיעיני שהאחריות הוטלה עליו:

1. שירות הביטחון הכללי (שב"כ) היה אמון על סיכול טרור וחתרנות, ועסק בארגוני הטרור, התארגנות לטרור ובמחבל הבודד.
2. תיאום הפעולות בשטחים והמנהלים האזרחיים - לא נחשבו כארגוני מודיעין,

החתום מטה, אז ראש זירת טרור ופלשתינאים, שזה עתה קמה. כבוגר מלחמת לבנון הראשונה ומפקד יחידה 504, לא הבנתי את השקט הזה... אין מודיעין על הנעשה בשטחים, כי שום גורם מודיעיני לא אוסף ולא חוקר.

כשהוטל עליי להקים את "הזירה", הובהר לי על ידי אמ"ן ובברכת הרמטכ"ל, שנושא





**כבוגר מלחמת לבנון  
הראשונה ומפקד יחידה 504,  
לא הבנתי את השקט הזה...  
אין מודיעין על הנעשה  
בשטחים, כי שום גורם  
מודיעיני לא אוסף ולא חוקר.**

בה, לצד ענפים שעסקו בהתרעה וביעדים, היה ענף שעסק בפלשתינאים כחברה ובאש"ף וארגוניו. כזירה שזה מקרוב הוקמה, הצליחה

הצבאית בווינגטון. בעת שהגיעו הדיווחים הראשונים על המהומות בשטחים, ביקר בבירה האמריקנית יצחק רבין ז"ל, שר הביטחון. בפגישה עם עוזרו, איתן הבר ז"ל, ביקשתי ממנו שיעביר לראש הממשלה את הערכתי, שאין מדובר בעוד מאותו עניין בשטחים וצריך להתייחס לכך אחרת. לכן, רצוי שהשר ישקול לשוב ארצה. איתן הרגיע אותי שרבין שוחח עם הרמטכ"ל, שהרגיע אותו ושהכול תחת שליטה...

לימים שוחחתי על הנושא עם מפקדי, אמנון ליפקין-שחק ושאלתי מדוע לא התייחס להתרעה שהצגנו. אמנון בכנותו ענה לי תשובה

מאוחרת ושהציבור הפלשתינאי לא יוכל להישאר אדיש לסבלם של אחיו במחנות הפליטים בלבנון.

2. דור הצעירים שגדלו אחרי שנת 1967 זכה אומנם לשיפור ברמת החיים, בעיקר בזכות העבודה בישראל, אולם התסכול של חיים תחת כיבוש לא נעלם.

3. דור זה לא חווה את עוצמת צה"ל על בשרו ולא חשש מהעימות עימו.

בסופו של דבר, ניסחנו הערכה שבשנה העשרים לכיבוש השטחים (1987), צפוי שינוי משמעותי במאפייני הפעילות הספונטנית של הציבור וצפויות יוזמות של ארגוני המחבלים, שתגרומנה לשינוי משמעותי במצב הביטחון בשטחים. התלבטנו האם להצביע על כיוון של התקוממות עממית, אולם הסתפקנו בהגדרה של "הפרות סדר חמורות". ציינו במפורש שהערכתנו אינה נשענת על ידיעות מודיעיניות, אלא על תובנות מהכרת התחום הפלשתינאי. חתמנו את הערכת המודיעינית והחל התהליך הידוע של הצגה לראשות מחלקת המחקר, לראש אמ"ן ולרמטכ"ל. המכשול הראשון היה כבר בהצגה לראשות המחלקה, ובהמשך לראש אמ"ן. שני נימוקים הועלו כנגד ההערכה שהצגנו:

1. **מי שמכנס?** הנעשה בשטחים אינו במנדט המודיעיני של אמ"ן בכלל ואמ"ן מחקר בפרט, אף שהיה ברור בדיונים שאין גורם אחר האחראי על המודיעין בשטחים. אמ"ן מחקר, ובהמשך ראש אמ"ן, לא רצו להיכנס לשדה המוקשים הזה.

2. **על סמך מה?** האם יש לכם ידיעות לתמוך בהערכה זו?

כל ניסיונותינו לשכנע לא עזרו, והערכתנו נדחקה לקרן זווית והסתכמה במשפט מעורפל בשולי הערכת המודיעינית השנתית.

בדיון הצגת המודיעין השנתית אצל הרמטכ"ל, רב"אלוף משה לוי ז"ל, ניתנה לי האפשרות להציג את דעתי. למרות האמפתיה שקיבלתי מהרמטכ"ל, עמדתי נדחתה נוכח עמדת ראש מחלקת מחקר וראש אמ"ן, האלוף אמנון ליפקין שחק ז"ל.

## ההערכה הפכה למציאות...

בקיץ 1987 סיימתי את תפקידי כראש זירת טרור ויצאתי לשלוש שנות שליחות בנספחות



איתן הבר - האזין והסביר שהכל בשליטה... (ארכיון המל"ם)

להגיע להערכה שהתבררה בדיעבד כנכונה. לצערי, גם אם הערכתנו הייתה זוכה ליתר תשומת לב ומתקבלת, ספק אם הצבא היה נערך אחרת ומוכן יותר לאירועים שהפתיעו אותו. בהיעדר ידיעות קונקרטיזיות, וכאמור בתופעות שכאלה אין כמעט ידיעות קונקרטיזיות, קשה למעריכים ובעיקר למקבלי ההחלטות להורות על היערכות שונה מהשגרה, מה גם שהייתה רגועה יחסית כמו ערב האינתיפאדה הראשונה.

**והעיקר - אמרת ולא צעקת, כאילו לא אמרת...**

\* לשעבר ראש זירת טרור וראש המנהל האזרחי באזור יהודה ושומרון.

שלא אשכח - "אמרת ולא צעקת, כאילו לא אמרת".

בשנת 1990 שבתי מווינגטון והתמנית לראש המנהל האזרחי באזור יהודה ושומרון, ומשימתי הראשונה הייתה להרגיע את השטח ולהחזיר את החיים לסוג של "נורמליזציה", אחרי שנים של אינתיפאדה.

שנים מאוחר יותר, פרץ "האביב הערבי" ואמ"ן לא סיפק התרעה. זכורה האמירה שאם ראש המודיעין המצרי לא שיער ונערך - כיצד יכול מודיעין זר להעריך התפרצות המונים שלא תוכננה בשום מפקדה או מרתף בירה. במקרה של האינתיפאדה הראשונה, זירת הטרור שהיה





אחד הימים המאושרים בחיי הגיע. סיימתי בשלום שירות של חצי שנה, מסויטת ומסוכנת בנבטיה. את אחד מסירי השטח האחרונים, סיימתי בנסיעה מכביש החוף, דרך צומת דוויר, לנבטיה. הצומת נמצא בתוך הכפר השיעי דוויר.

הרוצח היה כל כך נועז, שהגעתי למסקנה, שלא מן הנמנע, שהבא בתור יהיה אני.

עברתי דרך מרכז הכפר שנראה ריק מאדם. לפתע, הופיע אדם גבוה קומה שצד את מבטי. הליכתו העידה על אתלטיות וביטחון עצמי. התקרבו אליו וקראתי לו בערבית "תעאל", בתרגום לעברית "בוא". התרשמתי שהוא שוקל באם להישמע לי או לברוח.

## פרופיל מובהק של רוצח...

הגענו למקום בשני מרצדסים. במרצדס הראשון נהגתי ולצידי חייל מאבטח ובמרצדס השנייה היו שני חיילים שאבטחו את הסויר. האיש עשה ככל הנראה חשבון שעדיף לו לא להימלט, התקרב וניצב מולי. התבוננתי בפניו, לא היה מקום לטעות, זה האיש מנג'אריה. צלקת ארוכה שנמתחה מהאוזן הימנית עד לזווית הפה, השיער הקצר המשוך לאחור ומעל הכול, העיניים הצרות והכהות.

מעודי לא ראיתי כאלה עיניים מפחידות. ביקשתי ממנו בשיא הנימוס את תעודת הזיהוי. הוא ענה לי בצורה הכי לא מקובלת באותם ימים בלבנון, "מדוע שאתן לך את תעודת הזיהוי שלי?" ענית לו, "אתה לא רואה מי אני?" הוא שאל, "מי אתה?" ענית, "צה"ל, שב"כ נבטיה". שאלתי אותו מי הוא חשב שאני והוא ענה, "חשבתי שאתה מהפלנגות, אולי פלשתינאי..." (רכזי שב"כ נסעו תמיד בשני כלי רכב, רכב הרכז ורכב המאבטחים, להערכתי לא היה לבנוני שלא הכיר את ה"תופעה" הזאת ומעל לכול את המבטא והסלנג של שב"כ בערבית). עדיין לא מסר את תעודת הזיהוי. אמרתי לו, "זאת הפעם השנייה שאני מבקש ממך את תעודת הזיהוי".

# מסיפורי לבנון: רצח בנג'אריה או הגבוה מצומת דוויר

עירא נתן

ליד צומת הזהרני בלבנון, שוכן כפר שיעי בשם נג'אריה. מעולם לא היה אירוע ביטחוני כלשהו בכפר. בפעמים שעברתי במקום, נהגתי לשבת עם צעירי הכפר לקפה וכמובן לסיגריה (אז עוד עישנתי). הם קיבלוני בשמחה, כאילו הייתי שוטר מקוף חביב הדואג לשלומם. את השגרה המבורכת הזאת קטע אירוע חריג. אדם לא מזוהה הגיע בצוהרי היום ולעיני המשפחה ועדים נוספים, ירה בקור רוח בראש המשפחה, הרגו והסתלק מהמקום.

לבני המשפחה האבלה ותחקרתי אותם לגבי הרוצח. הם טענו שאין להם שום מושג מי הוא. עברו 36 שנים מהאירוע ואני זוכר את תיאורם, כאילו היה אתמול:

"גבוה, רזה, אתלטי, שפתיים דקות, אף דק וארוך, שיער קיפוד קצר משוך לאחור, עיניים צרות וכהות, פנים מוארכות וצלקת בולטת וארוכה המתחילה באוזנו הימנית ועד קצה השפה". הם לא היו מסוגלים לתאר את האקדח שבו השתמש. הבטחתי להם שאעשה כל מאמץ ללכוד את הרוצח. לא הייתה לי כל כוונה להשקיע בכך, היו לנו מספיק בעיות משלנו. לא היה לי ספק שמדובר בחיסול חשבונות "סטייל" לבנון.

## יגעת ומצאת...

למרות שלא שאלתי ולא חקרתי על אודותיו, חיפשתי ויזואלית, בכל מפגש עם לבנונים, אדם העונה לתיאור של הרוצח. איש לא ענה לתיאור הנזכר לעיל. כבר השתכנעתי שלעולם לא אתקל בו.

הנרצח לא היה מ"כוחותינו" והרציחות בלבנון היו דבר שבשגרה. לא הייתי מתייחס לאירוע, אלמלא התרחש מטרים ספורים מדרך שבה נהגתי לעבור מדי יום. הרוצח היה כל כך נועז, שהגעתי למסקנה, שלא מן הנמנע, שהבא בתור יהיה אני. החלטתי לברר ביסודיות - מה קרה ומה ידוע על הרוצח. הגעתי לכפר מלווה במספר חיילים שהיו מאבטחיי ונכנסתי לסוכת האבלים. אלה קיבלוני בסבר פנים יפות. הבחנתי בצוות שוטרים (צח"ם) לבנוני ובראשם קצין (נקראים בלבנון "דארק"), שהגיעו מביירות

לעולם לא אשכח את מה שאמר, "אתה איש טוב, אתם אנשים טובים, אני מזמין אתכם לביתי, אכין ארוחה לכבודכם".

או מצידון, לחקור את מקרה הרוצח. הבנתי שכנראה מדובר באדם חשוב, ולכן הגעתם הייתה אירוע חריג. כשנכנסנו, מפקד ה"דארק" זז הצידה ביראת כבוד. היינו פירמה... ניגשתי



בחוסר רצון מופגן ובהיסוס, הכניס את ידו לכיס, שלף תעודת זיהוי מרופטת והושיטה אליי.

## לפתע, הופיע אדם גבוה קומה שצד את מבטי. הליכתו העידה על אתלטיות וביטחון עצמי

באותם ימים רחוקים, לא היו טאבלטים ומחשבים נישאים. לכל רכז היו מה שנקרא "דפי מחשב", קובץ דפים שהכילו את שמות כל "החבר'ה הטובים". מבוקשים, בדוקאים, אסירים, אסירים לשעבר ועוד קריטריונים שאיני זוכר. זה היה התנ"ך של הרכז. הוצאתי את דפי המחשב ובדקתי האם שמו של ה"צדיק" מכבב שם. שמת לי לב שהעיניים הקשוחות עוקבות בדריכות אחר הבדיקה שאותה ביצעתי. למרות שעברתי שלוש פעמים על הרשימות, שמו נפקד מהן. הגיוני, הוא מליגת הקרימינלים ולא הפח"ע (פעילות חבלנית עוינת). החזרת לי את תעודת הזיהוי, התנצלתי שעייבתי אותו וגזלתי מזמנו.

### מחשוד לסחבי...

לפתע חל מהפך בלתי צפוי. העיניים המפחידות הפכו לחייכניות. הבעה של שמחה והקלה פשטה על פניו. לעולם לא אשכח את מה שאמר, "אתה איש טוב, אתם אנשים טובים, אני מזמין אתכם לביתי, אכין ארוחה לכבודכם".

הוא הצביע על שורה של בתיים, שם התגורר לדבריו. התנצלתי ואמרתי שאני ממהר ושכפועם הבאה כשאגיע לכפר, אשמח לבקר. האמת, שמחתי ששמו לא הופיע ב"תנ"ך" שלנו, אנחנו לא השוטרים של לבנון.

לפעמים אני תוהה, אם הגבוה מצומת דוויר זוכר את איש השב"כ טוב הלב, שחסך לו שנים רבות בכלא. כשנכרות שלום עם לבנון, אסע לדוויר לקיים את הבטחתי והזמנת. השאלה אם זה יהיה בגלגול הזה או בגלגול הבא...



ציור ממוחשב - עירא נתן



יש סיפור שבכורדיסטן אימנת כורדים, כבשת בעיראק את סכר דוכאן ואחרי יום-יומיים חיל האוויר והטנקים העיראקיים נפנפו אתכם משם. זה נכון?

# מבצע בכורדיסטן: כיבוש סכר דוכאן העיראקי

שאל נעם טפר, סיפר דן זיו

הבינו שהם 'נדפקו' - החברים שלהם חוגגים עם המעילים, השינלים, והם לא מקבלים כלום...

"כשאתה שואל את זה אני מחייך, הסיפור נכון".

- נו?  
"בחודשים שיצאתי עם המשלחת לכורדיסטן נשאלתי מהמטה בתל-אביב אם אפשר לבצע כמה משימות שיציקו לעיראקים. אחת השאלות הייתה אם אפשר לכבוש את הסכר. אמרתי שאבדוק וארגנתי מספר פעמים סיורים אל הסכר, כדי לבצע תצפיות ולנסות

אלוף-משנה דן זיו, בעל עיטור הגבורה ממבצע קדש, חגג לא מכבר 83 אביבים, אבל בימים ההם של 1970 הוא נדרש לפעילות מבצעית בכורדיסטן, ולשם כך הושאל מחטיבת הצנחנים למוסד. במהלך השנים סיפרו על פעילות חשאית שביצע בעיראק ונוגעת לסכר דוכאן. הסכר מצוי מצפון לעיר הבירה בגדאד ומגן עליה מפני הצפות של נהר הנקרא "הזב הקטן". לאחרונה נתתי לדן טרמפ... אז על הדרך שאלתי אותו מספר שאלות על עיראק, הסכר והמבצע.

מפת האזור וסכר דוכאן (ויקיפדיה)





המעילים מעל החיילים העיראקים שנהרגו או נשבו..."

- אוקיי.

" אתה זוכר שסיפרתי לך על החסימות שהצבתי נגד התקפת הנגד העיראקית? כל אותם אנשי פשמרגה שהיו במערות ברתק, חיכו יום-יומיים, הבינו שהם 'נדפקו' - החברים שלהם חוגגים עם המעילים, השינלים, והם לא מקבלים כלום..."

- נו...

"חיילי הפשמרגה פשוט עזבו את עמדות ההגנה במקום. השאירו את המערות ריקות עם התול"רים [תותחים ללא רתע] והמרגמות, והלכו

## היה לי ברור שאחרי

### שנתקוף, העיראקים ישתוללו ויגיעו עם שריון וחיל אוויר, וינסו לארגן התקפת נגד

ברגל כדי לחלק את השלל. אז כשהעיראקים הגיעו עם הטנקים לא היה מי שיגן על המחנה."

- אכזבה לא קטנה עבורך!?

"מה פתאום! הכורדים צדקו. המעיל באמת מחמם טוב!!!"



אלוף-משנה דן זיו עם אלוף-משנה אבי מוניס, לשעבר מפקד בית הספר לצניחה (ויקיפדיה)



## אמרתי שאם מתכננים נכון - הסיכוי גבוה, אז צביקה זמיר אמר 'יש אישור! תתחיל לתכנן ולאמן אותם לכך'

"בקיצור, שבועיים לפני הפעולה העברתי בלית ברירה את המפתחות למפקד הכוח וחזרתי ארצה לתורנות מטבח באיילת השחר. תוך כדי הגשת האוכל לחברים, אמרו לי בקיבוץ שיש לי שיחה במזכירות. צביקה היה על הקו והודיע לי שהפעולה בוצעה. הפשמרגה כבשו את הסכר והעיראקים התרוצצו במקום אובדי עצות."

- נהדר...

"חכה... שבועיים לאחר מכן, צלצלו אליי מהמוסד וסיפרו לי שהצבא העיראקי ביצע התקפת נגד, עם טנקים ומטוסים, וכבש את הסכר בחזרה. ניסיתי לברר מה קרה וכשהבנתי את הסיבה התחלתי לצחוק..."

- ???

"לחיילים העיראקים שהגנו על הסכר היה מעיל בריטי נהדר שנקרא 'שינל'. זה מעיל ארוך עד מעבר לברכיים, המגן מפני קור, וכל כורדי היה שמח שיהיה לו אחד כזה בבית. אז אחרי הכיבוש חלק מהחיילים הכורדים פשוט בזז את

לתת תשובה אם זה אפשרי. העיראקים החזיקו גדוד של חיל רגלים כדי להגן על הסכר, ואחרי תצפית הערכתי שאצטרך חטיבה של אנשי פשמרגה (כורדים) כדי לכבוש את הסכר."

- שאלו מה המחיר?

"שאלו. אמרתי שאם מתכננים נכון - הסיכוי גבוה, אז צביקה זמיר אמר 'יש אישור! תתחיל לתכנן ולאמן אותם לכך'. עשינו תצפיות על הסכר ממרחק של כ-300 מטרים, והייתה לי בראש דרך פעולה אחת שעליה חשבתי. אבל בסיוור המפקדים שערכתי עם מפקדי שלושת הגדודים הכורדיים החלטתי 'להתייעץ' איתם איך לתקוף. כל אחד מהם חשב לתקוף בדרך משלו, אבל אחרי ששאלתי שאלות מקצועיות - איך הוא מתמודד עם בעיה מבצעית כזו או בעיה מבצעית אחרת, כולם התיישרו עם הדרך שלי לתקוף."

## שבועיים לפני הפעולה העברתי בלית ברירה את המפתחות למפקד הכוח וחזרתי ארצה לתורנות מטבח באיילת השחר

- מה היה התכנון?

"היה שם גדוד עיראקי, שחלק מחייליו שמר על הגשר במשמרות. היה צריך לתקוף את המחנה שלהם, אבל הסיפור היה היכן להציב את החסימות ואיך להגן עליהן. היה לי ברור שאחרי שנתקוף, העיראקים ישתוללו ויגיעו עם שריון וחיל אוויר, וינסו לארגן התקפת נגד. לכורדים לא הייתה אפשרות להתגונן מפני תקיפות מטוסים. את החסימות מיקמתי בתוך מערות, שבהן שמנו תותחים ללא רתע נגד השריון. ופזרתי מרגמות במערות שמוקמו בשטחים שולטים, כדי לתת הגנה על המחנה מבחוץ, למקרה שבו חיל רגלים ירצה לתקוף. בכך פתרתי את הנחיתות שהייתה לכורדים."

- ואז אתה יוצא עם החטיבה לסכר?

"איזה יוצא? לא יוצא בכלל! שבועיים אחרי שהכול מוכן, אני מקבל שדר מצבי זמיר להתקפל ולחזור לאיראן. היה דין ודברים קשה בינינו. הסברתי לו שאני צריך לפקד על הכוח והוא בשלו. לא יישפך דם של חייל ישראלי על ארץ זרה."

- צודק!



# סייבר מאניה - איך הפכה ישראל לכוח עולמי בזירה המעצבת את עתיד האנושות

אביתר מתניה ועמיר רפפורט,

הוצאת כנרת, זמורה, דביר, 240 עמודים, תשפ"א 2021

י' איר כהן

הסייבר, שואלים כותבי הספר, ובצדק, נמנעים מלהצביע על מועד מדויק ואירוע ארכימדי אחד. שכן, בדומה לשתי המהפכות שקדמו לו, החקלאית והתעשייתית, מדובר בתהליך הדרגתי. ברם, בשונה מהן, קצב המהפך ועוצמתו אינם זהים וקשה עד בלתי אפשרי לאומדם, בהיקפם ובמהירות השפעתם.

כותבי ספרות המדע הבדיוני של שנות השמונים במאה הקודמת היו הראשונים לטבוע את המונח "סייבר ספייס", המתאר עולם דמיוני-קיברנטי, מרושת ומתוקשר ברשת עולמית.

איש מהם אז, ואיתם מומחי הביטחון, המודיעין, האקדמיה, הטכנולוגיה והעסקים -

מדוע ספרם החדש והמחדש, בתוכנו ובאופן התייחסותו לעולם הסייבר, של פרופ' אביתר מתניה והעיתונאי והיזם עמיר רפפורט כה חשוב? לא רק לאלו העוסקים בתחום, אלא גם לאלו הרחוקים ממנו?

את התשובה ניתן להסיק מדבריו של ליאון טרוצקי על "המלחמה" בתחילת המאה הקודמת, "אתם...", אמר טרוצקי, "אולי אינכם מתעניינים במלחמה, אבל המלחמה תתעניין כבר בכם!"

כשבוחנים בפרספקטיבה היסטורית את המאה שחלפה, ניתן לראות עד כמה החיזיון הזה, למרבה הצער, התמשש במדויק. שכן, המלחמה "התעניינה" ונגעה בכל מקום ובכל אדם עלי אדמות. מסקנה זהה ניתן לייחס היום גם לתחום הסייבר! רבים מאיתנו אולי לא מתעניינים בסייבר, אבל היו בטוחים שהסייבר מתעניין בכם!

הבנה, ראויה לציון ושבה, של הנהגת המדינה בראשות ראש הממשלה דאז, בנימין נתניהו, לאחר ביקורו ביחידה 8200, שהביאה לגיבוש אסטרטגיה לאומית כוללת בהובלת פרופסור יצחק בן ישראל

ולכן, אין לאיש את הפריווילגיה ליהנות מתוצרי סייבר ולהתעלם מהשלכותיו המוחשיות האחרות, הישירות והעקיפות, כמוצג ומפורט בספר.

מתי התרחש המפץ הגדול של תחילת עידן





לפערים האלו נכנסה במלוא העוצמה מדינת ישראל, שבה נוצרה תשתית אנושית וטכנולוגית של אבטחת הסייבר. הבנה, ראייה לציון ושבח, של הנהגת המדינה בראשות ראש הממשלה דאז, בנימין נתניהו, לאחר ביקורו ביחידה 8200, הביאה לגיבוש אסטרטגיה לאומית כוללת בהובלת פרופסור יצחק בן ישראל.

התוצאה של אסטרטגיה זו הייתה הקמת מערך סייבר לאומי; קביעת תחומים וחלוקת אחריות בין הגופים השונים; גיבוש מתודולוגי ומעשי של תפישות הגנה והתקפה במרחב הסייבר; ומינוף היכולות באקדמיה, בתעשייה הביטחונית ובהייטק הישראלי, בתחום זה לצרכים פנימיים וכמנוע צמיחה כלכלי.

**רבים מאיתנו אולי לא מתעניינים בסייבר, אבל היו בטוחים שהסייבר מתעניין בכם!**

אין כפרופ' אביתר מתניה, שייסד, ניהל ועמד כראשון בראש מערך הסייבר הלאומי, ועימו עמיר רפפורט, שכיסה את התחום מראשיתו כפובליציסט וייסד את רצף כנסי הסייבר עם מיטב המומחים בארץ ובעולם - כדי לתאר בכתב את עידן הסייבר בארץ ובעולם וכיווני התפתחותו בעתיד.

כאמור, הספר יעשיר בלא ספק ואף יחדש לאלו העוסקים בתחום ובה בעת יהיה נהיר ואתרקיטיבי גם למי שאינו בקיא בתחום, כי "הסייבר נוגע ומתעניין בכלנו לטוב, וגם חלילה לרע".



## קצב המהפך ועוצמתו אינם זהים וקשה עד בלתי אפשרי לאומדם, בהיקפם ובמהירות השפעתם.

הסייבר גם מביא לשיא חדש את הממד האי-סימטרי, שבמסגרתו גורם שולי מבחינת כוחו האמיתי עלול להשיג פגיעת טרור קריטית בגורם רב-עוצמה. על העולם הנאור מאיים אינטרנציונל חשוך של ארגוני טרור, פשע ומדינות, שהחוק והנורמה הבינלאומיים אינם קיימים עבורם. אליהם חוברים האקרים בלתי מרוסנים, המונעים מאינספור אינטרסים אפלים.

## בישראל זיהו את המציאות המתהווה

המורכבות בהתמודדות עם הסייבר נובעת, בין השאר, מעמעום ערכי, בשורה של תחומים שהיו ועודם ברורים ומתוחמים, כמו באומנות, גם בעולם הלחימה הקונבנציונלי. קיים קושי רב בזיהוי חדערכי של הגורם התוקף, היכול להסתוות מאחורי שרתים במדינות רבות. ומכאן, ה"פיתוי" לפעול בנשק הסייבר, גם במצב מוצהר של אי-לוחמה בין מדינות.

בנוסף, ההתפרצות העצומה והמהירה של הסייבר ההתקפי, על כל סוגיו, מצאה עולם בלתי מוגן, שהסתמך על אמצעי אבטחה מוגבלים, ללא תפיסת הגנה כוללת ברמה הארגונית והמדינית.

ארגמן ומתניה אוחזין בספר...



לא העלו בדמיונם שבסוף העשור הבא יהיה העולם כולו מרושת ומתוקשר ברשת שכזו עם מגוון אינסופי של אפשרויות יישומיות, והחזיון הדמיוני יהפוך למציאות העולה על כל דמיון. הם לא שיערו מציאות כזו, למרות שמה עשור פעלה רשת אינטראינטית (ארפנט), וכבר נוצרו פורמט הדואר האלקטרוני ופרוטוקולי שיחה ברשת, ואפילו הושק מחשב אישי ראשון לתפוצה רחבה.

כיום הסייבר הוא אולי הגורם המשפיע ביותר, לחיוב ולשלילה, על חיינו כפרטים, כחברה וכמדינה, ובמידה רבה גם על היחסים בין המדינות.

מרחב הסייבר, כמו שתי המהפכות שקדמו לו, יצר תופעות חדשות שלא היו קיימות קודם לכן וכל מה שקיים בהכרח משתנה וישתנה, באופן ישיר או עקיף: התקשורת האישית, ההתנהלות המקצועית, הלימודית, התעסוקתית, הבריורקרטית, הפיננסית, המסחרית, הבריאותית, הפוליטית, התקשורתית ועוד ועוד.

## הסיכונים הגדולים, הנובעים מפשיעת הסייבר ומהאיומים שהוא מייצר, בהקשר לביטחון האישי, המדינתי והעולמי

במקביל לעוצמות החיוב האדירות שמביא הסייבר בכל מרקם החיים, כך גם מגיעים גלי הסיכונים הגדולים, הנובעים מפשיעת הסייבר ומהאיומים שהוא מייצר בהקשר לביטחון האישי, המדינתי והעולמי. לכן, יש להתייחס לסייבר כממד הלחימה החמישי שנעשה בו שימוש בממדים הפיזיים: יבשה, ים, אוויר וחלל.

במישור האזרחי, יעד הפגיעה העיקרי בנשק הסייבר הוא התשתיות החיוניות. המרחב הקיברנטי עצמו, גם הוא תשתית חיונית, בהיותו בסיס הפעולה שעליו מושתתים רבים מהמערכים ומהתשתיות החיוניות במדינה. תשתית מוגדרת כחיונית כששיבושה עלול לגרום למשבר כלכלי וחברתי בעל השלכות פוליטיות, אסטרטגיות וביטחוניות, שיערערו את אושיות המדינה והיציבות העולמית.

מדי יום ביומו, אנו עדים לתקיפות חוזרות ונשנות לגניבת מידע מכל סוג, לשידוד פיננסי בהיקפים עצומים, לגניבת קניין רוחני, לפגיעה בתשתיות כחשמל, גז, מים, תקשורת ומחשוב ולחדירה גסה לנתונים חסויים ואינטימיים של מדינות, גופים ואנשים.



## קובי סגל ממשיך לחקור את פרשת ה"ליברטי" במלחמת 67' וחושף עוד פרטים מסקרנים ומעוררי שאלות לא פשוטות

בכתבה שפורסמה בגיליון 89, צוין כי ה"ליברטי" לא האזינה לצה"ל. נכון!

התמלולים האלו זמינים והם חלק מההיסטוריה, זו הייתה מעורבותי היחידה..."

"...מהתמונה הסיגינטית לה הייתי עד, הייתי נוטה לומר שהישראלים לא ידעו כי הם תקפו כלי שיט של ארצות הברית, וזאת כנראה על אף מעט הטיה או דעה קדומה שהייתה לי. נטייתי לטובת הישראלים כאומה המדברת את השפה העברית... למדתי להכיר את הישראלים ולהבין מול מה הם מתמודדים. אני לא סבור שהם היו עושים את זה אם הם היו יודעים. התמונה הסיגינטית מראה לדעתי שהם לא ידעו. הם היו נבוכים ולא ידעו [אם הניצולים] ידברו אנגלית או ערבית ולאן לקחת אותם? הם שאלו אם הונף דגל כלשהו, אם יש ניצולים במים, דברים מהסוג הזה... אלו היו טייסי ההליקופטרים ששוחחו הלך וחזור."

הייקמן הוסיף עוד שנושא ההאזנה והפיענוח של חומר סיגינטי בעברית היה אז תחום חדש יחסית: "מומחה העברית היחיד שהכרתי ושהיה שם, היה נגד של הצי בשם בייקר והידע שלו בעברית היה דל מאחר שהוא למד את השפה מספר שנים קודם לכן ולא עבד איתה, וכל נושא [טקסט מחוק] השפה העברית היה משהו חדש בפני עצמו ולא היו לנו מספיק אנשים שיכלו לרוץ עם העברית..." לדבריו, לו היו על סיפון ה"ליברטי" מומחי לשון דוברי עברית בעלי כישורים מספיקים - ייתכן שהם היו מסוגלים לספק אזהרה לספינה מפני תקיפה ישראלית.

משימת ה"ליברטי" הייתה לכסות צבאות ערביים, קבע הייקמן, והוסיף משפט אחד קצר, אך רב משמעות: "הישראלים, היו החברה הטובים".

הריאיון אגב מסתיים במילים המציבות סימן שאלה מבודח על יכולותיו הפילולוגיות של בכיר המומחים, דאז, לשפה העברית בסוכנות. המראין נפרד ממנו בביטוי "Mucho Gracias" והוסיף "או איך שלא אומרים את זה בעברית", והייקמן נותן לו בחינם שיעור קצר ולא ממש מקצועי בעברית, כשהוא מתרגם את המילים "תודה רבה" ל" Mazal Tov"...

הריאיון עם הייקמן הוא העדות הממוסמכת הראשונה החושפת מערכת כיסוי סיגינטית של סוכנות מודיעין אמריקנית, שהופעלה כנגד מדינת ישראל.

שהוטסו בבחילות מאתונה לפורט מיד.

בריאיון שנערך ב-30 באפריל 1980, תיאר הייקמן כיצד: "הייתי אז בתפקיד של מה שמכונה כיום ג'י-62, אשר היה [טקסט מחוק]. הייתי מומחה לשוני לעברית בצוות הביטחון של הצי באותו זמן ותפקידי היה תמלול תקשורת [טקסט מחוק, אולי אלחוטית?] מיורטת".

הייקמן תיאר את מה ששמע מתמלול החומר שהוקלט מתעבורת הקשר הישראלית במהלך האירוע: "המעורבות האמיתית היחידה שלי



סופר קונסטליישן של לוקהיד מוסב למטוס ביון EC-121 - (ויקיפדיה)



וכך נראית הפעילות המודיעינית בתוך המטוס (ויקיפדיה)

בתקרית ה"ליברטי" הייתה שכתוב החומר שיורט, שאותו מסר ה-VQ-2' לאחר שהאירוע התרחש, לאחר שההתקפה עצמה התרחשה. היו שם מסוקי הצלה, מסוקים ישראלים שנשלחו לזירה והם קלטו את אותות הקריאה של אותם מסוקים, הקליטו אותם ושלחו אותם בחזרה ל-NSA לתמלול. תמלולי את הקלטות האלו.

אך מסמכים שפורסמו לפני כעשור מגלים כי בגובה של כחמישה קילומטרים מעליה, היה מישהו שבהחלט עשה זאת, במשך כל מלחמת ששת הימים.

מסמך מסווג של ה-NSA מעלה כי מה שהתרחש בזירה הדרום-מזרחית של הים התיכון, נקלט בזמן אמת על ידי מטוס ביון אמריקני שהמריא מאתונה וקלט את תעבורת הקשר בזירה, כולל רגעי התקיפה על ה"ליברטי" האמריקאית. מסמך זה חושף לראשונה את פעולות ה-NSA לכיסוי סיגינטי ואלגינטי רצוף מול צה"ל, תוך שימת דגש על חילות האוויר והים.

המסמך כולל קלטות ותמלול, שאותם קלטו שני מומחי עברית שהאזינו לתשדורת הישראלית. השניים, מרווין נוביקי ומייקל פרוסטניק, ביצעו את מלאכתם במטוס ריגול מסוג EC-121 ושמעו בזמן אמת את התקשורת של התקיפות, גם כאשר אחד מטייסי המסוקים הבחין בדגל ארצות הברית, ורק אז, דיווח כי כלי שיט אמריקני הותקף. הם דיווחו על כך והחליטו לחזור מיידית לנחיתה באתונה. עם הנחיתה, הוטסו הקלטות לפורט מיד, מרילנד (שבו שכן מטה הסוכנות לביטחון לאומי) לתמלול ולפיענוח.

במסמך נוסף, שהתייחס ישירות ל"ליברטי" ושנשלח בחמישה ביוני למטה הסוכנות בערב המלחמה, דווח שאל סיפון הספינה לא הועלו "מילונים מיוחדים לערבית". היה זה, כך מסתבר, מינוח כיסוי למילונים בעברית! הנושא היה כה סודי עד כי העדיפו שלא להזכיר אותו במפורש, אפילו בתקשורת מסווגת ברמת הסודיות הגבוהה ביותר.

המסמך השלישי וכנראה המעניין מכולם - הוא תמלול תחקיר שנערך לריצ'ארד הייקמן, מומחה לעברית שתרגם את הקלטות לאחר





## מנהרות תחתיין... - לשם מה ולמה?

תגובה לכתבה במבט מל"מ, גיליון 88, פברואר 2021, עמודים 46-47

יקי בר-לביא\*

**במאמר זה נפלה טעות סופר: בכותרת התמונה כתוב: "בן מתתיהו סיפר כי לוחמי ברכוכבא הקימו מערכת חירום תת־קרקעית..."**

הטעות פשוטה: יוסף בן-מתתיהו כבר לא חי בתקופת מלחמת ברכוכבא. הוא סיקר בדייקנות את המרד הקודם - המרד הגדול, 60 שנה לפני כן. אבל אנצל את התיקון הפעוט הזה כדי לשפוך אור על העניין הגדול יותר - מנהרות במלחמת ברכוכבא, הקמתן והשימוש האמיתי בהן. ישנם כיום חילוקי דעות מהותיים בקרב חוקרים בעניין מנהרות המסתור הללו (בתקופת ברכוכבא).

רוב החוקרים טוענים כי מערכות המסתור הוקמו על ידי אנשי ברכוכבא, כחלק מתוכנית המלחמה שלו, מבעוד יום, וכי הרומאים הופתעו גם מכך במהלך תחילת המלחמה. אף נעשה בהן שימוש כמנהרות תקיפה ונסיגה לפי תוכנית טקטית ללחימת גרילה (כפי הנתען גם במאמר הנזכר לעיל של מבט מל"מ, בעמוד 48).

לעומתם, חוקרים אחרים אינם רואים במנהרות אמצעי לחימה, ואף לא כי תוכננו ונחפרו ביוזמת ברכוכבא. הן נחפרו כאמצעי הגנה אזרחי שניזום על ידי כפריים, במסורת שנמשכה עוד מימי המרד הגדול ואף לפני כן, במלחמת החשמונאים. עובדות ונתונים אשר עליהם אין ויכוח:

1. ברחבי הארץ נתגלו בסך־הכול כ־380 מנהרות ומערות מסתור.
2. הן נחלקות במקורב כלהלן: בגליל - 60, בשומרון - 40, ביהודה - 280 (מתוכן כ־25 מערות מפלט בעיקר באזור החוף המערבי של ים המלח). במנהרות הרודיון כנראה שעשו שימוש צבאי כמסתור, אך לא לתקיפה.
3. מרחב מלחמת ברכוכבא המוגדר היה ביהודה, ושוליו היו באזור אפרים, בצפון, אזור סוסיא וחברון, בדרום, ואזור עין גדי, במזרח, עם עורף אסטרטגי עמוק במזב, דיבון וחשבון.
4. מיקומי המנהרות היו בתוך או בשולי מקומות יישוב וכפרים.
5. לא נמצא כל תיעוד ארכיאולוגי לשימושי לחימה במנהרות.

המשמעות העולה מנתונים אלה פשוטה, המנהרות לא הוקמו ולא שימשו כלל ללחימה. גם בנייתן הקרבות ומיקומם, ואופי הלחימה, לא נראה כל קשר - גאוגרפי, מבצעי וטקטי - בין המנהרות בכפרים לקרבות עצמם, לא כמנהרות תקיפה ואפילו לא כמנהרות מסתור ללוחמים.

יחידות צבא יהודה היו פזורות בשולי המרחב המדברי, מבית לחם, הרודיון ועד דרום יהודה. משם יצאו לפשיטות או למארבים בדרכים הראשיות או במעברים הכרחיים. גם הקרב באזור דרומא, שבו הושמד ככל הנראה הלגיון ה־22,

אזרחי, בעת שהנציב שהובהל מבריטניה, סוורוס, סרק בדייקנות קטלנית את הארץ בדרכו מצפון לדרום, ופגע בכ־850 כפרים ויישובים, שבהם נרצחו כ־500,000 יהודים.

לא נמצאו עדויות ארכיאולוגיות לכך שיהודים (אזרחים או חיילים) נפגעו בתוך מנהרות המסתור בכל רחבי הארץ, למעט הממצאים המעטים יחסית במערות המפלט באזור ים המלח. בתלמוד מוזכרים נוהגי זהירות שבהם נקטו כפריים שהתחבאו במנהרות ונעלו מנעלים רכים למניעת רעד שעלול להסגיר את האנשים החבויים בהן.

לכן, מאמר תגובה זה דן בשימוש שלמענו הוקמו המנהרות מלכתחילה ולאו דווקא בשימוש האמיתי בפועל שנעשה בהן לבסוף. ניתן להעריך שתושבים רבים התחבאו בהן, אך נמלטו לאחר מעבר הצבא בשטח. חלקם ניצלו וחלקם נעלמו וברחו. השערות לא מבוססות טוענות כי יהודים רבים ממרחב יהודה נסו לאזור דרומא ומשם למדבריות ערב, שם הקימו את כפרי הממלכה החזקים כחיבר ואחרים, שנפגעו מאוחר יותר על ידי המוסלמים הראשונים. חלקם המשיכו דרומה לתימן ומשם לממלכת אקסום ולאיתיופיה, שם פגשו את אחיהם האובדים היהודים שהגיעו מאות שנים לפני כן, בעת חורבן הבית הראשון.

\* סגן־אלוף (מיל') בחמ"ן, גיאוגרף וכיום עוסק בחקר ארכיון המלחמה של ברכוכבא.

הדיוטריני, לא התנהל באזור מיושב, אלא בשני מעברים הכרחיים בדרך מאזור חברון וצפונה.

**אם כך, לשם מה נחפרו המנהרות?**

כפי שצוין, חלק ניכר מהמנהרות (עד מחצית) נחפרו כבר בתקופה החשמונאית ובמרד הגדול. מנהרות אלו שופצו והועמקו ועוד רבות אחרות נחפרו בין שתי המרידות (המרד הגדול בשנת 70 לספירה ומרד ברכוכבא בשנת 132 לספירה). רוב רובן נחפרו בקרבה מיידית ליישובים העירוניים והכפריים. חופרי המנהרות היו התושבים ביישובים אלה, והייעוד העיקרי למנהרות אלו היה למסתור בעת מצוקה או מלחמה, ולהגנה מפני ליסטים או יחידות עוינות העוברות במרחב. הן היוו מסתור אזרחי לחלוטין, בדומה למקלטים בימינו המיועדים לאוכלוסייה אזרחית, ולבטח לא מהסוג שמהן מבוצעות פעילויות מבצעיות, כמנהרות תקיפה או מסתור, המכילות יחידות צבאיות.

**עם זאת, עדיין נשארת התעלומה הגדולה, האם יהודים השתמשו בפועל במנהרות כמסתור**

## מנהרות עליין ישראל - מנהרות הנפץ

רפי קיטרון

בעידן המודרני חלה התפתחות משמעותית בשימוש במנהרות לצורך פגיעה באויב, וזאת בעקבות התפתחות אבק השריפה. תחילה, היה זה במאה ה־15, באיטליה, ובהמשך במקומות רבים אחרים. דוגמה בולטת לכך הייתה בכיבוש קאזאן, על ידי הצאר הרוסי "איוואן האיום", ב־1552, לאחר שקיעקע את חומותיה תוך שימוש במנהרות ובאבק שריפה.

הדוגמאות הבולטות הבאות לשימוש במנהרות נפץ (המכונות גם "מנהרות תופת") מוכרות ממלחמת קרים (1853-1856), ממלחמת האזרחים האמריקאית (1861-1866) וממלחמת רוסיה-יפן (1904-1905), במהלך המצור היפני על פורט ארתור. במרבית המקרים פיצוץ חומרי הנפץ גרם לנוקים ישירים, וכן יצר תווה ובוהו, שנוצל להסתערות על עמדות היריב.

לשיא הגיעו הדברים במלחמת העולם הראשונה, כאשר הגרמנים, הצרפתים, הבריטים והאוסטרלים - עשו שימוש נרחב במנהרות נפץ, בעיקר בחזית המערבית. מלחמת החפירות

הסטטית, שאפיינה זירה זו, יצרה תנאים נוחים לשימוש במנהרות הנפץ. המבצע המפורסם ביותר היה במהלך "קרב מסינה", כאשר חפרים בריטיים חפרו מתחת לעמדות הצבא הגרמני מנהרות באורך של כ־8,000 מטרים והטמינו בהן כ־600 טונות של חומר נפץ. הפיצוץ גרם למותם של כעשרת אלפים חיילים גרמניים.

למרבה הצער, הגיעו הדברים גם עדינו, כאשר החמאס עשה שימוש במנהרות תופת בזירת הלחימה של רצועת עזה. בעיקר זכור בהקשר זה הפיגוע במוצב שבציר פילדלפי (בדצמבר 2004), שבו נהרגו חמישה מלוחמי גדוד הסיור המדברי.

וחבר המערכת בני מיכלסון מעיר, "מערכות המסתור, המערות והמנהרות,

שמשו גם במרד הגדול (שבעים לספירה) כפי שמופיע במחקרו המונומנטלי של פרופ' מרדכי גיחון, "דרך כוכב מיעקב", מערכות, תל-אביב, 2016, עמוד 137" על שינוי שעת ה"ש".



הצאר איוון הרביעי "האיום", דיוקן מהמאה ה-16 (ויקיפדיה)



הייתה זו, ללא ספק, הצלחה מבצעית סיכולית יוצאת דופן, שהניבה פירות מודיעיניים ייחודיים שהסבו נזק גדול לפעילות המודיעינית הסובייטית בישראל.

גנרל קלוגין הודה: "הידיעה על מעשהו של לומוב הייתה זעזוע... היא נפלה עלינו כרעם ביום בהיר והביכה אותנו...". הקג"ב הפסיק לאלתר את כל הפעילות המודיעינית בישראל לתקופה ארוכה. אין ספק כי מדובר באחד ממבצעי המודיעין המצליחים ביותר בתחום סיכול הריגול של שב"כ, שהדיו המשיכו להדהד במסדרונות הקג"ב עוד שנים אחר כך.

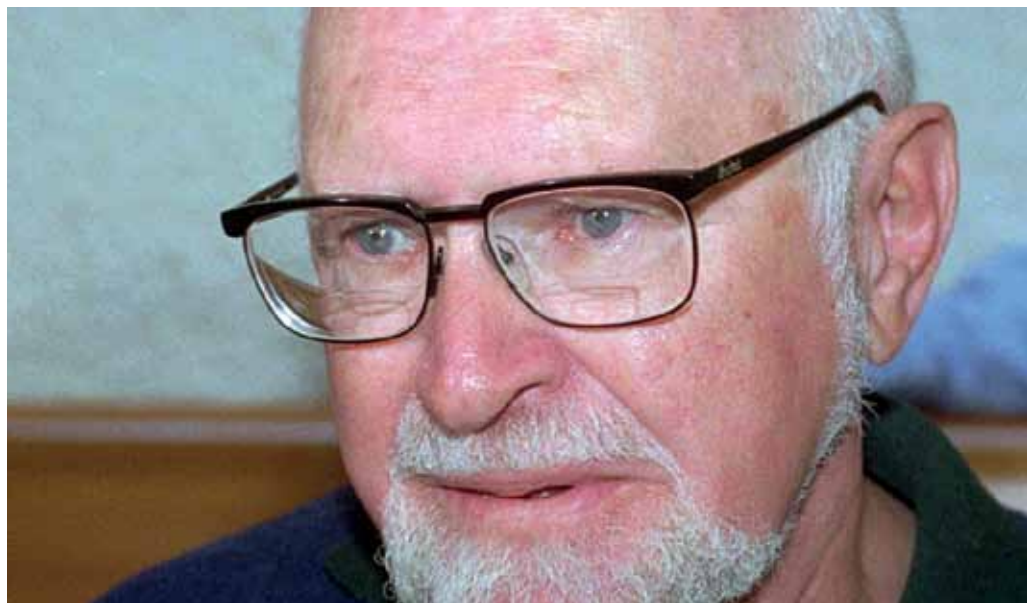
(פרשיית "כדור גולף" הוצגה במל"ם, במלואה, בארבעה במרץ 2020).

## היחידה לסיכול הצליחה להגיע למגע בלתי אמצעי עם האישה, אנה, ללא ידיעת בעלה

איאפשר להתעלם מהמציאות השלמה, שבה לצד ההצלחות היו גם כישלונות. אחד המפורסמים שבהם היה החשיפה המאוחרת (מאוד!) של המרגל, סגן ראש המכון הביולוגי, אברהם מרקוס קלינברג. סיפורו של קלינברג מוכר וידוע לאורך שנים ולא נחזור עליו. כל הידיעות המחשדות על אודותיו שכנו אחר כבוד בתיקו בשב"כ. המערכת כשלה לאורך השנים, הן בחקירה והן בשימוש נכון בכלים, לאמת או להזים את החשדות, עד אשר נחתה על השולחן ידיעת הזהב. מאז הופקו הלקחים.

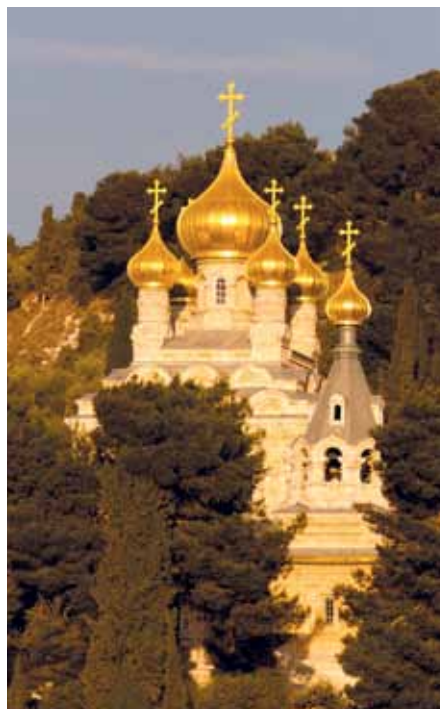
ריגול אינו איום קיומי, אך יש בו פוטנציאל לנזק גדול. שב"כ מתמודד במקביל בשתי חזיתות: סיכול טרור וסיכול ריגול. שמירת המשאבים קצרה. העדיפות תהיה (בצדק) תמיד לטובת הצלת חיי אדם - סיכול טרור. תחום סיכול הריגול אינו זוכה לחשיפה ציבורית כמו תחום סיכול הטרור. טוב שכך! מוטב שנושא זה יתנהל רחוק מהעין הציבורית. יש לאמץ את הכלל התלמודי:

"אין הַבְּרָכָה מְצִיחָה אֶלָּא בְּדָבָר הַסְּמוּי מִן הָעֵינַי". (בבא מציעא)



מרקוס קלינברג - כשלושן צורב (ארכיון המל"ם)

מכאן הייתה קצרה הדרך שבה התבהרה תמונה מלאה ומפורטת של תפקידהם ופעילותם בשלוחה. בעקבותיה, הגיע גם בעלה, אלכסנדר, לידי הכרה לבחור בשיתוף פעולה. עסקת החבילה כללה מעבר בהמשך לארצות הברית על דעת העמיתים שם.



הכנסייה הרוסית בירושלים - קן מרגלים שקיבל תשומת לב ממוקדת (ויקיפדיה)

הרוסית בכנסייה בירושלים. מבצע זה, שיצא לדרך במחצית השנייה של שנות השמונים, קיבל את הכינוי: "כדור גולף".

אלכסנדר לומוב, צעיר בשנות השלושים המאוחרות לחייו, הוצב כמנהל המשק במשלחת הדתית. אשתו, אנה, שימשה מזכירתו. הם הגיעו לישראל באפריל 1986. הבדיקה העלתה כי מדובר בקצין קג"ב בדרגת רביסון (מאיור), שגויס לקג"ב בשנת 1980. דובר עברית רוטטה. אשתו, אנה, עברה אף היא הכשרה בקג"ב ושימשה בפועל צפנית, האחראית על שידור וקליטת מסרים בין השלוחה לבין ה"מרכז" במוסקווה. יחד עם הזוג לומוב, הגיעה לישראל גם בתם בת החמש. הייתה זו שליחותם הראשונה מחוץ לברית המועצות.

הזוג לומוב סומן כיעד לתקיפה מודיעינית. לשם כך, הפעיל המודיעין המסכל מגוון רחב של אמצעים, טכניים ומקורות חיים, שהתמקדו בהם, במהלך המבצע שארך חודשים רבים. המידע הרב שנאסף חשף שתייה מופרזת של לומוב ויחסים מעורערים, מלווים באלימות פיזית בין בני הזוג, ובגידות מצד שניהם. בשלב מתקדם של המבצע, בשנת 1988, על רקע היחסים המעורערים בין בני הזוג, הצליחה היחידה לסיכול ריגול להגיע למגע בלתי אמצעי עם האישה, אנה, ללא ידיעת בעלה. מגע חברתי מתמשך וחיובי זה, הוליד מהלך שבסופו היא חשפה את הזהות המודיעינית שלה ושל בעלה.



## מי היה האיש ...



במלחמת יו"כ שרת כקמ"ן בגזרה המצרית.

המודיעין לסיכול מאמצי הסורים להטות את מקורות הירדן לירמוך.

נולד ב-1940 בנתניה והיה ספורטאי מצטיין.

לאחר המלחמה שרת כעוזר קמ"ן פיקוד ולאחר מכן עבר להדרכה.

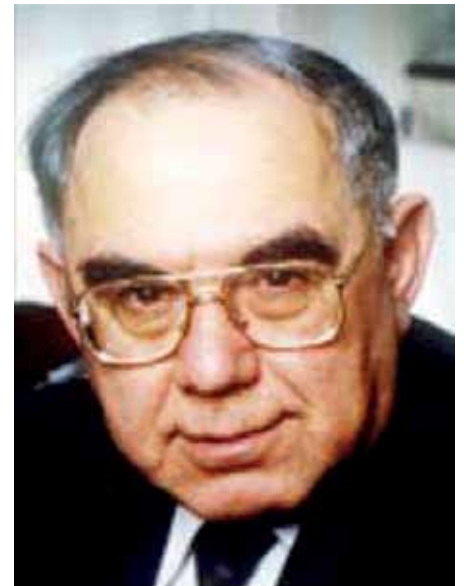
בשנים 1969-1970, בתקופת מלחמת ההתשה, שרת כקמ"ן חטיבת שריון 401.

התגייס לצה"ל ב-1957 וב-1959 גויס על ידי אברהם ארנן לסיירת מטכ"ל והיה למפקד צוות.

בשנים 1971-1973 שרת כקמ"ן אוגדה סדירה.

לפני מלחמת ששת הימים ובמהלכה, שרת כקמ"ן חטיבה ועסק בגיבוש

## האיש שהיה הוא אברהם שלום (בנדור)



בארגוניו. בדצמבר 1972, לאחר אסון רצח הספורטאים במינכן, מונה אברהם לראש אגף האבטחה אותו ארגן מחדש ועשה רבות לשיפורו וייעולו, בעיקר בתחום אבטחת התעופה. במרץ 1975 מונה לסגנו של אברהם אחיטוב, ראש השרות. בדצמבר 1980 מונה אברהם לראש שרות הביטחון הכללי. לזכותו נזקפת חשיפת המחתרת היהודית ב-1984. בדצמבר 1986, בעקבות פרשת קו 300, סיים את כהונתו בשב"כ. בתקופת שרותו התאפיין בנחישות ואומץ רב. נפטר ביוני 2014 והשאיר אחריו רעייה, רחל בן גדעון ובת מיכל.

אברהם שלום ראש שרות הביטחון השישי נולד בוינה ב-1928 ועלה לארץ מאיטליה ב-1939. התגייס לפלמ"ח בשנת 1946. במלחמת העצמאות לחם בגדוד הראשון, בחטיבת יפתח והשתתף במבצעים רבים כמפקד כיתת סיירים. לאחר המלחמה הצטרף לקיבוץ רביבים, שם שהה עד 1950. ביולי 1950 גויס לשב"כ על ידי רפי איתן. עבר קורס קצינים ב-1951 במסגרת שרות מילואים. אברהם, כפי שכונה, החל את דרכו בשרות כאיש מבצעים. בדצמבר 1974 הושאל למוסד, שם שרת בתפקידי מבצעים עד 1978. עם חזרתו לשרות המשיך בתפקידי פיקוד ביחידת המבצעים עד מינויו לראש יחידת המבצעים ב-1964 במקומו של רפי איתן. בשנת 1960 השתתף במבצע לכידת אייכמן

פתרו נכונה את החידה 15 מחברי העמותה; בספר מהמגוון שבהוצאת המל"ם זכתה הפעם מילי מילשטיין; פתרונות יש לשלוח למל"ם, דוא"ל [mlm@intelligence.org.il](mailto:mlm@intelligence.org.il) הזוכים בספרים מתבקשים לתאם עם מזכירת המל"ם את בואם לבחור ספר מהמגוון הקיים.



באגרת המידע האינטרנטית של המרכז למורשת המודיעין, שהופצה באוקטובר 2021 תוכלו לקרוא על:

- חידוש פעילות "מועדון חבצלת" במל"ם, בהרצאתו של זהר פלטי, ראש האגף הביטחוני מדיני במשרד הביטחון.
- מפגשים מקוונים בזומל"מ - המודיעין בפיקוד צפון ערב מלחמת יום הכיפורים.
- לאן מועדות פניו של דאע"ש ● ירדן חוגגת מאה - שרידות מפתיעה.
- דברים לזכרה של לוחמת המוסד יעל מן ז"ל.
- מהנעשה באמ"ן, בפעילויות מכוני המל"ם והמכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין, על עמותות הקהילה ועוד ...

# זרקור לארכיון

ארכיון המרכז למורשת המודיעין (מל"ם), ארכיון מודיעין ישראלי בלתי מסווג, מציג חומר מודיעיני של קהילת המודיעין הישראלית - המוסד, השב"כ ואגף המודיעין (אמ"ן).

היעד הוא הנגשת חומר ארכיוני למטרות מורשת, הנצחה, חינוך ומחקר.  
• ארכיון מסמכים • קטעי עיתונות • פרסומים שונים בשפות עברית, ערבית ואנגלית • תיקי ארכיון העוסקים בפרשות מודיעיניות

## ארכיון חזותי

סרטים, תצלומים, מצגות וקטעי שמע תיעודיים של ותיקי קהילת המודיעין

## ארכיון שלל

מאגר חומרי שלל ממלחמות וממבצעים של ישראל

הארכיון מאוחסן ומקוטלג במערכת ממוחשבת ברשת פנימית ואימץ את כללי האיגוד הישראלי לארכיונאות ומידע. הארכיון מצוי בתהליכי סריקה ודיגיטציה המאפשרים פענוח של זיהוי תווים אופטי (OCR).

הארכיון אינו פתוח למשתמשי הרשת ולכן מתחייבת פנייה ותיאום מוקדם.

הארכיון | ארכיון מל"ם - המרכז למורשת המודיעין

# הארכיון

לתיאום: 03-5482254, 03-5497019 (שלוחה 4)

[www.intelligence.org.il](http://www.intelligence.org.il)

[www.facebook.com/malamiicc](http://www.facebook.com/malamiicc)  [library@intelligence.org.il](mailto:library@intelligence.org.il) 